

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

БІЛОУС ВІКТОРІЯ МИХАЙЛІВНА

Допускається до захисту: завідувач
кафедри обліку аналізу і аудиту,
д-р екон. наук, професор

_____ Є.Є. Іонін
«__» _____ 2024 р.

**ОБЛІКОВІ ІНСТРУМЕНТИ ОПТИМІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ
СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА**

Спеціальність 071 Облік і оподаткування ОП «Облік і оподаткування»

Кваліфікаційна (магістерська) робота

Науковий керівник:
Л.Л. Гевлич, доцент кафедри
обліку, аналізу і аудиту,
канд.екон.наук, доцент

Оцінка: _____ / _____ / _____
(бали/за шкалою ЕКТС/за національною шкалою)

Голова ЕК: _____
(підпис)

Вінниця 2024

АНОТАЦІЯ

Білоус В.М. Облікові інструменти оптимізації діяльності суб'єктів малого підприємництва. Спеціальність 071 Облік і оподаткування. Освітня програма «Облік і оподаткування». Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця 2024.

У роботі розглянуто теоретичні та практичні аспекти організації обліку і контролю на малих підприємствах в Україні, ідентифіковано проблеми і запропоновано шляхи їх вирішення.

Результатами написання магістерської роботи стали розроблені методичні підходи щодо удосконалення нормативно-правового регулювання малого бізнесу, включно з особливостями податкового законодавства, у тому числі в умовах воєнного стану в Україні. Практичні результати полягають у розроблених пропозиціях оптимізації облікової та контрольної систем ТОВ «ЖИВАНА ОРГАНІКС», зокрема, поглиблення аналітики для субрахунків обліку витрат на аутсорсинг, розробка типового Наказу про облікову політику підприємства, яке користується послугами аутсорсингу, модель організації системи внутрішнього контролю в цих умовах та алгоритм її оцінки.

Ключові слова: мале підприємство, бухгалтерський облік, внутрішній контроль, автоматизація, фінансова звітність, фінансове управління, бухгалтерський аутсорсинг.

102 с. Табл. 23. Рис. 30. Бібліограф.: 88 найм.

SUMMARY

Bilous V.M. Accounting tools for the optimization of small business entities. Specialty 071 Accounting and Taxation, Educational Programme «Accounting and Taxation». Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia, 2024.

The paper examines theoretical and practical aspects of organizing accounting and control at small enterprises in Ukraine, identifies problems and suggests ways to solve them.

The results of writing the master's thesis were the development of methodological approaches to improving the regulatory and legal regulation of small businesses, including the features of tax legislation, including under martial law in Ukraine. The practical results consist in the developed proposals for optimizing the accounting and control systems of LLC "ZHYVANA ORGANICS", in particular, deepening the analytics for sub-accounts of accounting for outsourcing costs, developing a typical Order on the accounting policy of an enterprise that uses outsourcing services, a model for organizing an internal control system in these conditions and an algorithm for its evaluation.

Keywords: small business, accounting, internal control, automation, financial reporting, financial management, accounting outsourcing.

102 p. Table 23. Fig. 30. Bibliography: 88 names.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ	9
1.1 Сучасний стан малого бізнесу в Україні.....	9
1.2 Нормативно-правове регулювання малого бізнесу: вітчизняний та закордонний досвід	14
РОЗДІЛ 2 ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ ТА КОНТРОЛЮ НА МАЛОМУ ПІДПРИЄМСТВІ	25
2.1 Особливості організації обліку суб'єктом малого підприємництва.....	25
2.2 Внутрішній контроль як інструмент підвищення ефективності діяльності малого суб'єкта господарювання	39
2.3 Впровадження автоматизації обліку на малому підприємстві: переваги та недоліки	50
2.4 Основні аспекти фінансового управління на малих підприємствах.....	56
2.5 Вимоги щодо фінансової звітності для суб'єктів малого підприємництва в Україні	73
РОЗДІЛ 3 ВДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКОВОГО ПРОЦЕСУ НА МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВАХ	85
3.1 Шляхи оптимізації бухгалтерського обліку на малих підприємствах	85
3.2 Бухгалтерський аутсорсинг як інструмент вдосконалення фінансового управління малих підприємств.....	92
ВИСНОВКИ	100
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	103
ДОДАТКИ	113

ВСТУП

Актуальність теми. Малі підприємства є важливою складовою будь-якої національної економіки. Незважаючи на стимулювання їх розвитку державними програмами підтримки, наразі в Україні малий бізнес знаходиться у важкому становищі, обумовленому, з одного боку, його особливостями (низькою інвестиційною привабливістю, обмеженими фінансовими ресурсами і доступом до капіталу тощо), з іншого, – негативним впливом воєнного стану.

Враховуючи вищезазначене, існує гостра потреба в розробці та впровадженні сучасних облікових та контрольних інструментів як засобів підвищення ефективності управління, які б відповідали потребам малого бізнесу. Ці інструменти повинні бути простими у використанні, доступними за ціною та забезпечувати ведення обліку в повному обсязі.

Питанням особливості організації та ведення обліку на малих підприємствах присвячені роботи як зарубіжних, так і вітчизняних авторів, серед яких: Скрипник С.В., Лавров Р.В., Шепель І.В., Губарик О.М., Іванова Д.В., Меліхова Т.О., Птіцина Л.А. та інші. Поряд з цим недостатньо висвітленими залишаються проблеми організації внутрішнього контролю як основного чинника ефективного облікового процесу, а також шляхи оптимізації обліку на суб'єктах малого господарювання в сучасних умовах.

Об'єктом дослідження є теоретичні, методологічні засади та практика організації облікового процесу на малих підприємствах в Україні. *Предметом дослідження* є методи та інструменти, що використовуються для вдосконалення бухгалтерського обліку, внутрішнього контролю та фінансового управління на малих підприємствах.

Метою даного дослідження є узагальнення теоретичних і практичних аспектів діяльності суб'єктів малого підприємництва в Україні для розробки рекомендацій щодо вдосконалення облікових процесів, їх автоматизації та засобів внутрішнього контролю для підвищення ефективності діяльності підприємств. Для досягнення цієї мети необхідно вирішити ряд завдань:

- оцінити сучасний стан малого бізнесу в Україні;
- проаналізувати вітчизняний та закордонний досвід нормативно-правового регулювання діяльності малих підприємств, зокрема оцінити вплив податкового законодавства на розвиток малого бізнесу;
- дослідити особливості організації обліку на малому підприємстві;
- розглянути особливості організації внутрішнього контролю як інструменту підвищення ефективності діяльності малого підприємстві;
- виявити переваги та недоліки автоматизації обліку на малих підприємствах;
- розглянути основні аспекти фінансового управління на підприємствах малого бізнесу;
- визначити основні вимоги щодо формування фінансової звітності для суб'єктів малого підприємництва;
- запропонувати шляхи оптимізації бухгалтерського обліку для малих підприємств;
- визначити напрями розвитку аутсорсингу як інструменту вдосконалення фінансового управління на підприємствах малого бізнесу.

У роботі використано такі *методи дослідження*:

- *аналітичний* - при аналізі наукової літератури, нормативно-правових актів, що регулюють бухгалтерський облік на малих підприємствах, статистичних даних, SWOT-аналізу при розгляді сильних та слабких сторін діяльності малих підприємств та їх облікових систем, можливостей та загроз зовнішнього середовища;
- *описовий* - при дослідженні облікової практики вітчизняних малих підприємств та системи їх внутрішнього контролю;
- *конструктивний* - при розробці моделі системи внутрішнього контролю на малому підприємстві та рекомендацій щодо удосконалення бухгалтерського обліку;
- *статистичний* - при використанні офіційних статистичних даних для оцінки сучасного стану і динаміки розвитку малих підприємств в Україні,

впливу зовнішніх і внутрішніх факторів на їх діяльність.

Теоретичне значення цього дослідження полягає в обґрунтуванні нових підходів до оптимізації бухгалтерського обліку та внутрішнього контролю на малих підприємствах України, зокрема:

- алгоритм SWOT-аналізу діяльності малих підприємств в Україні, доцільності використання спрощеної системи оподаткування для підприємств малого бізнесу, аналізу облікової практики користування послугами аутсорсингу малими підприємствами в Україні;
- поглиблення аналітики до рахунку 92 для відображення відповідних витрат на аутсорсинг: за видами переданих бізнес-процесів; тривалістю договору та видами послуг, що надаються;
- модель організації системи внутрішнього контролю на малих підприємствах, у тому числі в умовах використання аутсорсингу;
- модель створення цифрового облікового середовища малих підприємств при використанні диджитал-інструментів.

Практичне значення роботи полягає у впровадженні розроблених рекомендацій щодо оптимізації бухгалтерського обліку та внутрішнього контролю на МП, що дозволяє підвищити ефективність фінансового управління, знизити витрати та покращити точність фінансової звітності. Окремі аспекти практичного впровадження результатів дослідження включають:

1. Розроблений зразок наказу про облікову політику малих підприємств, що користується послугами аутсорсингу.
2. Схема організації документообігу при аутсорсингу бухгалтерських послуг з урахуванням розмежування відповідальності клієнта і спеціалізованого підприємства за виконання операцій по веденню бухгалтерського обліку.
3. Тест оцінки системи внутрішнього контролю для підприємств, які користуються послугами аутсорсингової компанії на підставі розмежування обов'язків щодо організації та проведення контрольних процедур між підприємством та аутсорсинговою фірмою.

Основні результати дослідження були успішно впроваджені на суб'єкті малого господарювання – ТОВ «ЖИВАНА ОРГАНІКС».

Апробація результатів. Результати дослідження були апробовані в ході написання двох статей («Використання МСФЗ суб'єктами малого бізнесу: особливості впровадження та проблемні аспекти», опублікованому у Віснику Хмельницького національного університету. Серія: Економічні науки та «Податкове законодавство як ключовий аспект розвитку малого підприємництва», опублікованому у Віснику СНТ ДонНУ імені Василя Стуса) та участі у Всеукраїнському конкурсі студентських наукових робіт зі спеціальності «Облік і оподаткування».

Положення, що виносяться на захист. У роботі запропоновані нові підходи до оптимізації діяльності суб'єктів малого підприємництва через вдосконалення облікових інструментів, зокрема:

- зразок наказу про облікову політику малих підприємств, що користується послугами аутсорсингу;
- тест оцінки системи внутрішнього контролю для підприємств, які користуються послугами аутсорсингової компанії;
- модель створення цифрового облікового середовища малого підприємства при використанні диджитал-інструментів.

Ці нововведення є новим підходом у порівнянні з існуючими методами обліку та фінансового управління, які не завжди враховують швидко змінювані умови малого бізнесу та необхідність інтеграції нових технологій для покращення ефективності.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, 3 розділів, висновків, списку використаних джерел із 88 найменувань, 9 додатків. Загальний обсяг роботи становить 102 сторінки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

1.1 Сучасний стан малого бізнесу в Україні

Мікро-, малі та середні підприємства становлять фундаментальну основу економічної системи будь-якої держави, зокрема України. Їх значний внесок у загальну кількість підприємств зумовлює вирішальну роль у формуванні вітчизняного бізнес-ландшафту. Крім того, дані підприємства є потужним драйвером зайнятості, інновацій та економічного розвитку, забезпечуючи значну частку робочих місць та створюючи додану вартість.

Зміни економічних умов в Україні, розвиток підприємницької культури та державні ініціативи у сфері підтримки малого бізнесу суттєво вплинули на динаміку кількості малих підприємств (МП) протягом 2010-2020 років, про що свідчать дані, наведені в Додатку А та рис. 1.1.

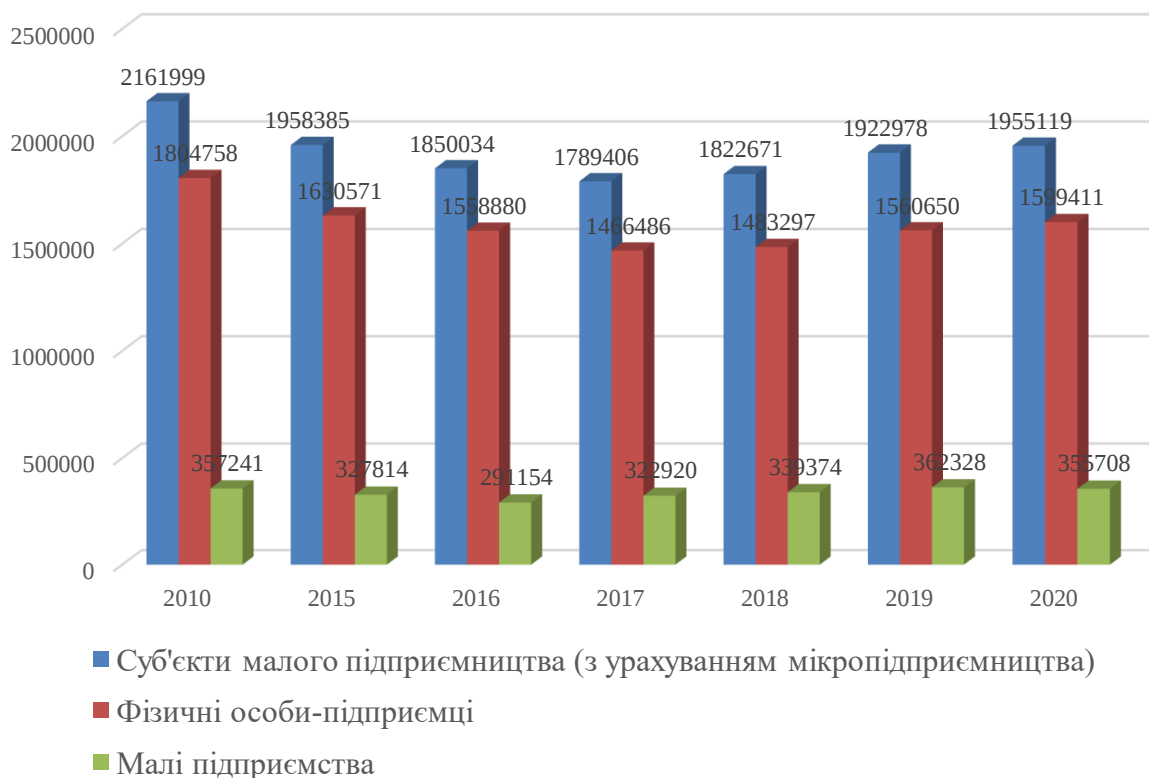

Рисунок 1.1 – Динаміка чисельності суб'єктів малого бізнесу в Україні за період 2010-2020 рр.

Дана статистика обумовлена комплексом факторів, серед яких:

1) *економічні умови*: у 2010-2013 рр. економічне зростання стимулювало появу нових МП, але у 2014-2015 рр. криза та АТО негативно вплинули на малий бізнес, що призвело до скорочення кількості діючих суб'єктів, у 2016-2020 рр. відбувалося деяке відновлення економіки на фоні нестабільності, яка спостерігалась в цей час;

2) *розвиток підприємницької культури*: зростання інформованості про можливості та переваги ведення власного бізнесу, поява нових освітніх програм та тренінгів для підприємців, збільшення доступності онлайн-інструментів та ресурсів для розвитку малого бізнесу;

3) *державна підтримка*: створення фонду для фінансової підтримки малого та середнього бізнесу, розробка інноваційних програм стимулювання підприємництва, спрощення адміністративних процедур для початку та ведення бізнесу, а також впровадження спрощеної системи оподаткування шляхом запровадження єдиного податку з обороту в розмірі 2% для більшості підприємств, звільнення від сплати єдиного податку для фізичних осіб-підприємців та суб'єктів господарювання першої та другої групи спрощеної системи оподаткування, скасування плати за землю та екологічних зборів у окремих районах, спрощення процедури надання благодійної допомоги компаніями та надання підтримки підприємцям, які зазнали фінансових втрат, через тимчасове звільнення від сплати єдиного соціального внеску тощо [1,с.35].

Попри позитивну динаміку попередніх років, кількість МП в Україні зазнала значного спаду внаслідок пандемії COVID-19 та повномасштабної війни. Карантин, зниження попиту, руйнування підприємств та вимушена міграція підприємців змусили багатьох закрити свій бізнес. Ця ситуація ставить під загрозу відновлення економіки та потребує розробки ефективних заходів підтримки малого бізнесу.

Дослідження, проведене об'єднанням українських експертних організацій, серед яких Advanter Group, Центр розвитку інновацій та проект

«Дія. Бізнес», виявило, що український бізнес у червні 2023 року стикався з низкою критичних проблем. Найбільш поширеними були: високий рівень невизначеності щодо подальшого розвитку подій в Україні та на внутрішньому ринку (46,9%), дефіцит платоспроможного попиту (46,9%), непередбачувані державні регуляторні дії, що негативно впливають на бізнес-процеси (42,8%), та обмежені фінансові ресурси (37,5%) (Додаток Б) [2-6].

Незважаючи на безпрецедентні виклики, які принесли пандемія COVID-19 та війна, малий бізнес в Україні демонструє вражаючу стійкість. Малі підприємства продовжують працювати, забезпечуючи споживачів необхідними товарами та послугами, а також створюючи нові робочі місця. Завдяки своїй гнучкості та здатності швидко адаптуватися до мінливих умов, все більше малих і середніх підприємств відновлюють свою діяльність та активно сприяють розвитку економіки країни [7].

Наразі Україна володіє чималим потенціалом для розвитку малого бізнесу: країна має достатню чисельність населення, що створює можливий попит на продукцію та послуги, українські підприємці мають доступ до джерела дешевої робочої сили, що дає їм можливість знизити витрати на виробництво, держава надає підтримку малому підприємництву у формі податкових пільг та інших привілеїв. Вітчизняні МП мають ряд сильних сторін: є гнучкими та швидше за інших суб'єктів господарювання реагують на зміни ринку, потреб клієнтів; завдяки своїй мобільності часто стають джерелом нових ідей та інновацій; глибше розуміють потреби місцевих громад та можуть їм краще відповідати; можуть надавати більш персоналізований сервіс та легко знаходять підхід до своїх клієнтів.

Широкий спектр можливостей для розвитку малого бізнесу в Україні наразі представляють Інститути громадянського суспільства, які надають підприємцям доступ до інформації про організацію та ведення бізнесу, чинні нормативні вимоги, вимоги оподаткування, обліку та інші важливі аспекти, організовують тренінги з розвитку бізнес-навичок, таких як планування, менеджмент, маркетинг, фандрейзинг, створюють майданчики для комунікації

та обміну досвідом між підприємцями, організації зустрічей з потенційними інвесторами та партнерами, лобіюють права, інтереси підприємців, політики, сприятливі для малого бізнесу тощо. Так, громадська організація «Академія успіху» за підтримки Європейського Союзу та при залученні академічної спільноти наразі реалізує проєкт «Програмна підтримка діяльності малих та середніх підприємств та розвиток підприємницьких навичок внутрішньо переміщених осіб». Його метою є сприяння реінтеграції роботи релокованого малого та середнього бізнесу у громадах Вінницької та Хмельницької областей. Проєкт передбачає як безпосереднє надання грантів, так і проведення тренінгів з розвитку бізнес-навичок для внутрішньо переміщених осіб, надання їм консультаційної та менторської підтримки і навіть створення мережі такої підтримки [8;9].

Однак, суб'єкти малого бізнесу стикаються з низкою проблем – мають обмежений доступ до фінансів, інформації та кваліфікованих кадрів; брак досвіду ведення бізнесу, що може призвести до помилок; їм складно пробитися на ринки та конкурувати з більшими компаніями; часто рівень доступу до підтримки з боку держави та бізнес-асоціацій недостатній. SWOT-аналіз діяльності МП в Україні, що відображає їх сильні, слабкі сторони, загрози і можливості, представлений на рис. 1.2.

<i>Сильні сторони</i>	<i>Слабкі сторони</i>
• Гнучкість • Адаптивність • Інноваційність • Створення робочих місць • Локальна орієнтованість • Персональний підхід до своїх клієнтів	• Обмежені власні ресурси • Обмежений доступ до фінансових ринків • Нестача досвіду • Низька інвестиційна привабливість • Недостатність державної підтримки
<i>Можливості</i>	<i>Загрози</i>
• Зростання ринку • Збільшення підтримки за рахунок ІГС • Впровадження інновацій • Вихід на зовнішні ринки	• Економічна нестабільність • Політична невизначеність • Конкуренція з боку більших компаній • Бюрократія

Рисунок 1.2 – SWOT-аналіз діяльності МП в Україні

Таким чином, сучасний стан малого бізнесу в Україні є нестійким, адже умови війни створюють невизначеність та пряму загрозу для бізнес-процесів, інвестицій і особистої безпеки працівників. Із 2020 р. можна спостерігати тенденцію скорочення числа МП в Україні, спричинену пандемією COVID-19 та війною: локдауни та карантинні обмеження спричинили зниження попиту та порушення ланцюгів постачання, російська агресія проти України зумовила масштабні руйнування та економічну кризу, багато МП втратили свої активи, персонал та ринки збуту.

Дослідження світової практики виявило два ключових напрямки вирішення проблем малого бізнесу: вертикальний підхід (передбачає систему прямих заходів, спрямованих виключно на підтримку малого бізнесу) і горизонтальний підхід (спрямований на захист інтересів та посилення позицій малого бізнесу в таких сферах, як науково-технічна політика, регіональний розвиток, міжнародні відносини).

В умовах сьогодення доцільним є використання саме вертикального підходу, що передбачає розробку комплексу специфічних заходів для вирішення конкретних проблем малого бізнесу, як це проілюстровано у табл. 1.1.

Таблиця 1.1 – Міжнародний досвід підтримки розвитку малого та середнього бізнесу

<i>Країна</i>	<i>Інструменти підтримки МСБ</i>
Данія, Фінляндія, Італія, Канада, Угорщина, Швейцарія, Великобританія, США, Південна Корея, Нідерланди	Формування сприятливих умов для розвитку через гарантування кредитів
Нідерланди, Данія, Канада, Південна Корея	Підтримка стартапів через надання державних гарантій
Нідерланди, Данія, Канада, Швеція, Фінляндія, Великобританія, Нова Зеландія, Швейцарія, Іспанія	Заохочення та підтримка експортної діяльності
Іспанія, Франція, Угорщина, Сербія, Словенія, Канада	Підвищення доступності прямих інвестицій
США – Адміністрація малого бізнесу; Японія – Агентство малих і середніх підприємств; Великобританія – Служба малого бізнесу; Канада – Мережа бізнес-послуг; Польща – Департамент ремісництва, малого і середнього підприємництва	Розвиток мережі інституцій з підтримки МСБ

Перевагами такого підходу є цільове використання ресурсів, ефективність та швидкість впливу, можливість адаптації до потреб різних секторів малого бізнесу.

Найбільш перспективними для нашої країни вважаємо такі напрями підтримки малого бізнесу:

- створення сприятливого бізнес-клімату через спрощення адміністративних процедур для реєстрації та функціонування бізнесу;
- проведення реформ у сфері податкового регулювання для підвищення привабливості малого бізнесу для інвесторів, зокрема міжнародних організацій та інститутів громадянського суспільства;
- розширення доступу МП до кредитів, зниження процентних ставок за кредитами для малого бізнесу;
- професійний розвиток співробітників МП для забезпечення конкурентоспроможності їх товарів на ринку;
- надання інформаційної та консультаційної підтримки, зокрема в обліковій сфері.

1.2 Нормативно-правове регулювання малого бізнесу: вітчизняний та закордонний досвід

Малий бізнес є складником економіки кожної країни, у тому числі України. Діяльність суб'єктів господарювання, які входять у категорію малого бізнесу, регламентується численними нормативними документами, представленими у Додатку В. Так, Конституція України [11] гарантує право на вільне підприємництво, рівні умови для ведення бізнесу та державну підтримку, Господарський кодекс України [12] визначає права та обов'язки суб'єктів господарювання, Цивільний кодекс України [13] вказує на особливості господарських зобов'язань і захисту прав, Податковий кодекс України [14] містить правила, що стосуються всіх платників податків, включаючи МП, закони України «Про розвиток та державну підтримку малого та середнього підприємництва в Україні» та «Про Національну програму

сприяння розвитку малого підприємництва в Україні» [15-16] визначають напрями державної політики щодо даних суб'єктів господарювання, постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку ведення Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» зазначає порядок їх реєстрації [17].

Нормативні регламенти, створюючи прозорі правила та процедури, дають підприємцям розуміння прав та обов'язків, чим зменшують ризики, стимулюють інвестиції та розвиток. Особливу роль вони відіграють саме для МП як більш вразливих у порівнянні із середніми та великими підприємствами.

Наразі в Україні задекларована всебічна підтримка малого бізнесу, зокрема за напрямками впровадження спрощеної системи оподаткування, бухгалтерського обліку та фінансової звітності, залучення таких суб'єктів до виконання програм та постачання продукції (робіт, послуг) для державних та регіональних потреб, надання державної фінансової допомоги шляхом кредитування та спрощення адміністративних процедур, організації підготовки кадрів для таких суб'єктів, впровадження механізмів стимулювання використання новітніх технологій тощо [16].

Практика успішної реалізації цієї стратегії показує, що правильно побудована нормативна база і підтримка малого бізнесу сприяють стабільному розвитку економіки країни та підвищують конкурентоспроможність національного ринку. В Україні вже є ряд позитивних прикладів успішної реалізації такої підтримки, зокрема спрощена система оподаткування, державні програми кредитування МП, спрощення дозвільних процедур через впровадження електронних сервісів та автоматизованих процедур, започаткування освітніх програм та курсів для підприємців, ініціативи з підтримки інновацій.

Реалізація цих та подібних заходів стимулює зростання малого підприємництва та генерує нові робочі місця, зменшує ризики для підприємців, чим стимулює їх до інвестицій у розвиток своєї діяльності. Серед державних ініціатив для підтримки малого бізнесу в Україні, як свідчать дослідження,

найбільшу ефективність продемонстрували програми «Доступні кредити 5-7-9%» та «Власна справа» (табл. 1.2).

Таблиця 1.2 – Найуспішніші програми з підтримки малого бізнесу в Україні

Програма	Мета	Результати
Програма «Доступні кредити 5-7-9%»	Забезпечити доступ малого та середнього бізнесу до кредитів за пільговими ставками	Станом на 26.12.2022 р. програма державної підтримки бізнесу під час війни забезпечила укладення 17 359 кредитних угод загальною вартістю 72,24 мільярда гривень (зокрема державними банками – 13089 договори на 38,39 млрд грн), що допомогло створити та зберегти робочі місця, стимулювало розвиток таких пріоритетних галузей економіки, як сільське господарство, переробна промисловість, ІТ, енергоефективність тощо
Грантова програма «Власна справа» для малого бізнесу	Стимулювати розвиток та інновації в малому бізнесі	З початку реалізації програми «Власна справа» (з 01.07.2022 р.) до кінця 2022 р. було затверджено грантів на загальну суму близько 776,8 млн грн для 3321 підприємця, що сприяло створенню 8313 нових робочих місць та стимулюванню розвитку таких галузей економіки, ІТ, креативні індустрії, еко-бізнес тощо

Джерело: складено автором на основі [18-19]

Але разом з тим є проблеми, пов'язані із недосконалим нормативним регулюванням діяльності МП. Зокрема, у законодавстві відсутня чітка назва суб'єктів малого бізнесу і критеріїв їх виокремлення. Згідно із законодавством про бухгалтерський облік, до категорії МП належать ті, які за результатами минулорічної фінансової звітності відповідають щонайменше двом із трьох встановлених умов (рис. 1.3) і не відносяться до мікропідприємств.

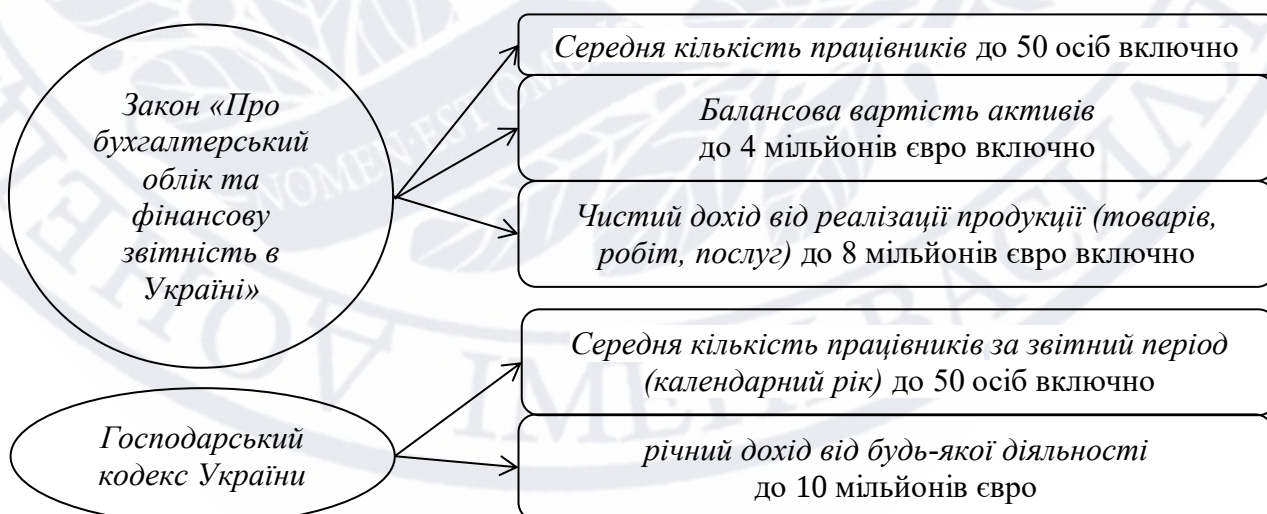

Рисунок 1.3 – Критерії визнання МП (суб'єктів малого підприємництва)

У той же час, у Господарському кодексі України поняття малого підприємства відсутнє, натомість визначаються критерії для суб'єкта малого підприємництва, дещо відмінні від зазначеного закону (зокрема, різні вид та розмір доходу і відсутній критерій балансової вартості активів). У Податковому кодексі України також використовується поняття суб'єктів малого підприємництва, але їх визначення не надається.

Така плутанина не відповідає вимогам ефективного законодавства і потребує виправлення для підвищення розуміння власниками та менеджерами підприємств можливостей застосування програм державної підтримки, розрахованих саме на малий бізнес.

Однак, суперечності щодо класифікації підприємств за розміром характерні не лише для України. Так, у США існує проблема з підрахунком чисельності МП через те, що різні установи використовують різні критерії їх визначення. До прикладу, Адміністрація малого бізнесу (SBA) встановила власні стандарти розміру, щоб класифікувати підприємства як малі та надавати їм доступ до державних програм та пільг. Ці стандарти ґрунтуються на галузі діяльності та, як правило, відповідають Північноамериканській системі класифікації промисловості (NAICS) [21].

30 липня 1953 року США зробили значний крок у сфері підтримки та розвитку малого бізнесу, заснувавши Адміністрацію малого бізнесу (SBA). Це стало початком цілеспрямованих федеральних, регіональних програм та проектів, спрямованих на стимулювання та підтримку МП. З моменту свого створення SBA надала мільйони кредитів, кредитних гарантій, контрактів та консультацій, допомагаючи підприємцям розпочинати та розвивати свої справи. Для отримання кредиту, відповідно до вимог SBA, підприємство має відповідати наступним критеріям: 1. чиста вартість активів до \$ 15 млн; 2. чистий прибуток після сплати податків відповідно до \$ 5 млн; 3. створені і працюють з метою отримання прибутку; 4. вид бізнесу – роздрібна торгівля, послуги, оптові продажі або виробництво [22].

Стабільне та передбачуване податкове законодавство є ключовим

фактором розвитку бізнесу, особливо малого. Спрощена система оподаткування, як спеціальний режим, покликана зменшити податкове навантаження на підприємців та стимулювати їх до прозорості діяльності. Вона забезпечує податкові надходження до бюджетів та сприяє ефективному веденню бізнесу. В умовах війни податкові новації стали необхідним заходом для підтримки підприємництва. Уряд запровадив податкові преференції, щоб полегшити податковий тягар на бізнес, однак в липні 2023 року більшість з них вже не діяли.

Наприкінці 2023 року Уряд України затвердив стратегію – Національну стратегію доходів до 2030 року, спрямовану на модернізацію податкової системи. Основна мета – забезпечити стабільні надходження до бюджету та побудувати партнерські відносини з бізнесом. Одним із ключових напрямків реформи є кардинальна зміна спрощеної системи оподаткування.

Впровадження спрощеного оподаткування спрямоване на зниження податкового тиску на малий бізнес, на практиці часто супроводжується додатковими фінансовими обмеженнями. Незважаючи на задеклароване спрощення обліку, підприємці відчують невідповідність між обіцяними перевагами та реальними умовами ведення бізнесу.

Спеціальний режим оподаткування для малого та мікробізнесу неодноразово зазнавав змін, що призводило до чергування періодичного послаблення та посилення вимог до його застосування. Це викликало дискусії щодо доцільності надання податкових пільг малому бізнесу. Виникали питання щодо ефективності такого режиму: чи сприяє він розвитку малого бізнесу та залученню його до легальної економічної діяльності, чи, навпаки, створює умови для зловживань та ухилення від сплати податків, а також чи не обмежує він потенційні податкові надходження до бюджету. Крім того, виникали питання щодо реальних користувачів спрощеної системи та їхнього внеску в економіку країни.

Оцінимо доцільність використання спрощеної системи податків для підприємців за допомогою проведеного SWOT-аналізу (рис. 1.4).

<i>Сильні сторони</i>	<i>Слабкі сторони</i>
• Спрощення бухгалтерського обліку та звітності • Зниження податкового навантаження • Стимулювання розвитку малого бізнесу • Гнучкість	• Обмеження за видами діяльності • Обмеження за кількістю працівників • Ризик переходу на загальну систему • Можливість зловживань
<i>Можливості</i>	<i>Загрози</i>
• Розширення переліку видів діяльності • Збільшення лімітів • Удосконалення законодавства	• Зміна податкового законодавства • Збільшення контролю • Конкуренція з великими підприємствами

Рисунок 1.4 - SWOT-аналіз доцільності застосування спрощеної системи оподаткування для суб'єктів малого підприємництва в Україні

Так, суб'єкти господарювання, які обрали спрощену систему, звільняються від ведення складного бухгалтерського обліку, що дозволяє економити час і кошти на обслуговуванні бухгалтерії. Спрощена система передбачає сплату єдиного податку, що значно нижче, ніж сума всіх податків, які б сплачувало підприємство на загальній системі оподаткування, формує сприятливі умови для створення і розвитку малого бізнесу, знижуючи бар'єри для виходу на ринок, дозволяє підприємцям самостійно обирати ставку єдиного податку та систему оподаткування, що відповідає їхнім особливостям діяльності. Однак, єдиний податок для підприємців та фізичних осіб-підприємців (ФОП) 1-3 груп має свої обмеження: дохід не може перевищувати встановленого ліміту, кількість працівників обмежена, а види діяльності та форми розрахунків регламентовані. Для 1-2 груп податок розраховується як відсоток від прожиткового мінімуму або мінімальної зарплати, незалежно від фактичного доходу. Тобто, головне – не перевищити встановлений ліміт, адже в такому разі суб'єкт господарювання зобов'язується перейти на загальну систему оподаткування, що може призвести до значного збільшення податкового навантаження, що в свою чергу породжує ризики ухилення від сплати податків шляхом дроблення бізнесу або використання інших схем. ФОП

3 групи платять 5% або 3% від доходу. Якщо обрано ставку 3%, то підприємство автоматично стає платником ПДВ. Особливість спрощеної системи – визначення доходу за датою отримання коштів, а не за датою продажу товарів або послуг. Виняток становлять сільгоспвиробники, які використовують загальні правила обліку. Спрощена система є далеко недосконалою і потребує реформування. Існує потенціал для розширення переліку видів діяльності, які можуть перейти на спрощену систему. Можливе збільшення лімітів за кількістю працівників та обсягом доходу для підприємств на спрощеній системі. Постійне вдосконалення податкового законодавства може зробити спрощену систему більш ефективною та прозорою, хоча, з іншого – призвести і до ускладнення системи оподаткування або збільшення податкового навантаження для підприємств на спрощеній системі. Посилення контролю з боку податкових органів може збільшити адміністративний тиск на підприємців. МП, які працюють на спрощеній системі, можуть стикатися з конкуренцією з боку великих підприємств, які мають більш широкі можливості.

Таким чином, спрощена система оподаткування в Україні має як свої переваги, так і недоліки. Вона є важливим інструментом підтримки малого бізнесу, але потребує подальшого вдосконалення. Для успішного застосування спрощеної системи підприємцям необхідно ретельно аналізувати свою діяльність та обирати оптимальний режим оподаткування [23].

Затверджена урядом Національна стратегія доходів на 2024–2030 роки має на меті вдосконалення системи оподаткування, посилення контролю над виконанням податкових норм, а також боротьбу з тіньовою економікою. Реформа спрощеної системи оподаткування повинна сприяти розвитку мікро- та малого бізнесу в Україні та усунути можливості для великих компаній використовувати переваги цієї системи, що може спотворювати конкуренцію. Стратегія передбачає поступове впровадження заходів для вдосконалення чинної спрощеної системи оподаткування. Основними реформами, що передбачаються надалі, є:

- підвищення ставки єдиного податку для юридичних осіб третьої групи

до рівня податку на прибуток протягом наступних трьох років. Після цього спрощена система оподаткування для таких підприємств буде скасована;

- об'єднання другої та третьої груп спрощеної системи оподаткування в одну, з новою системою розрахунку єдиного податку: відсоток сплати залежатиме від виду діяльності та обсягу отриманого доходу, з мінімальною ставкою 3% (діяльність в сфері торгівлі) та максимальною - 17% (діяльність в сфері надання послуг);

- введення для першої групи спрощеної системи оподаткування обмежень на види діяльності, скасування фіксованого податку та перехід на оподаткування за фактичним доходом;

- обов'язкове застосування РРО/ПРРО для всіх готівкових розрахунків платників єдиного податку об'єднаної другої групи;

- встановлення єдиного порогу для обов'язкової реєстрації платником ПДВ, який поширюється на всіх платників єдиного податку;

- зміна підходу до оподаткування сільськогосподарських підприємств шляхом введення податку на землю, розрахованого на основі її ринкової вартості;

- наступні три роки стануть перехідним періодом для сільгоспідприємств. Їм доведеться поступово адаптуватися до нової податкової системи з вищими ставками, а потім повністю відмовитися від спрощеного оподаткування;

- введення зобов'язання, що стосується обов'язковості ведення обліку незалежно від організаційної структури та напряму діяльності суб'єкта господарювання [4].

Більшість пропозицій, які стосуються реформування спрощеної системи, є недостатньо обґрунтованими, що підвищує ризики ведення бізнесу та може призвести до негативних фінансових наслідків. Представники Української Ради бізнесу підкреслюють, що чимало суб'єктів господарювання, які обрали спрощену систему оподаткування, зробили це саме для полегшення ведення

бізнесу та адміністративного процесу. Для малих і мікробізнесів складність податкового законодавства і високі ризики загальної системи оподаткування є неприйнятними. Впровадження нових норм призведе до зростання корупції та тінізації економіки. Підвищення фіскального навантаження може змусити бізнес перейти в тінь або релокуватися до країн з більш вигідними умовами ведення бізнесу. Заплановані зміни в ПДВ фактично ліквідують спрощену систему оподаткування, спочатку для юридичних осіб, а потім і для фізичних осіб-підприємців. Крім того, ПДВ передбачає реєстрацію всіх платників спрощеної системи в системі ПДВ при досягненні порогу реєстрації платником ПДВ (наразі це 1 млн грн, але подальші розміри не повідомляються). Також з'являється вимога ведення обліку та документального підтвердження походження товарів для «спрощенців», що ускладнить бухгалтерську звітність.

Восени 2024 р. Верховна Рада України ухвалила такі зміни до Податкового кодексу України стосовно особливостей оподаткування в умовах воєнного стану: 1. збільшення ставки військового збору з 1,5% до 5%; 2. введення військового збору для фізичних осіб-підприємців (ФОП) I, II та IV груп у розмірі 10% від мінімальної заробітної плати (МЗП); 3. встановлення військового збору на рівні 1% від доходу для ФОП та юридичних осіб III групи єдиного податку; 4. підвищення військового збору обмежено податковим періодом, протягом якого скасують воєнний стан; 5. військовий збір буде спрямовуватися через спеціальний фонд виключно на фінансування Збройних сил України (ЗСУ); 6. збільшення ставки податку на прибуток для фінансових установ до 50%; 7. введення щомісячних авансових платежів з податку на прибуток для автозаправних станцій (АЗС); 8. встановлення щомісячної звітності з податку на доходи фізичних осіб (ПДФО), військового збору та єдиного соціального внеску (ЄСВ). Ця норма набуде чинності з 1 січня 2025 року, тому за IV квартал 2024 року підприємства звітуватимуть за старими правилами, а за січень 2025 року доведеться подавати нову звітність. Форму та порядок її складання ще має затвердити Міністерство фінансів, а Державна податкова служба підготувати відповідні електронні формати.

Пропоновані зміни до податкового законодавства України, спрямовані на збільшення податкового навантаження на бізнес, матимуть значні наслідки для суб'єктів господарювання та економіки країни в цілому, серед яких:

- *збільшення податкового навантаження*: підвищення ставок військового збору, введення нового податку для ФОПів та збільшення ставки податку на прибуток фінустанов призведе до значного зростання податкового навантаження на бізнес, що призведе до скорочення прибутків компаній, зменшення інвестицій та гальмування економічного зростання;
- *збільшення адміністративного тиску*: введення щомісячної звітності з ПДФО, ВЗ та ЄСВ збільшить адміністративний тиск на бізнес, особливо на малий та середній бізнес. Це потребуватиме додаткових ресурсів та часу на ведення бухгалтерського обліку та податкову звітність;
- *перехід в тінь*: збільшення податкового навантаження може спонукати частину бізнесу переходити в тінь, щоб уникнути сплати податків, що призведе до зменшення податкових надходжень до бюджету та посилення корупції;
- *зростання цін*: для компенсації зростання податкового навантаження бізнес може підвищити ціни на свою продукцію або послуги і як результат остерігатиметься зростання інфляції та зниження купівельної спроможності населення;
- *скорочення робочих місць*: збільшення податкового навантаження може призвести до скорочення робочих місць, оскільки компанії будуть змушені скорочувати витрати для збереження прибутковості;
- *зменшення конкурентоспроможності*: збільшення податкового навантаження може знизити конкурентоспроможність українських підприємств на світовому ринку, оскільки їхня продукція стане дорожчою для іноземних покупців.

Висновки до розділу 1

1. Встановлено, що сучасний стан малого бізнесу в Україні є нестійким, адже умови війни створюють невизначеність та пряму загрозу для бізнес-процесів, інвестицій і особистої безпеки працівників. Разом з тим малий бізнес в Україні має значний потенціал для розвитку, незважаючи на умови, що склалися наразі. На основі дослідження світової практики виявлено два ключових підходи вирішення проблем малого бізнесу: вертикальний і горизонтальний, обґрунтована доцільність використання вертикального підходу, який передбачає розробку комплексу специфічних заходів для вирішення конкретних проблем малого бізнесу. Виділені найбільш перспективні напрями підтримки малого бізнесу, у тому числі з урахування впливу воєнного стану на його діяльність.

2. Виявлені проблеми, пов'язані із недосконалим нормативним регулюванням діяльності малих підприємств, зокрема відсутня чітка назва суб'єктів малого бізнесу і критеріїв їх виокремлення, у Господарському та Податковому кодексах України. Зроблений висновок про необхідність удосконалення нормативної бази спільними зусиллями урядових органів, бізнес-асоціацій, експертів та самих підприємців.

3. На підставі проведеного SWOT-аналізу оцінено доцільність використання спрощеної системи оподаткування для малого бізнесу. Аналіз Національної стратегії доходів на 2024–2030 роки показав, що більшість пропозицій, які стосуються реформування спрощеної системи, є недостатньо обґрунтованими, що підвищує ризики ведення малого бізнесу. Отже, запропоновані зміни до податкового законодавства потребують більш детального аналізу та обговорення з урахуванням інтересів як держави, так і малого бізнесу.

РОЗДІЛ 2

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ ТА КОНТРОЛЮ НА МАЛОМУ ПІДПРИЄМСТВІ

2.1 Особливості організації обліку суб'єктом малого підприємництва

Максимальне спрощення процедур ведення бухгалтерського обліку без заподіяння шкоди здійсненню встановлених перед ним завдань – основний принцип організації бухгалтерського обліку на будь-якому підприємстві. У зв'язку з обмеженими фінансовими ресурсами малих підприємств цей принцип особливо актуальний для них, тому ефективна діяльність бухгалтерського апарату має особливе значення для підприємств даного сектора економіки [24, с.460]. Разом з тим на таких підприємствах мають місце специфічні особливості ведення бухгалтерського обліку як наслідок дії таких факторів: є складнощі із залученням висококваліфікованих спеціалістів у зв'язку з обмеженістю фінансових ресурсів; нестача правової освіти та відсутність знань про організацію документообігу, які необхідні головному бухгалтеру малих підприємств, окрім знань у сфері обліку, аналізу, аудиту; необхідність широкої спеціалізації персоналу для реалізації взаємозамінності; відсутність у керівництва підприємства достатніх знань для постановки завдань бухгалтерського обліку [24, с.462]. Зважаючи на це, згрупуємо особливості облікового процесу суб'єктів малого підприємництва (див. табл. 2.1):

Отже, облікова система МП характеризується такими особливостями:

- при спрощеній системі розрахунок податків відбувається від сукупного доходу, що обумовлює спрощений облік доходів і витрат;
- можливість застосування спрощень організації та ведення обліку: вибір форми організації обліку, концептуальної основи звітності, спрощених форми обліку та плану рахунків, скорочених форм і комплекту фінансової звітності;
- зменшена потреба виділення об'єктів обліку, застосування складних облікових інструментів та процедур, зумовлених особливостями бізнес-процесів;

- зменшена трудомісткість обліку витрат на оплату праці, зумовлена невеликою кількістю персоналу;
- обмежені фінансові та трудові ресурси, що унеможливають ведення складного обліку та використання дороговартісного програмного забезпечення;
- ведення обліку особами без профільної освіти, що вимагає системного отримання фахових консультацій та використання нескладних бухгалтерських програм для зниження вірогідності помилок та порушень [25].

Таблиця 2.1 – Основи організації та ведення обліку на МП

<i>Елемент облікової системи</i>	<i>Облікова регламентація</i>	<i>Облікова практика</i>
Основний орган методологічного регулювання	Міністерство фінансів України	Розділення нормативних документів на ті, що мають загальне призначення, і ті, що відносяться тільки до суб'єктів малого підприємництва
Застосований План рахунків	Вибір між Планом рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій та Спрощеним Планом рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств	Самостійний вибір плану рахунків, відсутність потреби розробки детального робочого плану рахунків при використанні Спрощеного Плану рахунків
Облікові стандарти	Можливість вибору між НП(С)БО чи МСФЗ	Самостійний вибір концептуальної основи фінансової звітності
Форма організації бухгалтерського обліку	Вибір будь-якої з чотирьох форм обліку	Самостійний вибір форми організації обліку, часті проблеми при веденні обліку власником/керівником з причини відсутності профільної освіти
Форма бухгалтерського обліку	Вибір будь-якої: журнально-ордерна, меморіально-ордерна, автоматизована або спрощена	Самостійний вибір форми обліку
Елементи облікової політики	Не мають відмінностей від інших суб'єктів господарювання	Елементи облікової політики часто не ідентифікуються і не формалізуються
Фінансова звітність	Можливість надання скорочених за показниками Балансу та Звіту про фінансові результати	Формування спрощеної звітності

Джерело: сформовано автором

Таким чином, облік може відігравати критичну роль у діяльності малих підприємств: не лише допомагати забезпечити фінансову стабільність та ефективність управління, але стати важливим інструментом досягнення конкурентної переваги та забезпечення довгострокового розвитку. Вітчизняним малим підприємствам необхідно розробити та підтримувати таку облікову систему, що відповідає нормативним вимогам і заснована на сучасних інструментах і технологіях. Основні нормативні акти, що регулюють ведення бухгалтерського обліку на МП в Україні, презентовані в табл. 2.2.

Таблиця 2.2 – Нормативно-правова база з обліку та складання звітності малого підприємства в Україні

№	Нормативний документ	Зміст
1	<i>Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. №996-XIV</i>	Визначає загальні правила, принципи організації, ведення обліку, складання звітності, зобов'язує підприємства дотримуватися стандартів
2	<i>Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: наказ Міністерства фінансів України від 30.11.1999 р. № 291</i>	Встановлює правила ведення обліку з використанням певних рахунків і субрахунків, роз'яснює порядок використання рахунків, їх класифікацію та зв'язки між ними
3	<i>НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73</i>	Визначає ключові вимоги щодо фінансової звітності, її зміст та структуру
4	<i>НП(С)БО 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах»: наказ Міністерства фінансів України від 28.05.1999 р. № 137</i>	Наводить правила здійснення та розкриття змін, виправлення помилок у фінансовій звітності
5	<i>НП(С)БО 11 «Зобов'язання»: наказ Міністерства фінансів України від 31.01.2000 р. №20</i>	Встановлює принципи, правила, методи ведення обліку зобов'язань та їх відображення у фінансовій звітності
6	<i>НП(С)БО 15 «Дохід»: наказ Міністерства фінансів України від 29.11.1999 р. № 290</i>	Надає визначення доходу, його структури, методики ведення облікових записів
7	<i>НП(С)БО 16 «Витрати»: наказ Міністерства фінансів України від 31.12.1999 р. № 318</i>	Описує сутність, склад, порядок обліку витрат на суб'єкті господарювання
8	<i>НП(С)БО 25 «Спрощена фінансова звітність»: наказ Міністерства фінансів України від 25.02.2000 р. № 39</i>	Визначає структуру, зміст форм фінансової звітності суб'єктів малого підприємництва, порядок заповнення їх статей
9	<i>Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності: наказ Міністерства фінансів України від 28.03.2013 р. № 433</i>	Надає рекомендації щодо розкриття інформації за кожною зі статей різних форм фінансової звітності

Джерело: складено автором на основі [20, 26-34]

НП(С)БО 25 «Спрощена фінансова звітність» надає право суб'єктам малого підприємництва які ведуть спрощений облік доходів та витрат відповідно до податкового законодавства, та мікропідприємствам на такі спрощення: не враховувати зменшення корисності та не переоцінювати до справедливої вартості необоротні активи; не створювати забезпечення – резерви на відпустки працівникам, виконання гарантійних зобов'язань тощо; не створювати резерв сумнівних боргів для поточної дебіторської заборгованості [25]. Інші малі підприємства мають дотримуватися загальних процедур, передбачених НП(С)БО. На нашу думку, спрощені процедури були б корисними для всіх малих підприємств, тому варто розширити категорію отримувачів такого права.

Аналіз облікової практики продемонстрував, що українські малі підприємства рідко обирають спрощену форму обліку, з таких причин: більшість використовують спеціалізовані бухгалтерські програми, де відбувається ведення обліку за загальними правилами; передбачені спрощеною системою паперові форми обліку застаріли, вимагають актуалізації відповідно до норм чинного законодавства та для задоволення сучасних управлінських потреб, що може бути складним завданням для працівників [35].

Щодо питання удосконалення законодавчої бази ведення обліку на малих підприємствах, слід відмітити, що у нормативних актах використовуються терміни «спрощений облік доходів і витрат», «спрощена система обліку і звітності», але при цьому чіткі їх визначення відсутні. Ця плутанина заважає організації ефективного обліку та управління на суб'єктах малого підприємництва. Крім того, не розроблено методики ведення спрощеного бухгалтерського обліку доходів і витрат, наявність якої значно допомогла б в організації достовірної облікової системи. Такі роз'яснення з боку Міністерства фінансів України та коригування законодавства для уніфікації термінів лежать в площині державної підтримки малих підприємств.

Що стосується процесу забезпечення ведення обліку на малих підприємствах, формами його реалізації може бути введення в штат посади

бухгалтера або створення бухгалтерської служби; самостійне ведення обліку власником чи керівником або аутсорсинг бухгалтерських послуг [35]. Прикладом застосування останнього способу є ТОВ «ЖИВАНА ОРГАНІКС», що впродовж ряду років користується послугами бухгалтерської аутсорсингової компанії. ТОВ «ЖИВАНА ОРГАНІКС» є українським підприємством, що спеціалізується на виробництві та торгівлі харчовою продукцією. Підприємство здійснює повний цикл виробництва: від заготівлі сировини до її переробки та виготовлення готових виробів, активно працює як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках. Аутсорсинг обліку для даного суб'єкта господарювання є вигідним рішенням, яке дозволяє оптимізувати витрати, підвищити ефективність та точність ведення обліку, а також зосередитися на основних бізнес-процесах.

Схему організації аутсорсингу облікових послуг, якою користується ТОВ «ЖИВАНА ОРГАНІКС», можна описати наступним чином (рис.2.1).

Рисунок 2.1 – Організація аутсорсингу бухгалтерських послуг на ТОВ «ЖИВАНА ОРГАНІКС»

Отже, частина робіт з ведення обліку, а саме складання первинної облікової документації, здійснюється безпосередньо на ТОВ «ЖИВАНА ОРГАНІКС» під керівництвом компанії, яка надає бухгалтерські послуги. Після формування первинна облікова документація передається до бухгалтерської аутсорсингової компанії для обробки та формування звітності про діяльність ТОВ «ЖИВАНА ОРГАНІКС» за звітний період, а потім разом із комплектом

оформлених документів повертається підприємству для проведення необхідних аналітичних робіт, прийняття управлінських рішень та передачі до архіву.

Облікова практика користування малими підприємствами послугами аутсорсингу покладена в основу SWOT-аналізу, результати якого представлені на рис. 2.2.

<i>Сильні сторони</i>	<i>Слабкі сторони</i>
• Оптимізація витрат (оренда приміщень для бухгалтерії, придбання основних засобів та інших цінностей, пов'язаних з організацією робочого місця бухгалтера, витрат на оплату праці з податками, витрат на придбання програмного забезпечення, на підвищення професійного рівня тощо) • Оптимізація процесів на концентрація керівництва на основному процесі • Мінімізація ризиків штрафних санкцій	• Небезпека витоку інформації • Необхідність розмежування управлінського та бухгалтерського обліку • Індивідуальні особливості галузевої специфіки, які іноді не дозволяють використовувати аутсорсинг для підприємства • За зміст первинних документів відповідає замовник, а саме до них часто пред'являються претензії в ході податкових перевірок
<i>Можливості</i>	<i>Загрози</i>
• зниження вартості реалізації бізнес-процесу за рахунок скорочення витрат; • звільнення ресурсів підприємства для інших цілей; • збільшення якості продуктів чи послуг; • використання спеціалізованого обладнання та технологій; • зниження ризиків, пов'язаних із реалізацією бізнес-процесу; • підвищення інвестиційної привабливості	• Неправильне обрання постачальника послуг • Інертність мислення керівництва чи несамотійність у прийнятті рішень • Зміни в законодавстві • Технологічні зміни в обліку

Рисунок 2.2 – SWOT-аналіз облікової практики користування послугами аутсорсингу МП в Україні

В основі успішної роботи з компанією, що надає послуги аутсорсингу, лежить грамотно укладений договір надання послуг з чітко розмежованою відповідальністю замовника та аутсорсера за виконання тих чи інших операцій з ведення бухгалтерського обліку. Дуже важливо правильно вибрати постачальника послуг, який забезпечить успіх проєкту передачі функцій на аутсорсинг своїм професіоналізмом та якістю. Оцінити професіоналізм

аутсорсера можна, отримавши рекомендації від клієнтів майбутнього постачальника послуг, або здійснивши самостійну оцінку в процесі переговорів. Якщо рішення про залучення аутсорсера прийнято, у договорі необхідно відобразити власні вимоги, гарантії та порядок взаємодії з бухгалтерською компанією [36, с.60].

Важливим документом, який визначає порядок документування всіх фактів господарського життя, оцінку можливості ухвалення їх до обліку, порядок обліку та формування доходів та витрат, оцінку майна та зобов'язань тощо, є облікова політика підприємства. Для формування оптимальної облікової політики, яка забезпечить достовірність та повноту інформації, необхідно врахувати вплив внутрішніх і зовнішніх факторів (див. табл.2.3).

Таблиця 2.3 – Зовнішні та внутрішні фактори впливу при виборі облікової політики малого підприємства

<i>Внутрішні фактори</i>	<i>Зовнішні фактори</i>
Розмір суб'єкта господарювання	Нормативно-правове регулювання
Форма власності, організаційно-правова форма	Інфраструктура ринку
Галузь економіки та вид діяльності	Вплив інфляційних процесів
Технологічні особливості виробництва	Особливості системи обліку й оподаткування
Рівень кадрового та матеріально-технічного забезпечення	Діяльність регуляторних органів

Джерело: розроблено автором на підставі [37,38]

Важливо, щоб відповідальна особа, яка розробляє облікову політику, мала достатню компетенцію для створення цього внутрішнього нормативного документа. Не кожен співробітник малого підприємства може врахувати всі аспекти бухгалтерського та податкового обліку, прорахувати наслідки застосування різних методик чи знизити фіскальне навантаження законними способами. Для допомоги у його підготовці бажано звернутися до послуг аутсорсингової компанії, що і зробило ТОВ «ЖИВАНА ОРГАНІКС».

Аналіз літературних джерел та практики організації бухгалтерського обліку на малих підприємствах виявив існуючу дискусійність у питаннях формування їх облікової політики. У зв'язку з цим нами були розроблені

рекомендації щодо формування облікової політики для таких підприємств різних галузей діяльності (табл.2.4).

Таблиця 2.4 – Рекомендації щодо формування облікової політики малих підприємств

<i>Розділ політики</i>	<i>Зміст</i>	<i>Примітки</i>
Організаційний	- відповідальний за ведення обліку (керівник, головний бухгалтер, організація чи спеціаліст на аутсорсингу); - форма обліку; - форми первинних облікових документів (зразки); - право підпису первинних облікових документів (перелік посад та осіб, які мають право підпису); - форми бухгалтерських регістрів; - інвентаризація майна та зобов'язань; - організація внутрішнього контролю; - організація складання звітності	Робочий план рахунків, графік документообігу (як додаток)
Методологічний (організація фінансового та податкового обліку)	- критерії визнання, способи оцінки, порядок формування первісної вартості та алгоритми списання майна та зобов'язань; - схеми обліку виробничих витрат та формування собівартості продукції (робіт, послуг); - варіанти розподілу витрат; - порядок формування та коригування оціночних зобов'язань; - інші аспекти	Галузеві особливості формування облікової політики виявляються виключно у цьому розділі

Джерело: розроблено автором

З урахуванням вказаних рекомендацій пропонуємо зразок наказу про облікову політику малого підприємства, що займається торгівельною діяльністю та користується послугами аутсорсингу (Додаток Г), та рекомендуємо дотримуватися етапів формування облікової політики, представлених на рис. 2.3.

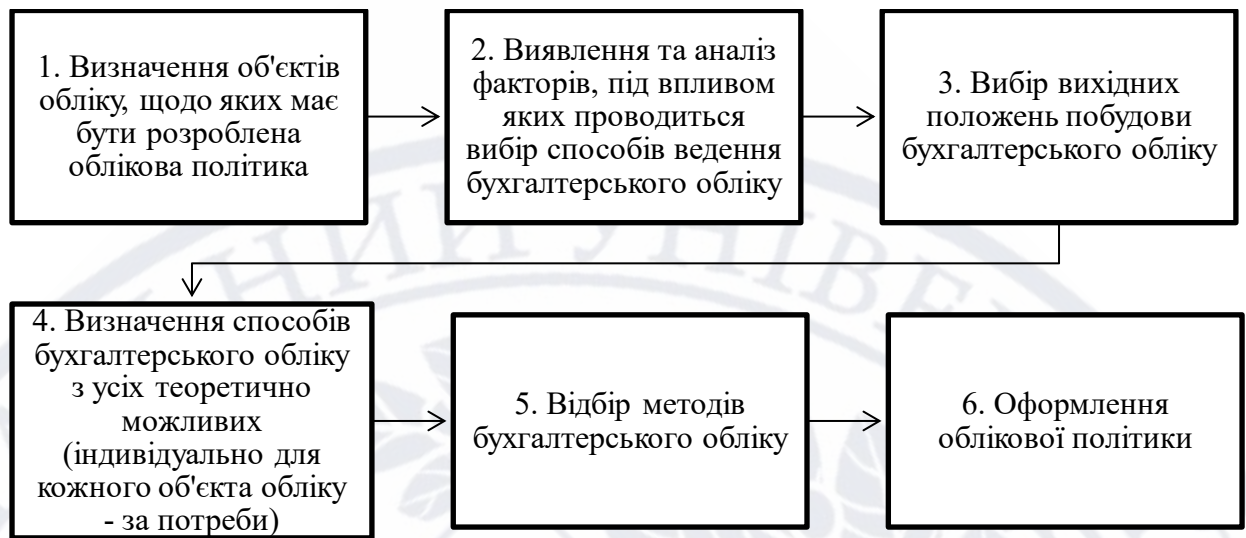

Рисунок 2.3 – Етапи формування облікової політики на МП

Зазвичай на малому підприємстві кількість об'єктів обліку, щодо яких має бути розроблена облікова політика, невелика, оскільки при цьому користуються затвердженими на законодавчому рівні обліковими преференціями, тому облікова політика в малому бізнесі зазвичай є гнучкою і здатною до швидкої адаптації [39]. На відміну від великих корпорацій, малі підприємства можуть працювати у менш жорстких умовах і мати простішу структуру, що дозволяє їм швидко реагувати на зовнішні зміни. Завдяки цьому вони можуть ефективно реагувати на виклики зовнішнього середовища та зберігати фінансову стійкість, що є ключовим фактором для їх успішного функціонування та розвитку.

Після укладання угоди на бухгалтерське обслуговування складається графік приймання-передачі первинної документації, на основі якого спеціалісти відділу бухгалтерського супроводу готують регістри обліку, бухгалтерську і податкову звітність. У штаті ТОВ «ЖИВАНА ОРГАНІКС» є спеціаліст, який здійснює обробку первинної документації. При цьому сучасні інформаційні технології та Інтернет дозволяють організувати формування первинних документів і накопичення інформації про господарські операції в режимі реального часу. Доступ до інформації і звітності є у клієнта і у аутсорсингової компанії. Зберігання інформації здійснюється на сервері спеціалізованої організації - аутсорсера. Комплекс технічних засобів складається із комп'ютера,

який встановлений на ТОВ «ЖИВАНА ОРГАНІКС» і пов'язаний з сервером спеціалізованої організації (рис.2.4).

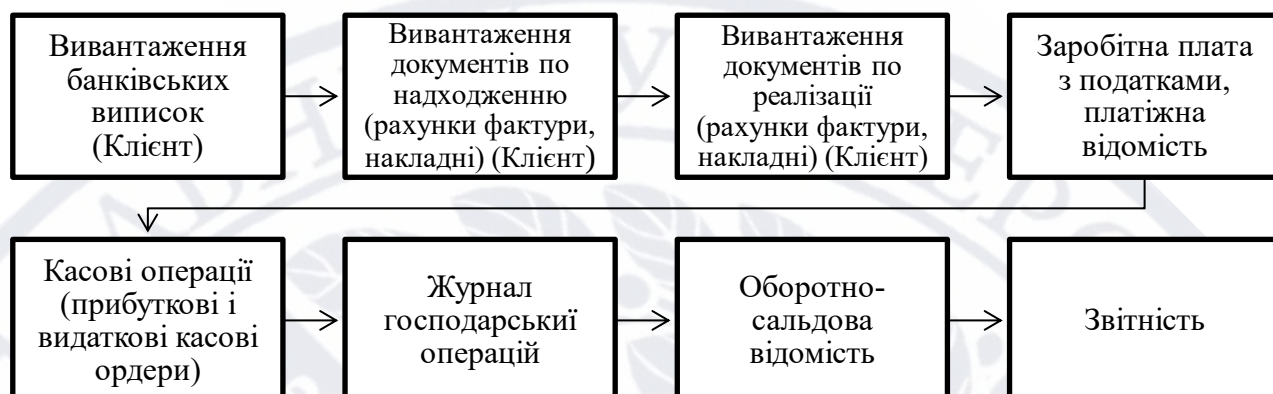

Рисунок 2.4 – Схема організації документообігу при аутсорсингу бухгалтерських послуг на ТОВ «ЖИВАНА ОРГАНІКС»

В договорі на передачу обліку на аутсорсинг необхідно детально розмежувати відповідальність клієнта і спеціалізованого підприємства за виконання операцій по веденню бухгалтерського обліку. На наш погляд, розмежування може біти наступним (А- аутсорсер, КЛ -клієнт – табл. 2.5).

Таблиця 2.5 – Відповідальність сторін і функції при аутсорсингу бухгалтерських послуг (фрагмент)

Функції	Відповідальність
1	2
Ведення Головної книги і податкового обліку	
Введення проведень по постачальникам до Головної книги	А
Закриття періоду, розрахунок курсових і сумових різниць	А
Ведення реєстрів податкового обліку, підготовка податкових декларацій	А
Авторизація податкових декларацій, листів і звітів	А
Здача податкових звітів в податкові органи	А
Представлення в податкових органах (на основі довіреності)	А
Підготовка і здача статистичної звітності	А
Облікова політика, податкове планування, консультування та управлінська звітність	
Розробка і коректування облікової політики, розробка методології бухгалтерського і податкового обліку	А
Розробка і впровадження системи обміну даними і документами між окремим ділянками обліку	А, КЛ
Організація і методичне забезпечення роботи співробітників клієнта у галузі бухгалтерії	А, КЛ
Вибіркова перевірка роботи співробітників клієнта у галузі бухгалтерії	А
Податкове консультування і планування	А

Продовження таблиці 2.5

1	2
Складання управлінської звітності і звітності для головного офісу	A
Консультація і листування з головним офісом з приводу звітності та оподаткування	A
Супровід клієнта з приводу ініціативного чи податкового аудиту	A
Робота з банком	
Підготовка платіжних доручень та інших банківських документів	A, KL
Підготовка документів валютного контролю	A, KL
Авторизація банківських платіжних документів	A, KL
Реалізація	
Представлення інформації про реалізовані товари чи послуги	KL
Складання рахунків	KL
Кодування виставлених рахунків для цілей фіскального і управлінського обліку	A
Складання документів на відвантаження, рахунків-фактур	KL
Авторизація і розсилка рахунків	KL
Авторизація і розсилка документів на відвантаження, рахунків-фактур	KL
Ведення книги продаж	A
Підшивка документів по реалізації	A, KL
Контроль і перевірка дебіторської заборгованості	A, KL
Підбір і копіювання бухгалтерської документації для головного офісу кл	A, KL

Джерело: розроблено автором

У бухгалтерському обліку витрати на оплату послуг з ведення бухгалтерського обліку спеціалізованою організацією визнаються як адміністративні, що показано у табл.2.6.

Таблиця 2.6 – Відображення в обліку ТОВ «ЖИВАНА ОРГАНІКС» витрат на аутсорсинг бухгалтерських послуг

№	Зміст операції	Документ	Сума, грн	Дт	Кт
1	Перераховані кошти фірмі, що надає послуги аутсорсингу	Платіжна інструкція, виписка банку	24000	631	311
2	Прийнято до обліку надані послуги з ведення бухгалтерського та податкового обліку	Щомісячний двосторонній Акт приймання-здачі наданих послуг	20000	92	631
3	Враховано суму ПДВ	Податкова накладна	4000	641	631
4	Списані витрати на надані послуги на фінансовий результат	Розрахунок бухгалтерії	20000	791	92

Джерело: розроблено автором на основі облікових даних ТОВ «ЖИВАНА ОРГАНІКС»

З метою обчислення податку на прибуток витрати на ведення бухгалтерського та податкового обліку аутсорсерами визнаються у повному обсязі як інші витрати, пов'язані із виробництвом та (або) реалізацією, за умови дотримання відповідних податкових норм Податкового кодексу України (витрати обґрунтовані, документально підтверджені, виконані для діяльності, спрямованої на отримання доходу) [40]. Вважаємо, що при даній схемі відображення витрати на аутсорсинг «розчиняються» в інших адміністративних витратах, що, на нашу думку, ускладнює процес управління діяльністю підприємства. Тому пропонуємо виділити окремий субрахунок у межах рахунку 92, який буде призначений для обліку витрат на послуги аутсорсингу. Подальший поділ слід здійснювати за такими елементами: види бізнес-процесів, які передані на аутсорсинг, тривалість договору, види послуг (рис. 2.5). Це дозволить відобразити в обліку повну вартість договору на надання послуг аутсорсингу, що сприятиме оперативному аналізу результатів діяльності підприємства та прийняттю рішень щодо подальшої форми організації обліку.

Рахунок 92 «Адміністративні витрати»
Субрахунок першого порядку 92.1 – Витрати на аутсорсинг
Субрахунок другого порядку – Види переданих бізнес-процесів
92.1.1 – Аутсорсинг бухгалтерського і податкового обліку
92.1.2- Аутсорсинг юридичних послуг
92.1.3- Аутсорсинг кадрів і т.д.
Субрахунок третього порядку – тривалість договору аутсорсингу
92.1.1.1 – Аутсорсинг бухгалтерського і податкового обліку за разовим договором
92.1.1.2 – Аутсорсинг бухгалтерського і податкового обліку за довгостроковим договором і т.д.
Субрахунок четвертого порядку – види послуг за договором аутсорсингу
92.1.1.2.1 – Аутсорсинг бухгалтерського і податкового обліку за довгостроковим договором (ведення обліку)
92.1.1.2.1 – Аутсорсинг бухгалтерського і податкового обліку за довгостроковим договором (складання звітності) і т.д.

Рисунок 2.5 – Запропонована структура рахунку 92 в частині відображення витрат на послуги аутсорсингу

У табл. 2.7 узагальнений порівняльний аналіз основних показників послуг, що надаються аутсорсинговою компанією та відділом бухгалтерії підприємства.

Таблиця 2.7 – Порівняльний аналіз основних показників послуг, що надаються аутсорсинговою компанією та відділом бухгалтерії підприємства

<i>Показник</i>	<i>Відділ бухгалтерії підприємства</i>	<i>Аутсорсингова компанія</i>
Компенсація пені та штрафів	За рахунок власних коштів	За рахунок коштів компанії-аутсорсера
Оперативність	Оперативно і негайно вирішує невідкладні проблеми	Потрібен певний проміжок часу для отримання відповідної інформації та прийняття рішення з даної проблеми
Відповідальність за порушення законодавства	Відповідальність несе керівник та головний бухгалтер	Відповідальність несе аутсорсингова компанія
Об'єктивність	Неповна	Повна
Розуміння специфіки роботи підприємства	Повне розуміння	Неповне розуміння

Джерело: розроблено автором

Однак при позитивних аспектах аутсорсингу, він має низку недоліків, зокрема: можливі ризики витоку інформації, персональних даних і комерційної таємниці; можливе банкрутство компаній і відхід їх з ринку послуг аутсорсингу, внаслідок чого існує ризик втрати документації всієї або частково; ризик втрати документів у процесі постійного обміну документації; необхідність проведення аудиторської перевірки якості ведення бухгалтерського обліку із залученням сторонніх організацій [41;42].

Основною перевагою застосування бухгалтерського аутсорсингу є високий рівень професіоналізму співробітників, які працюють з суб'єктами господарювання в різних галузях професійної діяльності і мають великий досвід вирішення проблем бухгалтерського обліку та оподаткування.

Якість інформації, що відображується в даних обліку малого підприємства, безпосередньо впливає на достовірність та корисність фінансової звітності. Ці взаємозв'язки детально проілюстровано на рис. 2.6: аналіз даних підтверджує важливість бухгалтерської та звітної інформації для задоволення

потреб користувачів, ця інформація повинна відповідати встановленим якісним критеріям, але при цьому враховувати певні обмеження [43].

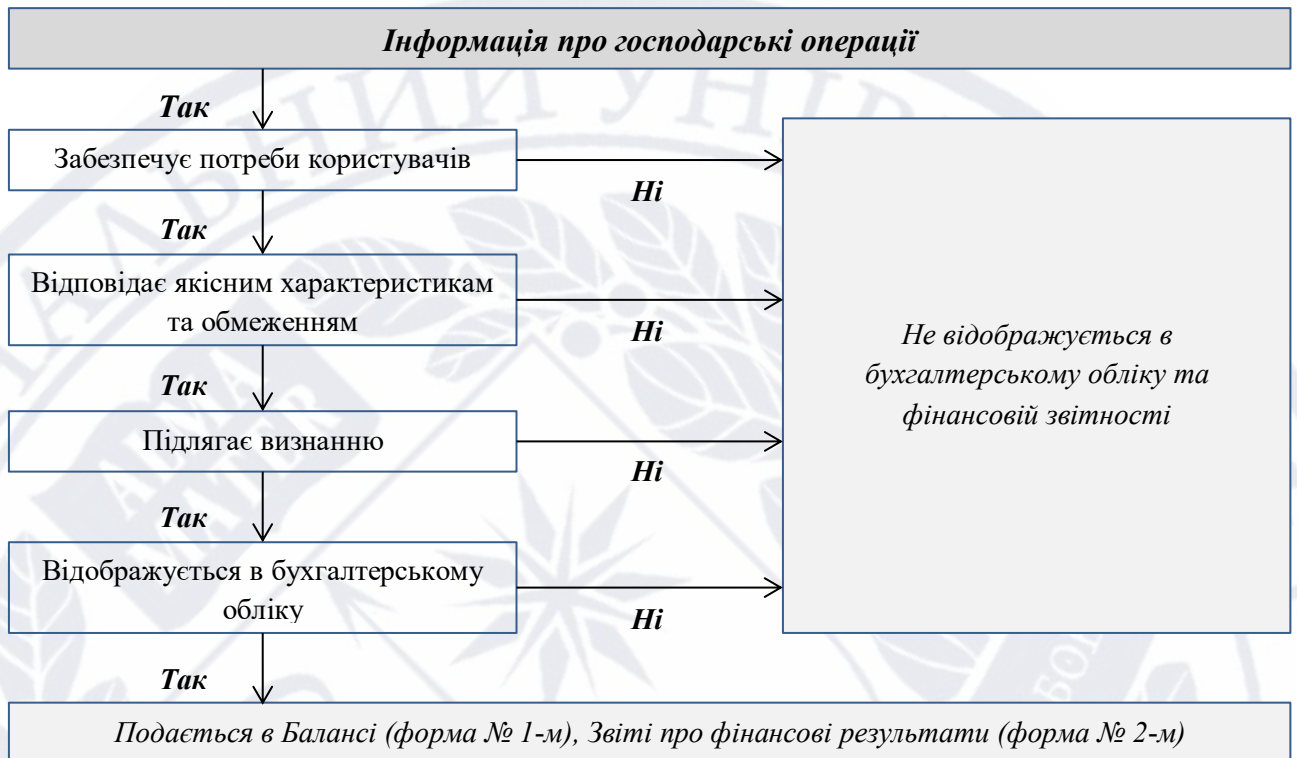

Рисунок 2.6 – Вплив корисності інформації на побудову обліку та формування фінансової звітності малого підприємства

Отже, компетентна організація бухгалтерського обліку на підприємствах малого бізнесу дозволяє:

1) *планувати і контролювати бюджет*: МП повинні максимально раціоналізувати використання своїх фінансових ресурсів, що можливо завдяки ретельному плануванню та контролю, а облік допомагає визначити точні фінансові потреби підприємства, спрогнозувати доходи та витрати, ідентифікувати джерела фінансування, вчасно вживати заходів щодо управління бюджетом;

2) *визначати прибутковість та ефективність діяльності*: облік дозволяє відстежувати прибутковість, ефективність діяльності, а аналіз фінансових показників – виявити сильні та слабкі сторони бізнесу, ідентифікувати області оптимізації витрат та підвищення прибутковості;

3) *дотримуватися законодавства*: українське законодавство містить

певні вимоги щодо фінансової звітності та облікової документації, які мають виконувати суб'єкти малого підприємництва, а ефективна система обліку допомагає уникнути порушень законодавства та штрафів;

4) *підтримувати прийняття рішень*: для прийняття обґрунтованих, а тому ефективних рішень менеджмент повинен мати достовірну інформацію, яку надає інформаційна облікова система;

5) *залучати інвестицій*: малі підприємства, що мають чітку облікову систему та прозору фінансову звітність, мають більші шанси на успішне залучення інвестицій, зокрема, закордонних [44].

Отже, грамотний підхід до організації обліку на малих підприємствах дозволить забезпечити відчутне зниження трудомісткості облікових процесів, підвищення точності та оперативності обробки бухгалтерської інформації, отже, підвищення якості управлінських рішень, що приймаються.

2.2 Внутрішній контроль як інструмент підвищення ефективності діяльності малого суб'єкта господарювання

Оптимізація витрат і досягнення поставлених цілей – ключові завдання будь-якого бізнесу. В сучасних українських реаліях досягти цього можливо лише за умови ефективного внутрішнього контролю, який має забезпечити достовірність інформації облікової системи, дотримання законодавчих вимог, раціональне використання ресурсів, пошук внутрішніх резервів оптимізації бізнес-процесів тощо. Його основна мета – не просто виявляти вже допущені помилки, а передбачати та запобігати потенційним ризикам. Ефективна організація системи внутрішнього контролю (СВК) є захистом інтересів власників підприємств [45,с.262].

Реалії війни збільшили ризики діяльності всіх підприємств, у тому числі малих, зокрема, щодо втрати майна, податкові ризики, ризики втрати контрагентів, репутаційні ризики тощо. Скорочення або зменшення негативного впливу цих ризиків на діяльність підприємств малого бізнесу стало одним із основних завдань внутрішнього контролю як інструменту виявлення

та нейтралізації проблем, що виникають під час воєнного стану [46, с.60]. Отже, війна змінила проблематику і взагалі поставила під загрозу існування самої СВК на підприємстві. Традиційно рішення щодо організації внутрішнього контролю на конкретному підприємстві вирішували власник (керівник) залежно від мети і завдань, поставлених перед цією службою, а завдання і об'єкти внутрішнього контролю визначалися залежно від виду діяльності суб'єкта господарювання [47, с.296]. Війна змінила традиційне бачення мети, функцій та завдань внутрішнього контролю (див. рис. 2.7).

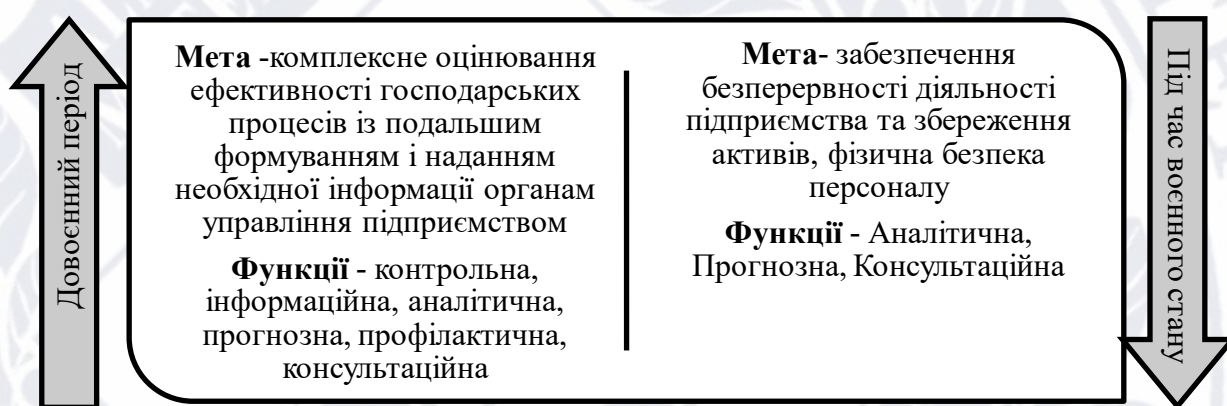

Рисунок 2.7 – Мета та функції внутрішнього контролю до та після запровадження воєнного стану в Україні

Отже, під час війни змінились самі пріоритети внутрішнього контролю - на перший план виходить не контрольна функція, а функція консультування, оскільки вона дає змогу зменшити тиск на фінансовий стан підприємства і забезпечити збереження бізнесу. Незважаючи на складні умови існування, війну у країні, внутрішній контроль на підприємстві повинен існувати і знаходити нові шляхи для здійснення своєї діяльності. Як вже зазначалося, рішення щодо його необхідності приймає власник, але процес прийняття такого рішення не повинен бути спонтанним, а саме рішення має бути управлінсько-обґрунтованим. На нашу думку, внутрішній контроль на малих підприємствах буде доцільним та економічно обґрунтованим у таких ситуаціях:

- підприємство входить до організаційної структури вертикально

інтегрованого холдингу. У такій ситуації внутрішній контроль дозволяє вести діяльність у єдиному стандарті, що полегшує збір інформації та подання її власнику, уніфікує процедуру прийняття управлінських рішень;

- підприємство має розроблену довгострокову стратегію та певну стадію розвитку. Як показує практика, внутрішній контроль не є життєво важливою потребою бізнесу на ранній стадії, якщо не йдеться про складні організаційні структури, які потребують глобального контролю з початку діяльності;

- першочергова функція внутрішнього контролера малого підприємства – консультаційна, на другому місці – прогнозна, на третьому місці – інформаційна [48]. На малому підприємстві, як правило, більшість бізнес-процесів є нескладними, а співробітники знаходяться постійно у полі зору, тому власникам та керівництву важлива консультаційна підтримка бізнесу в поєднанні з комплаєнс-контролем, і лише потім прогнозна і інформаційні функції;

- керівництво та власники добре розуміють, що таке внутрішній контроль, вміють ставити завдання внутрішнім контролерам, розкривати та використовувати його потенціал. У протилежному випадку представники малого бізнесу відмовляються від даної функції, не розуміючи її відмінностей в порівнянні з зовнішнім аудитом, з консалтингом та іншими функціями;

- у компаній-конкурентів у цій галузі вже створені та функціонують підрозділи внутрішнього контролю, що посилили конкурентні переваги цих компаній;

- підприємство має необхідні фінансові ресурси, достатні обсяги діяльності та веде її без використання «тіньових» схем. В іншому випадку внутрішній контроль буде налаштований на пошук рішень щодо приховування податкових, корупційних та інших порушень, що регулярно вчиняються даним підприємством.

Внутрішній контроль створює переваги, показані на рис. 2.8.

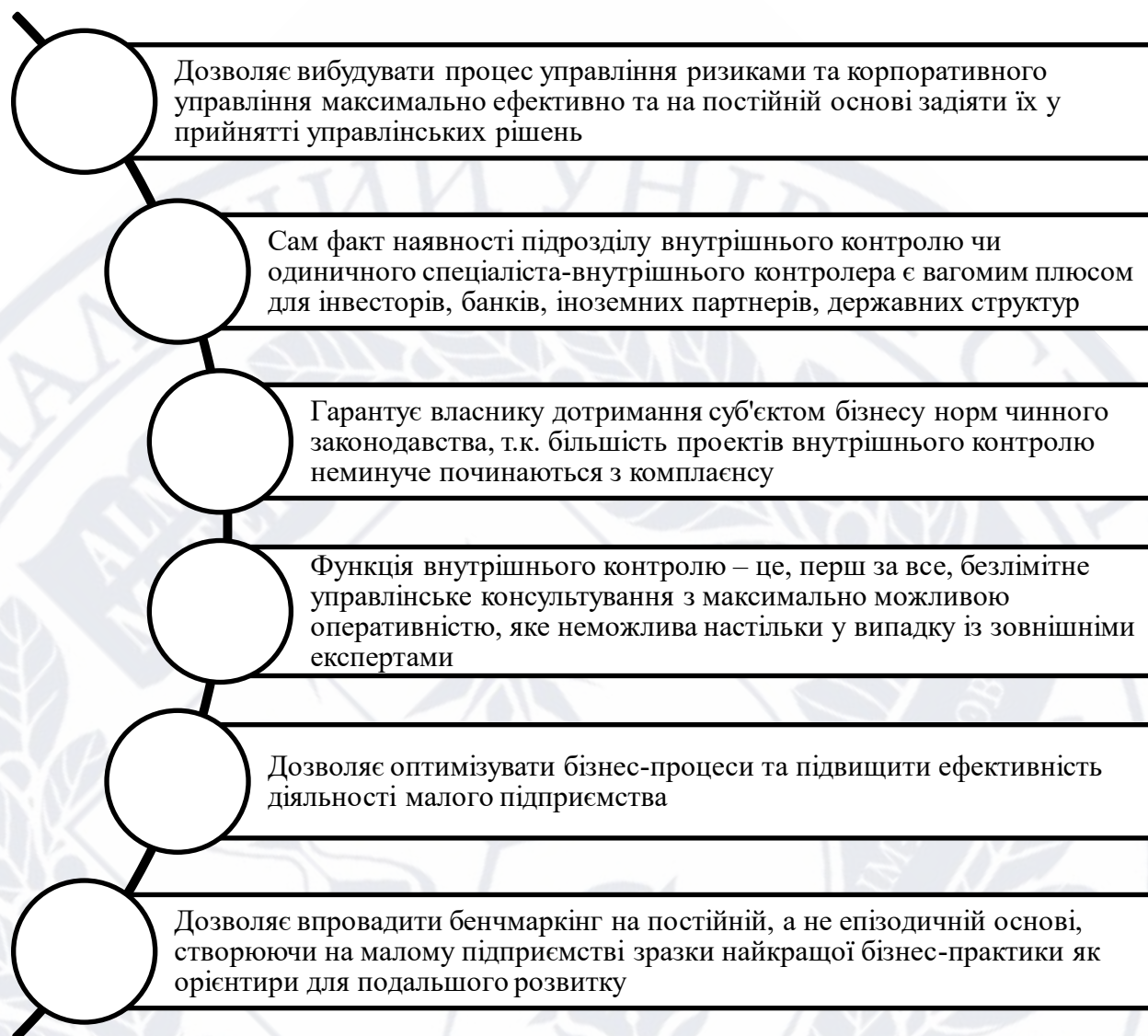

Рисунок 2.8 – Переваги використання СВК на малому підприємстві

Можна виділити три основні підходи до організації внутрішнього контролю, у тому числі на малому підприємстві (див. рис.2.9). Перший варіант має так переваги: співробітники компанії добре знайомі із внутрішньою організацією та галузевими особливостями бізнесу; якщо контрольні завдання виконують штатні співробітники, отримані навички та досвід залишаються усередині компанії; керівництво компанії може використати внутрішній контроль як «майданчик» для професійного зростання та кар'єрного розвитку майбутніх управлінських кадрів [49].

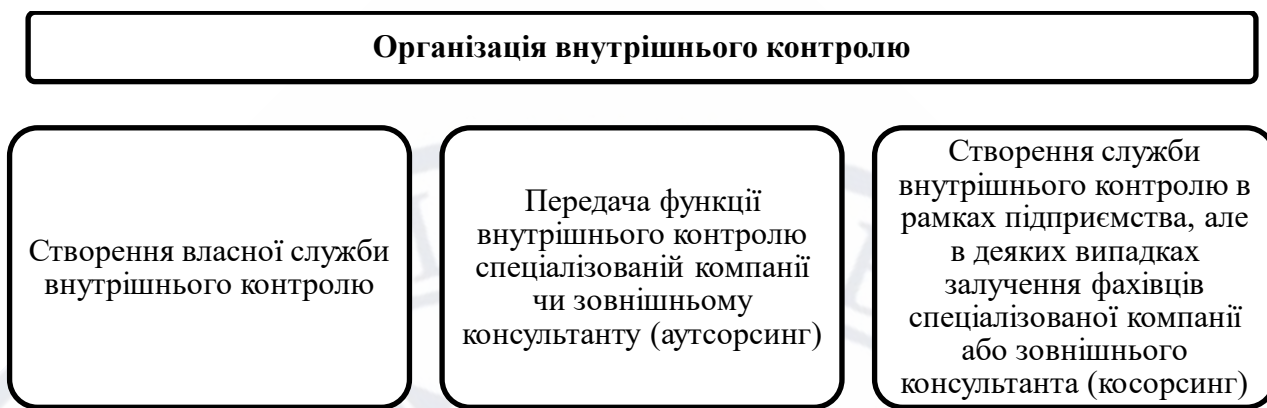

Рисунок 2.9 – Підходи до організації внутрішнього контролю

Потенційні переваги використання аутсорсингу та косорсингу включають: можливість використовувати послуги експертів у різних галузях; доступ до високопрофесійних кадрів; гнучкість у питанні залучення ресурсів (наприклад, при впровадженні нової системи чи необхідності провести позаплановий аудит не доведеться розширювати штат міпвробітників чи відволікати її ресурси від виконання інших проектів); доступ до передових технологій та методик проведення внутрішнього контролю [49].

Як показує практика, на малому підприємстві найчастіше керівники лише формально несуть відповідальність за внутрішній контроль, а фактично контрольні функції виконує головний бухгалтер за причинами відсутності кадрів та фінансової можливості оплачувати роботу зовнішніх чи внутрішніх контролерів, браку необхідних знань у керівників. Оскільки контроль у цьому випадку проводять ті ж працівники, які самі і обробляли внутрішню облікову інформацію за ділянками (об'єктами) внутрішнього контролю, що перевіряються, шансів виявити порушення та помилки не багато. Очевидно, що з часом такий стан справ призводить до серйозних проблем: штрафів зі сторони податкової служби; претензій зі сторони контрагентів, появи заборгованості, яка була відсутня в облікових даних, виявлення спотворень у звітності тощо. Для уникнення цих проблем ТОВ «ЖИВАНА ОРГАНІКС» користується послугами бухгалтерського аутсорсингу. На перший план внутрішнього контролю на ТОВ виходять питання розмежування обов'язків щодо організації та проведення контрольних процедур між підприємством та аутсорсинговою

фірмою, бо ефективність такого контролю залежить від урахування специфіки як облікових процедур, так і діяльності замовника. Проте, на наш погляд, слід розрізняти СВК організації-аутсорсера і СВК споживача бухгалтерських послуг (див. табл. 2.8).

Таблиця 2.8 – Порівняльний аналіз СВК аутсорсера та замовника

<i>Ознака порівняння</i>	<i>СВК аутсорсера</i>	<i>СВК замовника</i>
Цілі	ефективне функціонування підприємства-замовника в цілому; раціональне використання ресурсів замовника; збереження майна; дотримання законодавства в галузі регулювання діяльності замовника; дотримання вимог законодавства в галузі обліку	Дотримання вимог законодавства в галузі бухгалтерського обліку
Об'єкт	Господарські операції, що здійснюються, Облік	Бухгалтерський облік
Суб'єкт	Керівник фірми (відповідальний за організацію СВК); Співробітники фірми	Керівник (відповідальний за організацію СВК), Співробітники
Елементи	внутрішнє середовище; постановка цілей; визначення подій; оцінка ризиків; реагування на ризики; засоби контролю; інформація і комунікація; моніторинг	-контрольна середа; -облікова система; -моніторинг

Джерело: сформовано автором

З об'єктів СВК, організованої аутсорсером для ТОВ «ЖИВАНА ОРГАНІКС», виключаються операції, що здійснюються клієнтом. Відповідальність за організацію та зміст СВК за такими операціями покладено на економічний суб'єкт, а саме на його керівника. Аутсорсер зобов'язаний організувати СВК за обліковою діяльністю замовника, отже, щодо даного об'єкта суб'єктами внутрішнього контролю будуть виступати всі співробітники аутсорсингової компанії. Конкретний розподіл контрольних функцій між аутсорсером та замовником залежить від умов договору (див. табл. 2.9).

Так, ТОВ «ЖИВАНА ОРГАНІКС», що передало функції бухгалтерського і податкового обліку на аутсорсинг, має у штаті одного бухгалтера, відповідального за первинну документацію. Тому внутрішній контроль документів чи групи документів здійснює безпосередньо особа, яка займається їх оформленням. Коли ТОВ «ЖИВАНА ОРГАНІКС» передає готові первинні документи аутсорсинговій організації, повторний документальний контроль

проводить особа, яка приймає дані документи.

Таблиця 2.9 – Суб'єкти, які здійснюють контрольні процедури відповідно до умов договору аутсорсингу бухгалтерського обліку.

№	Елемент бухгалтерської системи	Умови договору	Суб'єкт СВК
1	Документація	Первинні документи вводять в інформаційну базу аутсорсера	Бухгалтер – співробітник аутсорсера
		Замовник самостійно вводять первинні документи в інформаційну базу аутсорсера	Штатний бухгалтер замовника
2	Синтетичний і аналітичний облік	Повний аутсорсинг обліку	Головний бухгалтер Бухгалтер аутсорсера
		Частковий аутсорсинг обліку	Головний бухгалтер Бухгалтер аутсорсера Штатні бухгалтери замовника
3	Інвентаризація активів	-	Замовник
4	Інвентаризація зобов'язань	-	Аутсорсер
5	Бухгалтерська звітність	-	Аутсорсер
6	Оцінка	-	Аутсорсер
7	Калькулювання собівартості	Стандартна чи додаткова послуга за договором	Аутсорсер
		Здійснює замовник самостійно	Замовник

Джерело: сформовано автором

Також до функцій СВК ТОВ «ЖИВАНА ОРГАНІКС» входить інвентаризація активів. Залежно від виду діяльності щодо активів у більшості випадків за проведення інвентаризації відповідає керівник замовника, можливим винятком є кошти на рахунках у банку, за інвентаризацію яких може відповідати бухгалтер аутсорсера, щодо зобов'язань - бухгалтер (інша особа) аутсорсера. За дотриманням відповідності застосовуваних оцінок майна та зобов'язань, регламентованим законодавчими актами, відповідає головний бухгалтер аутсорсера. Калькулювання собівартості може бути передбачено договором аутсорсингу як стандартна або додаткова послуга, за контроль над якою відповідатиме головний бухгалтер та бухгалтер, що безпосередньо розраховує калькуляції. У разі, коли собівартість формує замовник самостійно,

за контроль відповідатиме його штатний бухгалтер, економіст або керівник. Фахівець, якому керівником аутсорсингової компанії доручено функції ведення бухгалтерського та податкового обліку замовника, має підтримувати СВК за обліковою діяльністю такого замовника загалом. Співробітники, які здійснюють дії щодо формування облікової інформації про стан економічного суб'єкта або приймають результати даної роботи, повинні паралельно контролювати цю роботу. Також в аутсорсинговій компанії може бути створена ревізійна комісія (ревізор), до компетенції якої входить перевірка ведення бухгалтерського обліку фінансово-господарської діяльності замовника.

Отже, для створення СВК бухгалтерського та податкового обліку замовника достатньо трьох елементів: контрольного середовища, облікової системи (інформації), моніторингу. Інші елементи залишаються у компетенції замовника (Додаток Д). *Контрольне середовище* – це політики керівництва підприємства та (або) аутсорсера щодо впровадження внутрішнього контролю, що впливають на ефективність його конкретних засобів. Важливо, щоб керівництво замовника активно сприяло аутсорсеру у його розробці та впровадженні, а також знаходило варіанти донести це до співробітників усіх рівнів з метою їхнього сумлінного ставлення до виконання всіх регламентованих правил та інструкцій [47]. *Облікова система* – це процедури зі збирання, реєстрації, обробки та подання даних про активи та господарські операції підприємства. Ефективна система обліку забезпечує повноту відображення господарських операцій, їх правильну характеристику, систематизацію та узагальнення. *Моніторинг* - це система безперервного та всебічного спостереження, регулярний процес оцінювання якості роботи. Інтегрована інформаційна система найбільш ефективна, коли моніторинг вбудований у структуру підприємства та є його частиною.

Оцінимо ефективність СВК ТОВ «ЖИВАНА ОРГАНІКС», зважаючи на те, що внутрішній контроль здійснюється тільки щодо первинної документації та інвентаризації активів. Для цього розроблено тест оцінки СВК для підприємств, які користуються обліковими послугами аутсорсингової компанії

(Додаток Е). У ході дослідження було з'ясовано, що рівень надійності СВК на ТОВ «ЖИВАНА ОРГАНІКС» оцінений як середній, тобто внутрішній контроль не має системного характеру, а здійснюється періодично, реагуючи на ситуації, що виникають в процесі роботи. Відсутність єдиної системи призводить до того, що окремі заходи контролю не пов'язані між собою, а стратегічні цілі компанії не знаходять відображення у внутрішніх документах та процедурах. Така проблема є досить поширеною серед суб'єктів малого господарювання. Для удосконалення контрольних процедур ТОВ «ЖИВАНА ОРГАНІКС», на наш погляд, має зосередитись на таких аспектах:

1) контроль первинної документації:

всі первинні документи повинні бути своєчасно оформлені, мати всі необхідні реквізити та відповідати дійсним господарським операціям. Однією з проблем СВК ТОВ «ЖИВАНА ОРГАНІКС» є відсутність чітко визначеного порядку обігу первинних документів. Удосконалення документообігу дозволить не лише підвищити ефективність роботи підприємства, а й забезпечити прозорість та підзвітність всіх процесів. Графік документообігу дозволяє встановити відповідальність за оформлення, рух та зберігання первинних документів та забезпечити своєчасну їх передачу на обробку. Пропонуємо зразок графіку документообігу малого підприємства, що веде облік на засадах аутсорсингу (див. табл. 2.10). Для забезпечення прозорості та відповідальності на ТОВ «ЖИВАНА ОРГАНІКС» необхідно розробити та затвердити перелік осіб, яким надається право підписувати первинні документи, визначивши: *вид документації*: які саме документи може підписувати кожен співробітник; *посади відповідальних осіб*: хто саме має право підписувати конкретні види документів відповідно до своїх посадових обов'язків; *градацію повноважень*: встановити різні рівні підписів для документів різного ступеня важливості. Для захисту від втрати або пошкодження важливої кореспонденції пропонується ввести журнал її реєстрації, де фіксувати вхідний або вихідний номер документа, дату реєстрації, повну адресу відправника або одержувача, короткий зміст

документа та дату надходження або відправлення. Це дозволить підвищити рівень інформаційної безпеки підприємства.

Таблиця 2.10 – Фрагмент графіку документообігу малого підприємства, що веде облік на засадах аутсорсингу

<i>Етап</i>	<i>Відповідальна особа</i>	<i>Документ</i>	<i>Термін виконання</i>	<i>Передача</i>
Приймання сировини	Завідувач складу	Накладна, сертифікати якості	В день приймання	Бухгалтер аутсорсингової компанії
Виробництво	Майстер цеху	Журнал виробництва, накладна на відпуск матеріалів зі складу, акти внутрішнього переміщення сировини, акти переробки сировини	Щоденно	Бухгалтер аутсорсингової компанії
Відвантаження продукції	Завідувач складу	Накладна, рахунок-фактура	В день відвантаження	Бухгалтер аутсорсингової компанії
Оплата рахунків	Бухгалтер аутсорсингової компанії	Платіжне доручення	Відповідно до договірних засад з контрагентами	Банк
Звітність	Бухгалтер аутсорсингової компанії	Податкова звітність	В установлені законодавством терміни	Податкова служба

Джерело: розроблено автором

Складовими СВК також пропонуються процедури регулярного зіставлення даних банківських виписок з даними в обліку для виявлення розбіжностей; забезпечення належного зберігання первинної документації відповідно до законодавчих вимог;

2) *контроль за активами підприємства:* організація та участь в інвентаризації основних засобів, товарно-матеріальних цінностей, грошових коштів; контроль за рухом активів, їх збереженням та ефективним використанням;

3) *взаємодія з аутсорсинговою компанією:* своєчасне надання аутсорсинговій компанії всієї необхідної інформації для ведення бухгалтерського обліку; перевірка правильності та своєчасності виконання

аутсорсинговою компанією своїх обов'язків; співпраця з аутсорсинговою компанією у вирішенні будь-яких питань, пов'язаних з обліком;

4) *підготовка звітності*: перевірка звітності, підготовленої аутсорсинговою компанією, на предмет її достовірності та повноти; аналіз фінансових показників підприємства для виявлення тенденцій та прийняття управлінських рішень;

5) *внутрішній аудит*: проведення періодичних внутрішніх перевірок для оцінки ефективності СВК; розробка рекомендацій щодо усунення виявлених недоліків та вдосконалення СВК.

Зазначимо, що однією з основних цілей системи контролю є забезпечення безперервності діяльності організації. Для цього аутсорсер повинен постійно відстежувати та оцінювати ризики, з якими стикається клієнт, і вживати заходів запобігання ризиків, що загрожують безперервності бізнесу. Особливо це актуально в умовах воєнного стану. Процедури управління ризиками повинні здійснюватися в обов'язковій взаємодії з керівництвом клієнта. Вважаємо, що для покращення ефективності СВК щодо виявлення потенційних ризиків діяльності ТОВ «ЖИВАНА ОРГАНІКС» необхідно застосовувати сегментаційний підхід, який передбачає поділ діяльності підприємства на окремі, більш дрібні сегменти за різними критеріями: канали збуту, групи клієнтів і постачальників, види продукції, категорії матеріальних цінностей тощо. Це дозволяє: *сконцентрувати увагу на конкретних ділянках бізнесу*: детально проаналізувати окремі процеси та операції, виявити вузькі місця та розробити цільові заходи контролю; *збільшити точність оцінки результатів*: отримати більш деталізовану інформацію про ефективність роботи кожного сегмента та порівняти їх між собою; *поліпшити ефективність контролю*: зосередити ресурси на найбільш критичних ділянках бізнесу та знизити ризики виникнення помилок та зловживань; *створити основу для прийняття обґрунтованих управлінських рішень*: на основі отриманих даних розробити заходи щодо підвищення ефективності роботи компанії та зниження витрат [50].

Слід зазначити, що СВК націлений на підвищення ефективності управління малим підприємством шляхом створення комплексної інформаційної бази прийняття управлінських рішень. Водночас під час війни СВК спрямовано на зниження ризиків і розглядається як інструмент забезпечення виживання підприємства у цей складний період.

2.3 Впровадження автоматизації обліку на малому підприємстві: переваги та недоліки

Реформування ведення обліку для малого підприємства потребує комплексного підходу і передбачає широке використання сучасних інформаційних технологій. Автоматизація обліку дозволяє оптимізувати робочі процеси, зменшити кількість помилок та підвищити ефективність бізнесу.

До переваг автоматизації обліку для малих підприємств можна віднести:

- *збільшення швидкості обробки даних*: автоматизовані системи дозволяють швидко вводити, обробляти та аналізувати великі обсяги даних, що значно прискорює підготовку звітів та прийняття управлінських рішень;
- *зменшення кількості помилок*: ручна обробка даних завжди пов'язана з ризиком виникнення помилок. Автоматизовані системи мінімізують цей ризик, оскільки всі розрахунки виконуються автоматично за заданими алгоритмами;
- *покращення точності даних*: автоматизовані системи забезпечують високу точність даних, що є важливим для прийняття обґрунтованих управлінських рішень;
- *збільшення прозорості фінансових операцій*: автоматизовані системи дозволяють відстежувати всі фінансові операції в режимі реального часу, що забезпечує високий рівень прозорості та контролю;
- *зменшення витрат на облік*: на перший погляд, впровадження автоматизованої системи може здатися дорогим. Однак, у довгостроковій перспективі автоматизація дозволяє зменшити витрати на оплату праці бухгалтера, папір, канцелярські товари та інші ресурси;
- *можливість інтеграції з іншими системами*: сучасні автоматизовані

системи можуть легко інтегруватися з іншими, такими як банківські системи, системи управління запасами та ін., що автоматизувати ще більше процесів [52,с.142].

До недоліків автоматизації обліку для малих підприємств варто віднести:

- *високу початкову вартість впровадження*: впровадження автоматизованої системи вимагає певних початкових інвестицій, пов'язаних з придбанням ліцензії, обладнання, з оплатою послуг з налаштування та ін.;
- *необхідність навчання персоналу*: для ефективного використання автоматизованої системи співробітники підприємства повинні пройти навчання;
- *ризик збоїв у роботі системи*: незважаючи на високу надійність сучасних автоматизованих систем, ризик збоїв у їх роботі все ж таки існує;
- *залежність від технічних засобів*: автоматизована система працює за допомогою комп'ютерної техніки та програмного забезпечення. Тому, будь-які проблеми з цими засобами, як от відключення електроенергії, відсутність підключення до Інтернету, що особливо актуально на даний час, або ж звичайна поломка, можуть призвести до перебоїв в роботі системи [53].

Проаналізуємо рівень автоматизації обліку на ТОВ «ЖИВАНА ОРГАНІКС». Облік на даному підприємстві ведеться віддалено, аутсорсинговою фірмою використовується загальний План рахунків, схема організації обліку представлена на рис. 2.10. Дана схема є ефективною, бо забезпечує оперативність і прозорість виробничих і фінансових процесів, що особливо важливо для експортно-орієнтованих підприємств. Постійний зв'язок з бухгалтерською компанією дозволяє швидко обробляти отриману інформацію, узагальнювати її та у зворотному порядку надавати всі необхідні дані для швидкого та раціонального прийняття управлінських рішень підприємством. У ході обробки первинної документації та наступного облікового процесу аутсорсинговою фірмою використовується програмне забезпечення – «1С: Бухгалтерія» в редакції 8.3. Хоча «1С: Бухгалтерія» є забороненою в Україні для державного сектору, багато приватних компаній

продовжують її використовувати, бо наразі немає альтернативного програмного забезпечення з відповідним функціоналом, яке було б доступним та ефективним водночас.

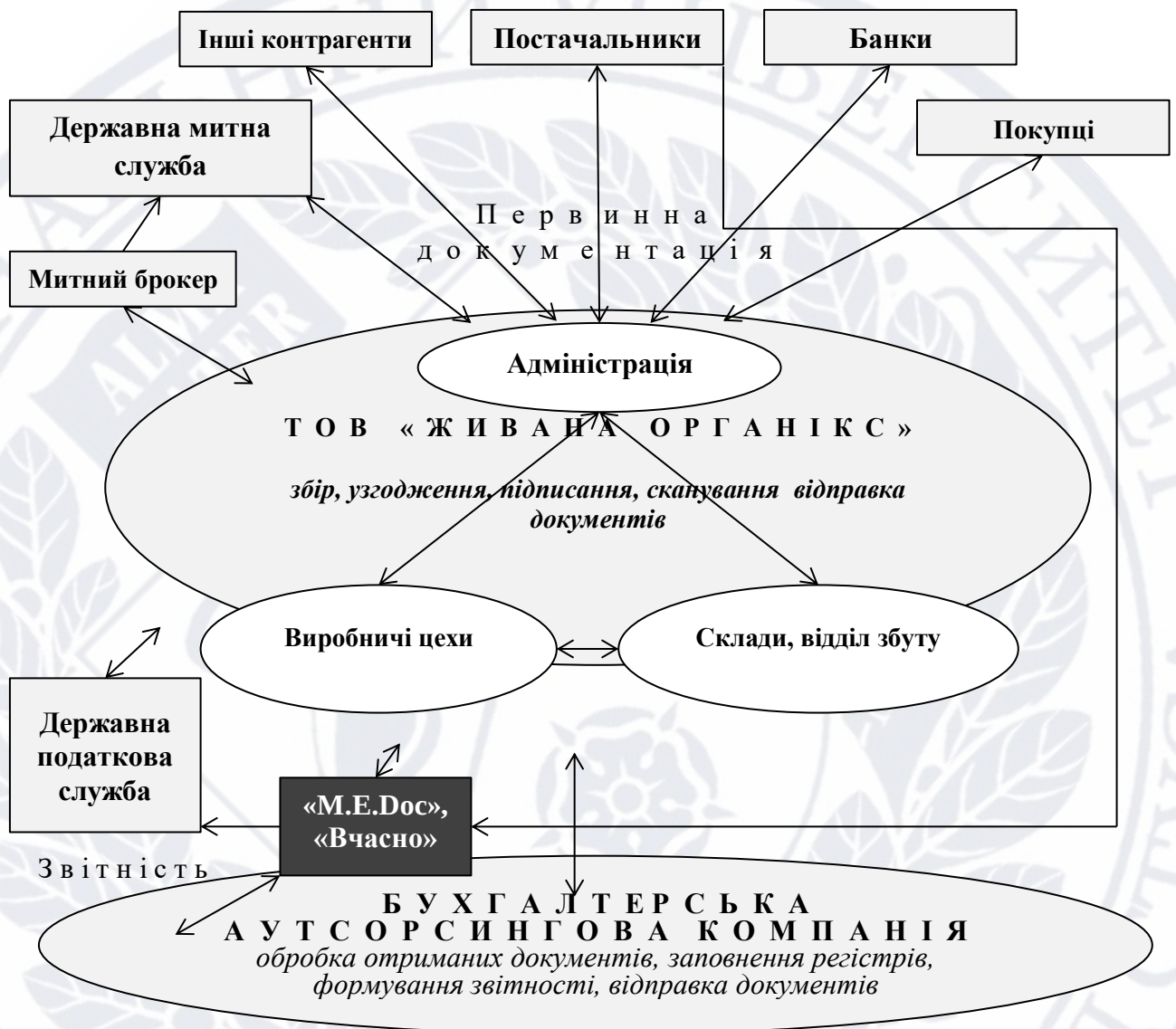
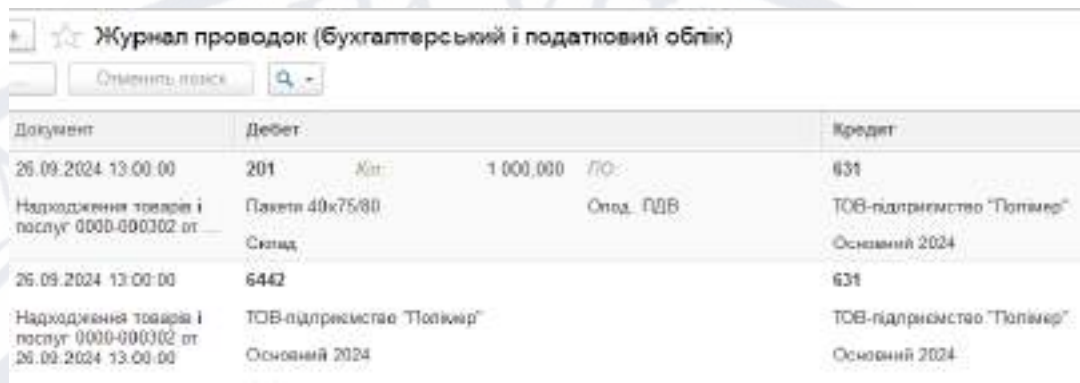

Рисунок 2.10 – Схема організації автоматизованого обліку на ТОВ «ЖИВАНА ОРГАНІКС»

Типовими господарськими операціями для даного суб'єкта господарювання є заготівля сировини, отримання матеріалів від постачальників, виробництво продукції, її реалізація, купівля/продаж валюти, розрахунки з постачальниками та покупцями, робітниками підприємства (рис. 2.11-2.13).

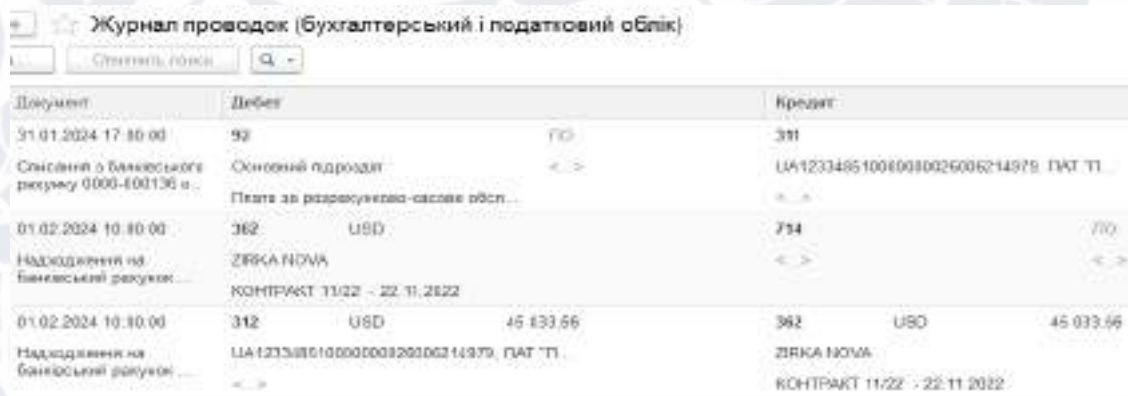
Важливий аспект, який варто врахувати, – відсутність деталізованої

аналітики в розрізі конкретних покупців, постачальників, видів сировини чи продукції. Для невеликого підприємства це має як позитивні, так і негативні аспекти.

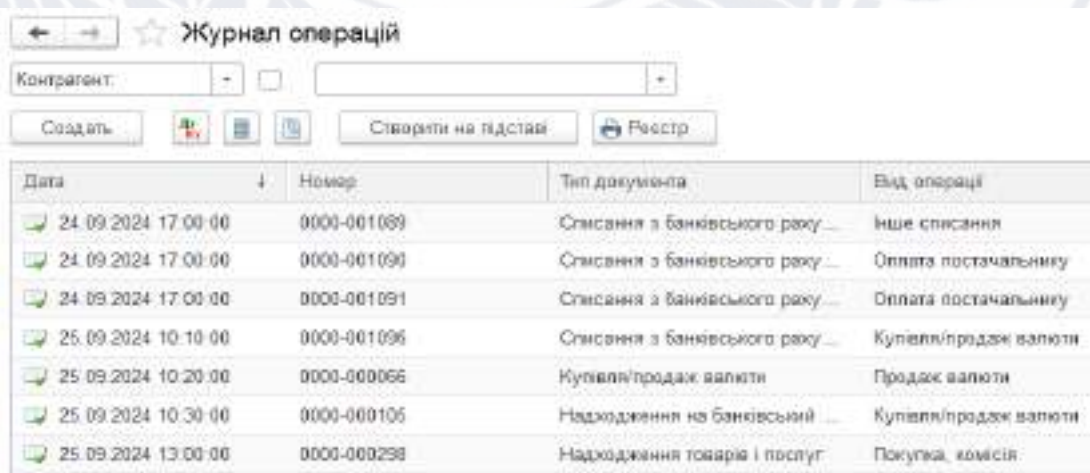
Документ	Дебет	Кредит
26.09.2024 13:00:00 Надходження товарів і послуг 0000-000302 от...	201 Пакети 40x75/80 Склад	631 ТОВ-підприємство "Полімер" Основний 2024
26.09.2024 13:00:00 Надходження товарів і послуг 0000-000302 от 26.09.2024 13:00:00	6442 ТОВ-підприємство "Полімер" Основний 2024	631 ТОВ-підприємство "Полімер" Основний 2024

Рисунок 2.11– Фрагмент журналу проводок ТОВ «ЖИВАНА ОРГАНІКС» – постачання виробничих матеріалів

Документ	Дебет	Кредит
31.01.2024 17:00:00 Списання з банківського рахунку 0000-000136 о...	92 Основний підрозділ Плата за розрахуноків-своєм обсл...	311 UA12334651001000025006214979 ПАТ ТП
01.02.2024 10:10:00 Надходження на банківський рахунок...	312 ZIRKA NOVA КОНТРАКТ 11/22 - 22.11.2022	311 UA12334651001000025006214979 ПАТ ТП
01.02.2024 10:10:00 Надходження на банківський рахунок...	312 UA12334651001000025006214979 ПАТ ТП	311 ZIRKA NOVA КОНТРАКТ 11/22 - 22.11.2022

Рисунок 2.12 – Фрагмент журналу проводок ТОВ «ЖИВАНА ОРГАНІКС» – реалізація готової продукції на експорт

Дата	Номер	Тип документа	Вид операції
24.09.2024 17:00:00	0000-001089	Списання з банківського раху...	Інше списання
24.09.2024 17:00:00	0000-001090	Списання з банківського раху...	Оплата постачальнику
24.09.2024 17:00:00	0000-001091	Списання з банківського раху...	Оплата постачальнику
25.09.2024 10:10:00	0000-001096	Списання з банківського раху...	Купівля/продаж валюти
25.09.2024 10:20:00	0000-000066	Купівля/продаж валюти	Продаж валюти
25.09.2024 10:30:00	0000-000106	Надходження на банківський ...	Купівля/продаж валюти
25.09.2024 13:00:00	0000-000298	Надходження товарів і послуг	Покупка, комісія

Рисунок 2.13 – Фрагмент журналу операцій ТОВ «ЖИВАНА ОРГАНІКС» - валютні операції

Позитивні сторони: *спрощення облікових процесів* – відсутність зайвої аналітики дозволяє зекономити ресурси на ведення обліку та знизити навантаження на персонал, що важливо для МП; *економія часу та коштів* – завдяки менш складному підходу до обліку знижується потреба у розширеному штату бухгалтерів або витратах на додатковий функціонал у програмному забезпеченні. Негативні сторони: *менш ефективне управління* – відсутність даних по аналітиці не дозволяє підприємству відслідковувати результати діяльності окремих покупців, постачальників чи аналізувати витрати на конкретні види продукції; *складнощі в плануванні та аналізі рентабельності* – недоступність деталізованої інформації може обмежити можливість підприємства приймати обґрунтовані рішення щодо розподілу ресурсів, оптимізації витрат чи розвитку певних напрямків діяльності.

Для мікро- і малих підприємств, які орієнтовані на мінімізацію витрат і не потребують поглибленої аналітики для стратегічного планування, подібний підхід до обліку може бути достатнім. Проте, якщо ТОВ «ЖИВАНА ОРГАНІКС» має на меті зростання чи поглиблений аналіз ефективності різних напрямків діяльності, то впровадження додаткової аналітики може суттєво підвищити ефективність управління та фінансового контролю.

Працівники аутсорсингової компанії, послугами якої користується ТОВ «ЖИВАНА ОРГАНІКС», наразі шукають заміну програмного продукту «1С: Бухгалтерія». На наш погляд у процесі пошуку необхідно врахувати фактори, представлені на рис.2.14. Запропоновані для порівняння існуючі на ринку України програми для малого бізнесу, представлені у табл. 2.11, допоможуть аутсорсингової компанії, послугами якої користується ТОВ «ЖИВАНА ОРГАНІКС», зробити правильний вибір. Найбільш прийнятною є бухгалтерська програма БукКіпер, де в одній базі можна вести облік необмеженої кількості підприємств. Для того, щоб бухгалтер-аутсорсер перевіряв електронний документообіг клієнта, йому вже не потрібно завантажувати базу даних або віддалено під'єднуватися до сервера клієнта, так він контролює документообіг компанії-клієнта в режимі реального часу,

оперативно виправляє допущені помилки або завчасно попереджає їх допущення.

Вартість і тарифні плани
• Важливо обрати програму, яка відповідає бюджету підприємства та пропонує оптимальне відношення ціни та якості
Функціонал
• Важливо визначити, які функції необхідні для конкретного підприємства
Інтерфейс і зручність використання
• Перед вибором необхідно протестувати демо-версію, щоб оцінити зручність і простоту використання
Інтеграція з іншими системами
• Інтеграція з іншими системами, такими як банку, податкові сервіси, звично спрощує обмін даними і автоматизацію бізнес-процесів
Технічна підтримка і навчання
• Є важливим фактором особливо на початковому етапі впровадження
Безпека даних
• Необхідно звернути увагу на те, які заходи здійснює розробник для захисту даних від несанкційного доступу та втрати даних
Відгуки і рейтинги користувачів
• Допоможе одержати уявлення про переваги і недоліки програми, а також про досвід використання іншими підприємствами

Рисунок 2.14 – Фактори, які слід враховувати при виборі програмного забезпечення для автоматизації обліку

Таблиця 2.11 – Порівняння існуючого на ринку України програмного забезпечення для автоматизації обліку МП

Програма	Тип	Основні функції	Інтеграція	Вартість	Переваги	Недоліки
1	2	3	4	5	6	7
Сота	Хмара	Облік, звітність	Банки, податкові сервери	Доступна, щомісячна підписка	Простота, доступність, регулярне оновлення	Обмежений функціонал
Дебет Плюс	Десктоп	Облік, звітність, ведення декількох підприємств		Доступна, разове придбання чи підписка	Простий інтерфейс, широкий функціонал	Обмежені можливості інтеграції, відсутність професійної підтримки
iFin	Хмара	Облік, звітність	Банки, Приват 24	Доступна, щомісячна підписка	Простота, зручність, автоматичне формування звітів	Обмежений функціонал для складного обліку і податкової звітності, відсутність професійної підтримки

Продовження таблиці 2.11

1	2	3	4	5	6	7
Dilovod	Хмара	Облік, управління, складський облік	Інші сервіси	Доступна, щомісячна підписка	Простий інтерфейс, широкий функціонал, інтеграція	Обмежений функціонал для складного обліку і податкової звітності, відсутність професійної підтримки
БукКіпер	Хмара	Облік, звітність, ведення декількох підприємств	Банки, Приват 24, Соната	Доступна, щомісячна підписка	Простий інтерфейс, широкий функціонал, інтеграція	

Інтеграція БукКіпер з програмою Соната забезпечує миттєве подання звітності до державних органів. Таким чином, працівники компанії-клієнта можуть в будь-який момент увійти в онлайн-сервіс БукКіпер і провести потрібний документ. Важливо зазначити, що БукКіпер - альтернатива російської 1С (що особливо важливо для аутсорсингової компанії, послугами якої користується ТОВ «ЖИВАНА ОРГАНІКС») підтримує файли формату *xlsx*. Також передбачений імпорт банківських виписок із програми Клієнт-банк. Співробітники можуть мати доступ лише до тих документів, з якими вони працюють, для кожного з них можна створити окремий логін з власним набором прав. В системі існують такі ролі як бухгалтер, бухгалтер з обліку ТМЦ, бухгалтер по персоналу, менеджер з продажу, з закупівель, регламентована звітність, повний доступ, тільки перегляд, доступ заборонено тощо. Кожному логіну можна налаштувати як одну, так і декілька ролей [55, с.370].

Отже, автоматизація обліку є невід'ємною складовою успіху підприємства, а вибір оптимальної програми – це індивідуальний процес, який залежить від потреб і особливостей кожного підприємства.

2.4 Основні аспекти фінансового управління на малих підприємствах

Як вже зазначалося, малі підприємства у своїй діяльності стикаються з різними проблемами та загрозами. При управлінні фінансами на них може виникнути низка факторів, здатних вплинути на прийняті рішення: особливості

структури капіталу; специфічна ієрархія ризиків; високі кредитні ставки; відсутність гарантій; спроби поглинути чи розповсюдити вплив над підприємством тощо. Звідси видно, що для успішної роботи будь-якого малого підприємства необхідна постановка грамотного фінансового управління (менеджменту) на підприємстві [56, с.60].

Фінансове управління являє собою діяльність, спрямовану на підвищення ефективності руху фінансових ресурсів підприємства та забезпечення стабільності фінансових відносин, що виникають між суб'єктами господарювання. Основна мета фінансового управління (менеджменту) на підприємствах малого бізнесу – максимізація прибутку, яка здійснюється шляхом проведення раціональної фінансової політики. Для досягнення цілей управління фінансами підприємствами малого бізнесу задіюється фінансовий механізм, або фінансовий менеджмент [57].

Організація фінансового управління на підприємствах малого бізнесу пов'язана з подоланням конкурентних перешкод на ринку та отриманням прибутку, що вимагає вирішення таких завдань: оптимізувати грошові потоки; створити дієву систему планування; проводити фінансовий моніторинг та фінансовий контроль; створити систему обліку та звітності корисною для внутрішніх та зовнішніх користувачів [58].

Розглянемо складові процесу фінансового управління (менеджменту) на малому підприємстві, зокрема, організація та кадрове забезпечення; фінансовий аналіз; планування; облік та звітність. У більшості випадків управління фінансами таких підприємств здійснюється на рівні головного бухгалтера, який взаємодіє з керівництвом, економістами та юристами, якщо такі є. Наразі існує три ефективні способи організації структури управління фінансами малого бізнесу (див. рис.2.15):

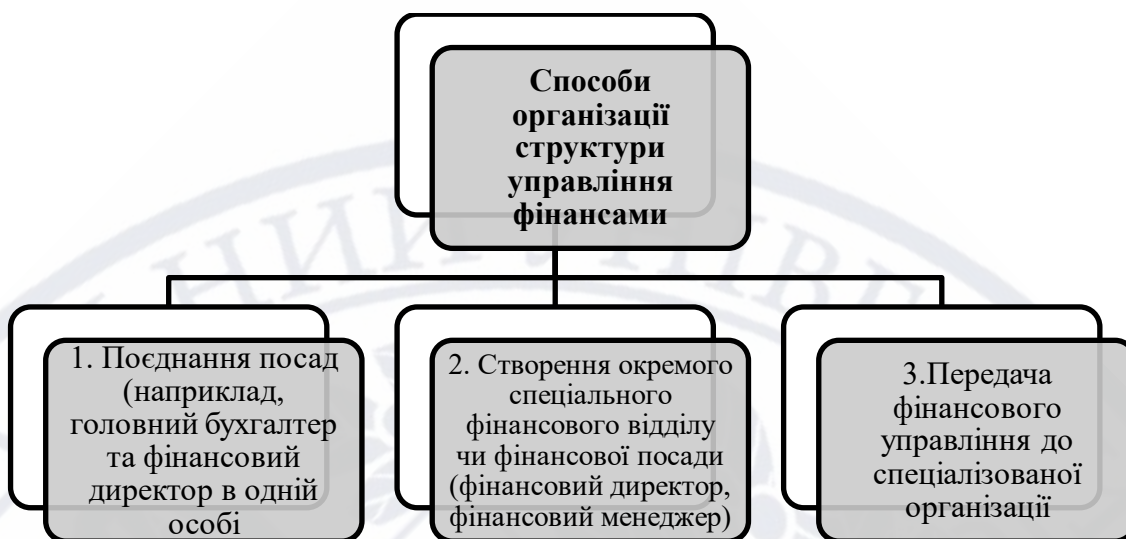

Рисунок 2.15 – Способи організації структури управління фінансами малого бізнесу

У першому випадку знижуються витрати на утримання фінансової служби, але погіршується якість прийнятих рішень; у другому – створення служби вимагатиме значних витрат, оскільки фахівці високого рівня в галузі фінансів коштують дорого, у третьому - передача фінансового управління спеціалізованій організації на даний момент є одним із популярних видів аутсорсингу, чим і скористалося ТОВ «ЖИВАНА ОРГАНІКС». Позитивні сторони такого аутсорсингу - висока якість прийнятих рішень; негативні - відсутність на вітчизняному ринку широкого вибору аутсорсингових організацій, високі ціни на їх послуги (хоча вони можуть і окупатися).

Перше, з чого потрібно розпочати, впроваджуючи фінансове управління на малому підприємстві, - провести поглиблений фінансовий аналіз. Його здійснюють з використанням таких методів: вертикальний та горизонтальний аналіз, коефіцієнтний аналіз, факторний аналіз, порівняльний аналіз. На даному етапі необхідно визначити структуру та динаміку показників, оцінити рентабельність, ліквідність та платоспроможність, а також показники оборотності (ділової активності). На відміну від великих підприємств, у малому бізнесі ці показники відрізняються. Так, наприклад, значення показника ліквідності зазвичай менше, а оборотності – більше, оскільки у зв'язку з малою чисельністю та високою оборотністю для цих підприємств характерні: висока

продуктивність праці, високий рівень кредиторської, низький рівень дебіторської заборгованості. При цьому треба враховувати, що часто отримані позики є коштом або керівника або власника бізнесу [60, с.290].

Розглянемо методику проведення фінансового аналізу діяльності малого підприємства на прикладі ТОВ «ЖИВАНА ОРГАНІКС» та розпочнемо з ознайомлення з основними його показниками, сформованими на основі фінансової звітності та представленими на рис.2.16. (Додаток Ж).

У 2020 році спостерігається значне зростання активів підприємства до 13892,4 тис. грн порівняно з 2019 роком (2559,9 тис. грн), що свідчить про розширення діяльності та збільшення інвестицій. Після цього у 2021 та 2022 роках активи зменшуються, досягаючи 6270,2 тис. грн у 2022 році, що може вказувати на оптимізацію активів або зниження обсягів операцій у зв'язку з несприятливими умовами господарювання спричиненими пандемією COVID-19 та введенням воєнного стану в Україні. У 2023 році активи знову зросли до 11988,4 тис. грн, що свідчить про стабілізацію та новий етап розвитку підприємства.

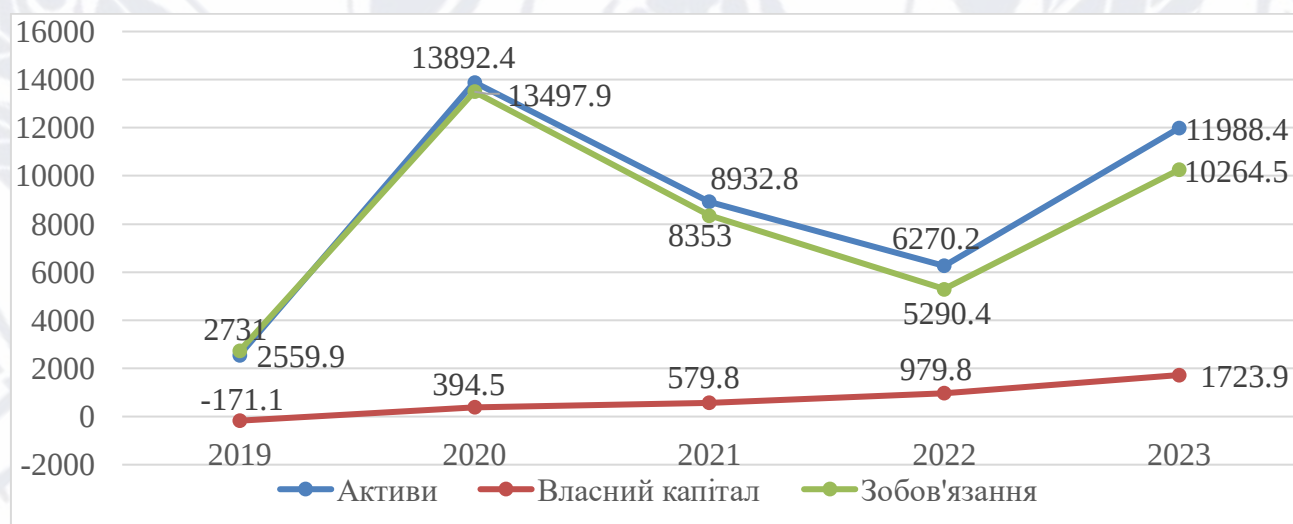

Рисунок 2.16 – Динаміка основних балансових показників ТОВ «ЖИВАНА ОРГАНІКС» за 2019-2023 рр., тис. грн.

Власний капітал у 2019 році був від'ємним (-171,1 тис. грн), що може вказувати на накопичені збитки та фінансову нестабільність. Починаючи з 2020 року він поступово зростає і досягає 1723,9 тис. грн у 2023 році. Це позитивна

динаміка, яка свідчить про зменшення ризиків банкрутства та поліпшення фінансової стійкості компанії.

Окрім того, у 2020 році підприємство має різке зростання зобов'язань до 13497,9 тис. грн, що може вказувати на залучення зовнішнього фінансування для розвитку й покриття витрат. З 2021 по 2022 рік зобов'язання зменшуються, а в 2023 році знову підвищуються до 10264,5 тис. грн, але залишаються нижчими, ніж у 2020 році. Це може вказувати на прагнення підприємства оптимізувати боргове навантаження. Незважаючи на те, що підприємство має значні зобов'язання, воно змогло поступово збільшувати власний капітал, що свідчить про поліпшення фінансової стабільності.

У 2023 році, коли власний капітал складає 1723,9 тис. грн, а активи – 11988,4 тис. грн, фінансова структура підприємства стала більш стійкою у порівнянні з попередніми роками.

Розглянемо структуру активів підприємства (табл. 2.12, рис. 2.17-2.18).

Таблиця 2.12 – Вертикальний та горизонтальний аналіз структури активів ТОВ «ЖИВАНА ОРГАНІКС» 2022-2023 рр., тис. грн.

№	Показник	2022		2023		Відхилення	
		тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%
1	2	3	4	5	6	7	8
1	Необоротні активи	1600,40	25,52	2253,80	18,80	+ 653,40	+ 40,83
2	Основні засоби	1600,40	25,52	2253,80	18,80	+ 653,40	+ 40,83
3	Оборотні активи	4669,80	74,48	9734,60	81,20	+ 5064,80	+ 108,46
4	Запаси у т.ч. готова продукція	3217,00	51,31	2352,80	19,63	-864,20	-26,86
		3134,10	49,98	1 885,60	15,73	-1249,00	-39,84
5	Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	59,70	0,95	1712,80	14,29	+ 1653,10	+ 2769,01
6	Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	188,80	3,01	564,40	4,71	+ 375,60	+ 198,94
7	Інша поточна дебіторська заборгованість	867,10	13,83	1193,10	9,95	+ 326,00	+ 37,60
8	Гроші та їх еквіваленти	334,50	5,33	3880,20	32,37	+ 3545,70	+ 1060,00

Продовження таблиці 2.12

1	2	3	4	5	6	7	8
9	Витрати майбутніх періодів	1,90	0,03	30,40	0,25	+ 28,50	+ 1500,00
10	Інші оборотні активи	0,80	0,01	0,90	0,01	+ 0,10	+ 12,50
11	<i>Всього активів</i>	<i>6270,20</i>	<i>100,00</i>	<i>11988,40</i>	<i>100,00</i>	<i>+ 5718,20</i>	<i>+ 91,20</i>

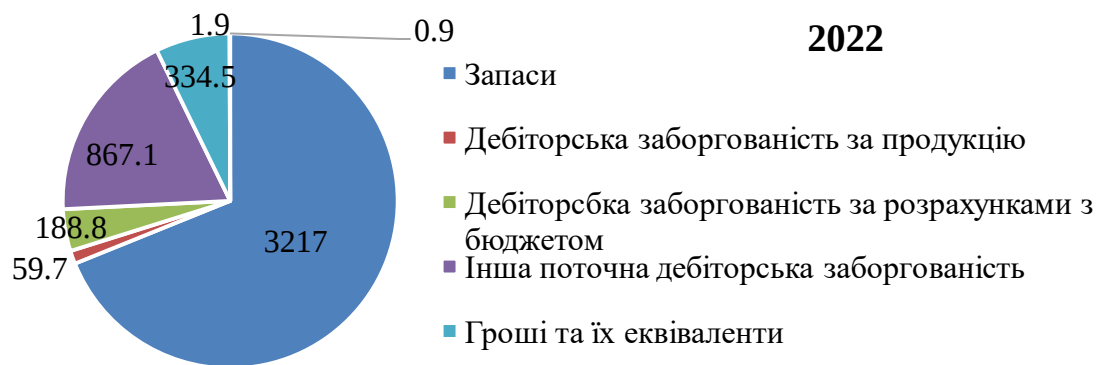

Рисунок 2.17 – Структура оборотних активів ТОВ «ЖИВАНА ОРГАНІКС» в 2022 р., тис. грн.

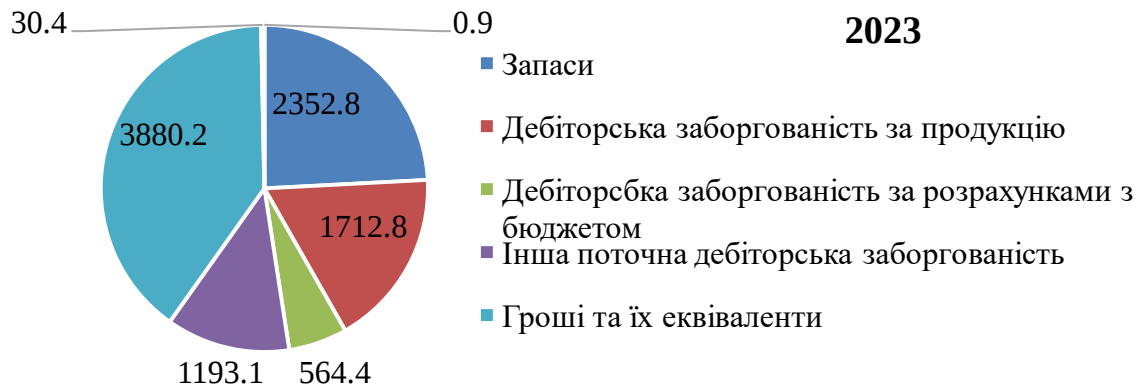

Рисунок 2.18 – Структура оборотних активів ТОВ «ЖИВАНА ОРГАНІКС» в 2023 р., тис. грн.

Аналізуючи дані варто відмітити наступні моменти:

- *зростання необоротних активів*: у 2023 році спостерігається зростання необоротних активів на 40,83% (+653,40 тис. грн), що, ймовірно, вказує на інвестиції у довгострокові активи, зокрема в основні засоби;
- *значне збільшення оборотних активів*: оборотні активи виросли на 108,46% (+5064,80 тис. грн), що демонструє більшу частку цих активів у

загальній структурі (81,2% у 2023 році проти 74,48% у 2022 році). Це може вказувати на спрямування коштів у швидколіквідні активи для забезпечення гнучкості операційної діяльності;

- *зменшення запасів*: запаси знизилися на 26,86% (-864,20 тис. грн), а готова продукція на 39,84% (-1249,00 тис. грн). Це може бути пов'язано з більш ефективним управлінням запасами або збільшенням обсягу реалізованої продукції;

- *зростання дебіторської заборгованості*: значне збільшення дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги на 2769,01% (+1653,10 тис. грн) може свідчити про затримки у надходженні коштів від покупців та за розрахунками з бюджетом на 198,94% (+375,60 тис. грн) ;

- *значний приріст грошових коштів*: грошові кошти та їх еквіваленти зросли на 1060% (+3545,70 тис. грн), що забезпечує компанії високу ліквідність і можливість оперативного фінансування поточних потреб;

- *збільшення витрат майбутніх періодів*: витрати майбутніх періодів виросли на 1500% (+28,50 тис. грн), що може свідчити про планування майбутніх витрат для підтримки діяльності;

- *загальний приріст активів*: сукупні активи зросли на 91,20% (+5718,20 тис. грн), що свідчить про суттєве збільшення обсягу активів компанії внаслідок активного інвестування та збільшення обсягу діяльності.

Загалом, компанія демонструє зростання активів, зокрема оборотних, що може вказувати на зростання обсягу операційної діяльності та готовність до подальшого розвитку.

Результативність роботи підприємства оцінюється шляхом порівняння досягнутих результатів з витраченими ресурсами. Для цього використовують комплексний аналіз даних з різних джерел: бухгалтерських, фінансових, управлінських та інших облікових звітів підприємства. Відносні показники дозволяють зрозуміти, наскільки ефективно компанія перетворює ресурси на прибуток. Науковці Гречко А. В., Гречухін А. С., Ковальчук І. В. виділяють два підходи для оцінки ефективності виробничої діяльності підприємства –

традиційний та багатофакторний підходи [58].

Зазвичай для оцінки ефективності підприємства використовується класичний підхід Дюпона. Цей метод базується на моделі, яка розглядає рентабельність капіталу через призму двох груп показників. Перша група дає загальне уявлення про ефективність усієї діяльності компанії, порівнюючи досягнені результати з витраченими ресурсами. Друга група зосереджується на ефективності використання конкретних ресурсів, таких як обладнання, матеріали тощо. Однак існує також багатофакторний підхід. Він передбачає використання складніших розрахунків та спеціальних індексів. Хоча цей метод дозволяє отримати більш детальну картину, його застосування обмежене через значні витрати часу на проведення аналізу та необхідність великої кількості вихідних даних [61]. Тому на практиці багатофакторний підхід використовується рідко, і розроблені для нього індекси не набули широкого визнання. Без об'єктивної оцінки ефективності неможливе успішне управління підприємством. Отримані дані про ефективність є основою для прийняття стратегічних рішень та розробки планів розвитку. Ефективність фінансово-господарської діяльності відображає загальний стан підприємства та ефективність використання його ресурсів [62]. Саме для її визначення і розраховують низку показників (рис. 2.19).

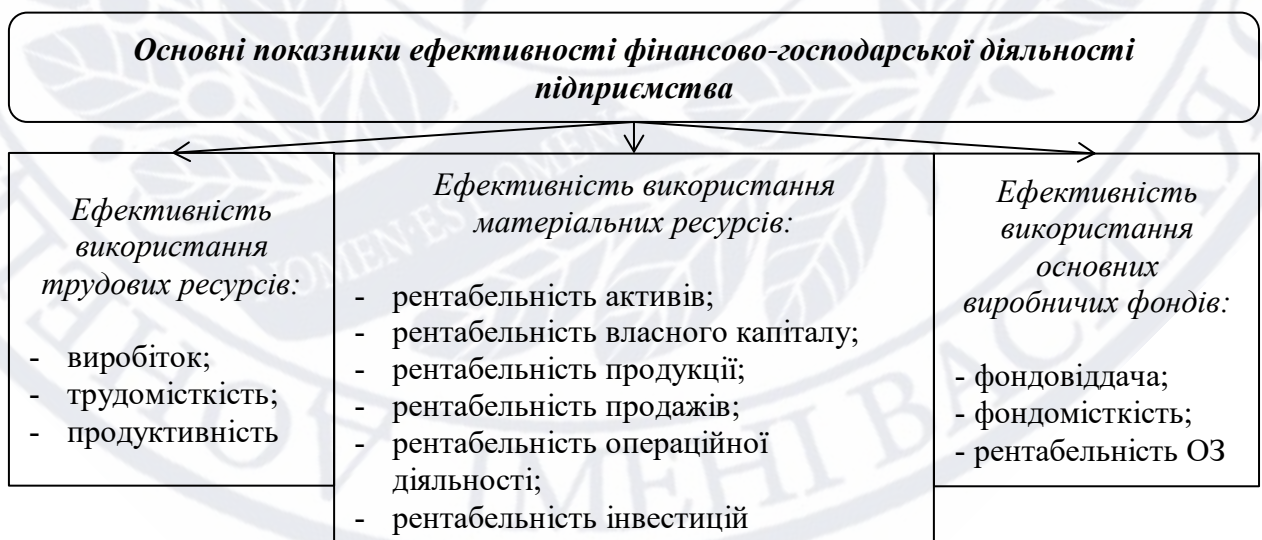

Рисунок 2.19 - Складові та основні показники ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства

Розрахуємо деякі з вищенаведених показників для визначення ефективності діяльності ТОВ «ЖИВАНА ОРГАНІКС».

Оскільки виробництво продукції на даному підприємстві має риси сезонності, то визначити ефективність використання трудових ресурсів складно. Потреба в трудових ресурсах на різних етапах виробництва суттєво відрізняється, до прикладу, в період збору та заготівлі сировини (квітень-жовтень), окрім офіційно працевлаштованих на підприємстві осіб, залучаються і інші особи, що діють відповідно до заключних договорів ЦПХ. Таким чином, розрахунок показників ефективності використання трудових ресурсів, таких як виробіток, трудомісткість і продуктивність, може виявитися недоречним в умовах сезонного виробництва, де чисельність працівників постійно змінюється:

- *виробіток* – показник, що відображає обсяг продукції, вироблений одним працівником за певний час. Оскільки чисельність працівників в сезонному виробництві динамічна, це призводить до змін у середньому значенні виробітку на одного працівника, оскільки високий виробіток у певні періоди компенсується його зниженням у міжсезоння;
- *трудомісткість* – показує, скільки трудових витрат потребує виробництво одиниці продукції. У сезонному виробництві трудомісткість суттєво коливається в залежності від обсягу залученої робочої сили та характеру виконуваних завдань. У період пікових навантажень трудомісткість може штучно зростати через залучення тимчасових працівників, що не дозволяє коректно оцінити ефективність витрат праці протягом року;
- *продуктивність* – визначається як співвідношення випущеної продукції до витраченого часу. Проте, в умовах сезонного виробництва продуктивність значною мірою залежить від сезонних коливань. В період, коли виробничі процеси менш активні (наприклад, взимку), продуктивність може виглядати низькою, навіть якщо реальний рівень кваліфікації працівників залишається сталим. Таким чином, середнє значення продуктивності за рік буде спотвореним.

Розрахуємо основні показники рентабельності підприємства та визначимо вплив різних факторів на прибуток ТОВ «ЖИВАНА ОРГАНІКС».

Для цього розглянемо спочатку основні дані, що представлені у Звіті про фінансові результати підприємства (табл. 2.13, рис. 2.20). З врахуванням вищенаведених даних варто відмітити таке:

- чистий дохід від реалізації продукції зріс на 10 619,6 тис. грн (+47,13%), що свідчить про значне збільшення обсягів продажу та успішну реалізацію продукції; інші операційні доходи зменшились на 1 481,3 тис. грн (-406,62%), що може вказувати на зменшення доходів від допоміжної діяльності або продажу активів; загальний дохід збільшився на 9 138,3 тис. грн (+39,91%), що є позитивним показником для компанії;
- собівартість реалізованої продукції зросла на 7 408 тис. грн (+45,17%), що вказує на збільшення витрат на виробництво; інші операційні витрати зросли на 487,4 тис. грн (+10,23%), що може бути пов'язано з підвищенням витрат на адміністративну або збутову діяльність; інші витрати зросли на 118 тис. грн, оскільки таких витрат у 2022 році не було. Це може бути наслідком непередбачених або нових витрат у 2023 році; загальні витрати зросли на 8 013,4 тис. грн (+37,65%), що є логічним наслідком зростання собівартості та інших витрат;
- фінансовий результат до оподаткування збільшився на 1 124,9 тис. грн (+69,75%), що свідчить про зростання прибутковості основної діяльності; податок на прибуток зріс на 202,5 тис. грн (+69,76%), що є пропорційним збільшенню прибутку; чистий прибуток зріс на 922,4 тис. грн (+69,75%), що свідчить про успішну діяльність компанії та зростання фінансової стабільності.

Таблиця 2.13– Горизонтальний аналіз статей Звіту про фінансові результати ТОВ «ЖИВАНА ОРГАНІКС», 2022-2023 рр., тис. грн.

№	Показник	2022	2023	Абсолютне відхилення, тис. грн	Відносне відхилення %
1	Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	11 913,5	22 533,1	+ 10 619,60	+ 47,13
2	Інші операційні доходи	1 845,6	364,3	- 1 481,30	- 406,62
3	Разом доходи	13 759,1	22 897,4	+ 9 138,30	+ 39,91
4	Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	8 993,2	16 401,2	+ 7 408,00	+ 45,17
5	Інші операційні витрати	(4 278,1)	(4 765,5)	+ 487,40	+ 10,23
6	Інші витрати	(0)	(118,0)	+ 118,00	+ 100,00
7	Разом витрати	(13 271,3)	(21 284,7)	+ 8 013,40	+ 37,65
8	Фінансовий результат до оподаткування	487,8	1 612,7	+ 1 124,90	+ 69,75
9	Податок на прибуток	(87,8)	(290,3)	+ 202,50	+ 69,76
10	Чистий прибуток (збиток)	400,0	1 322,4	+ 922,40	+ 69,75

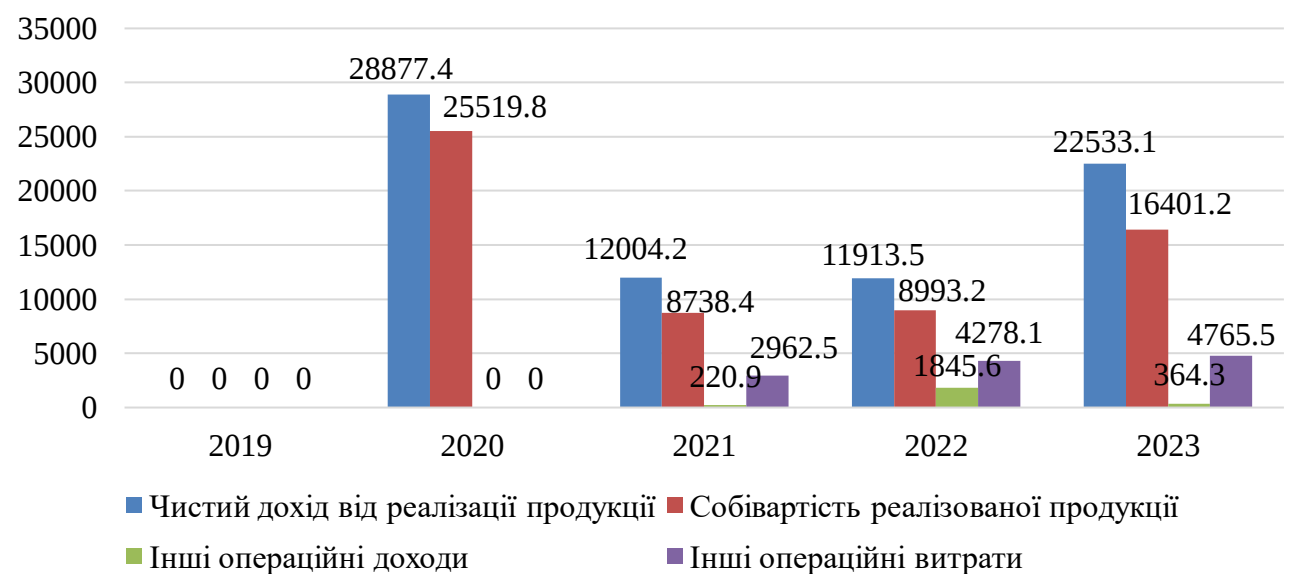

Рисунок 2.20 – Динаміка основних показників діяльності ТОВ «ЖИВАНА ОРГАНІКС» за 2019-2023 рр., тис. грн.

ТОВ «ЖИВАНА ОРГАНІКС» продемонструвала позитивну динаміку фінансових результатів у 2023 році порівняно з 2022 роком. Зростання чистого доходу та прибутку вказує на покращення ефективності діяльності, хоча збільшення собівартості та інших витрат потребує додаткового аналізу для оптимізації витратної частини.

Після проведеного аналізу основних статей фінансової звітності,

приступимо до безпосереднього розрахунку показників рентабельності підприємства ТОВ «ЖИВАНА ОРГАНІКС» - див. табл 2.14.

Таблиця 2.14 – Розрахунок показників рентабельності підприємства ТОВ «ЖИВАНА ОРГАНІКС»

Показник	Розрахунок
1.) Рентабельність продажу: $ROS = \frac{\Pi}{S} \times 100$, де ROS – рентабельність продажу, Π – чистий прибуток, S – отримана виручка.	$ROS_{2022} = \frac{400\,000}{11\,913\,500} \times 100 = 3,36 \%$ $ROS_{2023} = \frac{1\,322\,400}{22\,533\,100} \times 100 = 5,87 \%$
2.) Рентабельність активів: $ROA = \frac{\Pi}{\bar{A}} \times 100$, де ROA – рентабельність активів, Π – чистий прибуток, $\bar{A}$ – середньорічна величина активів.	$ROA_{2022} = \frac{400\,000}{(8\,932\,800 + 6\,270\,200)/2} \times 100 = 5,26 \%$ $ROA_{2023} = \frac{1\,322\,400}{(6\,270\,200 + 11\,988\,400)/2} \times 100 = 14,49 \%$
3.) Рентабельність власного капіталу: $ROE = \frac{\Pi}{\bar{E}} \times 100$, де ROE – рентабельність власного капіталу, Π – чистий прибуток, $\bar{E}$ – середньорічна величина власного капіталу.	$ROE_{2022} = \frac{400\,000}{(579\,800 + 979\,800)/2} \times 100 = 51,30 \%$ $ROE_{2023} = \frac{1\,322\,400}{(979\,800 + 1\,723\,900)/2} \times 100 = 97,82 \%$
4.) Коефіцієнт оборотності активів: $K_{об.А} = S \div \bar{A}$, де $K_{об.А}$ – коефіцієнт оборотності активів, S – отримана виручка, $\bar{A}$ – середньорічна величина активів.	$K_{об.А\,2022} = 11\,913\,500 \div 7\,601\,500 = 1,57$ $K_{об.А\,2023} = 22\,533\,100 \div 9\,129\,300 = 2,47$
5.) Коефіцієнт фінансової залежності: $K_{фін. залежн.} = \bar{A} \div \bar{E}$, де $K_{фін. залежн.}$ – коефіцієнт фінансової залежності, $\bar{A}$ – середньорічна величина активів, $\bar{E}$ – середньорічна величина власного капіталу.	$K_{фін. залежн. 2022} = 7\,601\,500 \div 779\,800 = 9,75$ $K_{фін. залежн. 2023} = 9\,129\,300 \div 1\,351\,850 = 6,75$

Таблиця 2.15 – 3-х факторна модель Дюпон за показниками ТОВ «ЖИВАНА ОРГАНІКС»

Показник	Розрахунок
1	2
$ROE = ROS \times K_{об.А} \times K_{фін. залежн.}$, де ROE – базисна величина рентабельності власного капіталу, $K_{об.А}$ – коефіцієнт оборотності активів, $K_{фін. залежн.}$ – коефіцієнт фінансової залежності.	$ROE_{2022} = 3,36 \times 1,57 \times 9,75 = 51,43$ $ROE_{2023} = 5,87 \times 2,47 \times 6,75 = 97,87$
1.) визначення впливу рентабельності продажів на ROE: умовне значення ROE при зміні ROS: $ROE_{ROS} = ROS_{2023} \times K_{об.А\,2022} \times K_{фін. залежн. 2022}$, де ROE_{ROS} – ступінь впливу рентабельності продажів на ROE, ROS_{2023} – рентабельність продажу в 2023 році, $K_{об.А\,2022}$ – коефіцієнт оборотності активів в 2022 році, $K_{фін. залежн. 2022}$ – коефіцієнт фінансової залежності в 2022 році.	$ROE_{ROS} = 5,87 \times 1,57 \times 9,75 = 89,86$

Продовження таблиці 2.15

1	2
визначимо абсолютну зміну ROE при зміні ROS: $\Delta ROE_{ROS} = ROE_{ROS} - ROE_{2022}$, де ΔROE_{ROS} – абсолютна зміна ROE при зміні ROS, ROE_{ROS} – ступінь впливу рентабельності продажів на ROE, ROE_{2022} – рентабельність власного капіталу в 2022 р	$\Delta ROE_{ROS} = 89,86 - 51,30 = 38,56$.
визначимо відносну зміну ROE при зміні ROS: $\Delta ROE_{ROS} / (ROE_{2023} - ROE_{2022}) \times 100$, де ΔROE_{ROS} – абсолютна зміна ROE при зміні ROS, ROE_{2023} – рентабельність власного капіталу в 2023 році, ROE_{2022} – рентабельність власного капіталу в 2022 р	$38,56 / (97,82 - 51,30) \times 100 = 82,89\%$.
2.) визначення впливу оборотності активів на ROE: визначимо умовне значення ROE при зміні $K_{об.А}$: $ROE_{K_{об.А}} = ROS_{2023} \times K_{об.А\ 2023} \times K_{фін.\ за\ 2022}$, де $ROE_{K_{об.А}}$ – умовне значення ROE при зміні $K_{об.А}$, ROS_{2023} – рентабельність продажу в 2023 р, $K_{об.А\ 2023}$ – коефіцієнт оборотності активів у 2023 р, $K_{фін.\ за\ 2022}$ – коефіцієнт фінансової залежності в 2022 році.	$ROE_{K_{об.А}} = 5,87 \times 2,47 \times 9,75 = 141,36$.
визначимо абсолютну зміну ROE при зміні $K_{об.А}$: $\Delta ROE_{K_{об.А}} = ROE_{K_{об.А}} - ROE_{ROS}$, де $\Delta ROE_{K_{об.А}}$ – абсолютна зміна ROE при зміні $K_{об.А}$, $ROE_{K_{об.А}}$ – умовне значення ROE при зміні $K_{об.А}$, ROE_{ROS} – ступінь впливу рентабельності продажів на ROE.	$\Delta ROE_{K_{об.А}} = 141,36 - 89,86 = 51,50$.
визначимо відносну зміну ROE при зміні $K_{об.А}$: $\Delta ROE_{K_{об.А}} / (ROE_{2023} - ROE_{2022}) \times 100$, де $\Delta ROE_{K_{об.А}}$ – відносна зміна ROE при зміні $K_{об.А}$, ROE_{2023} – рентабельність власного капіталу в 2023 році, ROE_{2022} – рентабельність власного капіталу в 2022 р	$51,50 / (97,82 - 51,30) \times 100 = 110,70\%$.
3.) визначення впливу фінансової залежності на ROE визначимо умовне значення ROE при зміні $K_{фін.\ за\ 2023}$: $ROE_{K_{фін.\ за\ 2023}} = ROS_{2023} \times K_{об.А\ 2023} \times K_{фін.\ за\ 2023}$, де $ROE_{K_{фін.\ за\ 2023}}$ – умовне значення ROE при зміні $K_{фін.\ за\ 2023}$, ROS_{2023} – рентабельність продажу в 2023 році, $K_{об.А\ 2023}$ – коефіцієнт оборотності активів в 2023 році, $K_{фін.\ за\ 2023}$ – коефіцієнт фінансової залежності в 2023 році.	$ROE_{K_{фін.\ за\ 2023}} = 5,87 \times 2,47 \times 6,75 = 97,87$.
визначимо абсолютну зміну ROE при зміні $K_{об.А}$: $\Delta ROE_{K_{фін.\ за\ 2023}} = ROE_{2023} - ROE_{K_{об.А}}$, де $\Delta ROE_{K_{фін.\ за\ 2023}}$ – абсолютна зміна ROE при зміні $K_{об.А}$, ROE_{2023} – рентабельність власного капіталу в 2023 р, $ROE_{K_{об.А}}$ – умовне значення ROE при зміні $K_{об.А}$.	$\Delta ROE_{K_{фін.\ за\ 2023}} = 97,82 - 141,36 = -43,54$.
визначимо відносну зміну ROE при зміні $K_{об.А}$: $\Delta ROE_{K_{фін.\ за\ 2023}} / (ROE_{2023} - ROE_{2022}) \times 100$, де $\Delta ROE_{K_{фін.\ за\ 2023}}$ – відносна зміна ROE при зміні $K_{об.А}$, ROE_{2023} – рентабельність власного капіталу в 2023 р, ROE_{2022} – рентабельність власного капіталу в 2022 р	$(-43,54) / (97,82 - 51,30) \times 100 = -93,59\%$.

Продовження таблиці 2.15

1	2
Проведемо перевірку розрахунків, визначимо баланс відхилень: $\Delta ROE_{ROS} + \Delta ROE_{K_{об.А}} + \Delta ROE_{K_{фін. залежн.}}$, де ΔROE_{ROS} – абсолютна зміна ROE при зміні ROS, $\Delta ROE_{K_{об.А}}$ – відносна зміна ROE при зміні $K_{об.А.}$, $\Delta ROE_{K_{фін. залежн.}}$ – відносна зміна ROE при зміні $K_{об.А.}$	$38,56 + 51,50 + (-43,54) = 46,52$. $82,89 + 110,70 + (-93,59) = 100\%$.

Проведений фінансовий аналіз ТОВ «ЖИВАНА ОРГАНІКС» за 2022 та 2023 роки дозволяє зробити ряд висновків щодо ефективності діяльності підприємства. Зростання рентабельності продажу на 2,51% свідчить про покращення ефективності продажів компанії. Це може свідчити про зменшення витрат або підвищення цін на продукцію. Значне зростання ROA на 9,23% вказує на те, що компанія більш ефективно використовує свої активи для генерування прибутку. Це позитивний сигнал для інвесторів. Дуже високе зростання ROE на 46,52% свідчить про ефективне використання власного капіталу. Це також може бути ознакою високого рівня прибутковості для акціонерів. Підвищення коефіцієнта оборотності активів вказує на те, що компанія покращила обіг своїх активів, що свідчить про підвищення ефективності управління. Зменшення фінансової залежності вказує на зменшення ризику банкрутства, оскільки компанія менше покладається на зовнішнє фінансування. Розрахунки з використанням трьохфакторної моделі Дюпон показують, що основними факторами, які впливають на ROE, є: 1. рентабельність продажу (ROS) – вплинула на ROE на 38,56 %; 2. оборотність активів ($K_{об.А}$) – вплинула на ROE на 51,50 %; 3. фінансова залежність ($K_{фін. залежн.}$) – мала негативний вплив на ROE (-43,54 %).

Діяльність ТОВ «ЖИВАНА ОРГАНІКС» у 2023 році демонструє значні поліпшення в усіх ключових показниках рентабельності та ефективності, що свідчить про покращення управлінських практик та стратегії. Високий рівень ROE та ROA, а також поліпшення оборотності активів вказують на успішну діяльність компанії. Зменшення фінансової залежності є додатковим позитивним фактором, оскільки знижує ризики, пов'язані з зовнішнім

фінансуванням. В цілому, компанія демонструє позитивні результати, що робить її привабливою для інвесторів.

Розрахуємо також показники ефективності використання основних фондів (табл. 2.16).

Таблиця 2.16 – Розрахунок показників ефективності використання основних фондів

Показник	Формула розрахунку	2022 р.	2023 р.	Відхилення	Нормативне значення
Фондовіддача	Чистий дохід від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг / Середнє значення вартості основних засобів	11 913,5 / 2 071,15 = 5,75	22 533,1 / 1 927,1 = 11,69	+ 5,94	Збільшення
Фондомісткість	Середнє значення вартості основних засобів / Чистий дохід від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг	2 071,15 / 11 913,5 = 0,17	1 927,1 / 22 533,1 = 0,09	-0,08	Зменшення

Джерело: складено автором на основі даних Додатку Ж

Зростання фондовіддачі свідчить про те, що підприємство стало більш ефективно використовувати свої основні фонди (обладнання, будівлі тощо). Кожна одиниця основних фондів тепер приносить більший обсяг продукції. Зменшення фондомісткості вказує на те, що для виробництва одиниці продукції підприємству потрібно менше основних фондів. Це може бути результатом модернізації обладнання, оптимізації виробничих процесів або інших заходів, спрямованих на зниження витрат. Обидва зазначені тренди (зростання фондовіддачі та зменшення фондомісткості) свідчать про позитивну динаміку фінансових показників підприємства.

Загалом, отримані дані свідчать про значне покращення ефективності діяльності підприємства у 2023 році. Це позитивний сигнал, який вказує на правильність обраної стратегії та успішну реалізацію заходів щодо оптимізації виробництва.

На наш погляд, для малих підприємств є малоприматними складні у використанні та трудомісткі методи аналізу. Крім того, показники форм звітності цих підприємств мають невисоку інформаційну ємність, що також обмежує можливості застосування багатьох аналітичних показників. Особливості застосування різних методів аналізу фінансового стану для малих підприємств на основі проведених нами досліджень узагальнені у таблиці 2.17.

Таблиця 2.17 – Особливості застосування різних методів аналізу фінансового стану МП

Метод аналізу	Особливості
Горизонтальний аналіз	Аналіз відображає тільки динаміку, за якою можна зробити висновок про нарощування активів господарюючого суб'єкта або їх зниження. <i>Але оскільки обороти підприємства можуть відрізнятися досить суттєво, то горизонтальною аналіз слід доповнювати вертикальним, який покаже, з яких активів (необоротних чи оборотних) більшою мірою формується майно підприємства</i>
Вертикальний аналіз	Аналіз відображає структуру майна та джерел фінансування, з якої можна зробити висновок, наприклад, про обсяги власного та позикового капіталу, але не можна зробити висновок про фінансову залежність або незалежність суб'єкта господарювання від кредиторів
Порівняльний аналіз (оцінка ліквідності балансу)	Аналіз дозволяє зробити висновок про абсолютну або недостатню ліквідність балансу, проте об'єктивно не відображає ефективність діяльності. Абсолютно ліквідний баланс зустрічається на практиці дуже рідко, і бувають такі ситуації, коли підприємство не має абсолютно ліквідного балансу, але при цьому фінансові результати його позитивні та мають тенденцію до зростання, а показники рентабельності свідчать про прибутковість бізнесу
Аналіз відносних показників (коефіцієнтний)	Є надійним засобом оцінки ліквідності та платоспроможності підприємства та незамінним у проведенні порівняльної оцінки. При цьому неважливо, якими обсягами оперує підприємство, розрахунок критеріальних показників відображає ефективність ведення бізнесу та управління його фінансами. Коефіцієнтний аналіз є надійним засобом для оцінки ефективності фінансового менеджменту суб'єктів господарювання та підходить для МП будь-якої сфери діяльності

Джерело: складено автором

Усі наведені методики фінансового аналізу базуються на показниках бухгалтерської звітності, в їх основі лежать методи горизонтального, вертикального, коефіцієнтного, порівняльного методів аналізу. Специфіка діяльності суб'єкта господарювання може впливати на застосування того чи іншого методу. Дослідження особливостей діяльності підприємств малого бізнесу дозволило зробити висновок, що найбільш доцільним для практичного

застосування є коефіцієнтний метод.

Після отримання даних фінансового аналізу переходять до розробки фінансової стратегії малого підприємства, за підсумками якої формується фінансова політика. Після цього здійснюють фінансове планування (рис. 2.21).

Рисунок 2.21 – Види фінансового планування на підприємствах малого бізнесу

Стратегічне планування зазвичай здійснюється у формі бізнес-плану із розділами: маркетинговий, виробничий, організаційний та фінансовий. Період складання - від одного до трьох років. На малому підприємстві план може бути спрощений та представлений у формі техніко-економічного обґрунтування. Тактичне планування реалізується у вигляді бюджетування - складання річних бюджетів за місяцями на базі бізнес-плану. Враховуючи, що постановка бюджетування – трудомістка та дорога процедура, керівництву підприємства необхідно обрати найбільш оптимальну процедуру бюджетування. Оперативне планування полягає у підготовці графіків і планів за окремими днями на базі бюджетування (графіки платежів, формування запасів тощо). Оперативне планування дозволяє контролювати потоки ресурсів підприємства, зокрема, саме фінансових ресурсів [63].

Важливо зазначити, що в умовах нестабільної економічної ситуації ефективне планування вимагає постійної готовності суб'єктів малого бізнесу до внесення коректив у свої стратегії та плани. Це означає, що забезпечення конкурентоспроможності та фінансової стійкості хоча й повинно реалізовуватися шляхом максимального підвищення ефективності діяльності підприємства, але в умовах війни воно все одно буде залежати від змін

зовнішнього середовища, які важко прогнозувати та які можуть мати достатньо значний деструктивний вплив на бізнес-процеси підприємства усіх рівнів. Саме тому вважаємо, що суб'єктам малого бізнесу в умовах війни необхідно зосереджуватися на вдосконаленні своїх внутрішніх виробничих процесів та намагатися здійснювати постійну оптимізацію своїх витрат для забезпечення власної платоспроможності.

2.5 Вимоги щодо фінансової звітності для суб'єктів малого підприємництва в Україні

Формування фінансових результатів та складання на його основі звітності підприємства є завершальним і важливим етапом облікового процесу, який підсумовує всі господарські операції за певний період і відображає ефективність діяльності. Розрахунок фінансового результату як основи формування звітності на ТОВ «ЖИВАНА ОРГАНІКС» відбувається за типовою формулою, як це видно з рисунку 2.22:

Аналіз рахунку 79 за 2023 г.
Виведені дані БД (дані бухгалтерського обліку)

Рахунок	Кор. Рахунок	Дебет	Кредит
79	Початкове сальдо		
791	Початкове сальдо		
	44	1 440 488,30	
	441	1 440 488,30	
	70		22 533 129,55
	701		8 599 699,99
	702		13 533 429,59
	71		364 295,16
	711		42 454,91
	714		258 340,16
	715		63 471,09
	90	16 401 238,28	
	901	10 544 294,38	
	902	5 556 943,88	
	92	1 437 210,73	
	93	3 280 365,41	
	94	47 919,04	
	942	8 555,31	
	945	39 163,73	
	948	240,00	
	95	290 284,00	
	951	290 284,00	
	Оборот	22 897 425,74	22 897 425,74
	Кінцеве сальдо		
792	Початкове сальдо		
	44		118 000,99
	441		118 000,99
	95	118 000,99	
	951	118 000,99	
	Оборот	118 000,99	118 000,99
	Кінцеве сальдо		
	Оборот	23 015 426,73	23 015 426,73
	Кінцеве сальдо		

Рисунок 2.22 – Аналіз рахунку 79 «Фінансові результати» ТОВ «ЖИВАНА ОРГАНІКС» за 2023 рік

Прибуток/Збиток = Доходи звітного періоду – Собівартість реалізованих товарів, виконаних робіт, наданих послуг – Інші витрати звітного періоду (3.1)

Оскільки ТОВ «ЖИВАНА ОРГАНІКС» належить до суб'єктів малого підприємництва, то відповідно до НП(С)БО 25 має право складати та подавати лише дві форми звітності: баланс та звіт про фінансові результати (Додаток Ж). Цей стандарт детально описує, як повинні виглядати основні форми такої звітності: Баланс (форма № 1-м для малих і № 1-мс для мікропідприємств) та Звіт про фінансові результати (форма № 2-м та № 2-мс відповідно). Особливості та вимоги, які пред'являються до цих звітних документів наведено в Додатку К.

Процес підготовки фінансової звітності для МП передбачає систематичне зведення даних, отриманих з усіх етапів обліку (первинного, аналітичного та синтетичного), та їх перенесення у відповідні форми звітності. Зокрема, в Звіті про фінансові результати (форма № 2-м) детально відображаються всі доходи та витрати підприємства, а кінцевим результатом цього звіту є визначення суми чистого прибутку або збитку за звітний період. На відміну від Звіту про фінансові результати (форма № 2), спрощена форма (№ 2-м) має більш компактну структуру. Вона складається з одного розділу, який об'єднує інформацію про різні види доходів та витрат. Такий підхід дозволяє отримати загальне уявлення про фінансові результати підприємства без зайвої деталізації.

Фінансовий стан підприємства на певну дату відображається у балансі. Цей звіт містить інформацію про активи, які підприємство володіє (грошові кошти, обладнання, запаси), зобов'язання, які воно має (борги перед кредиторами, постачальниками), та власний капітал (кошти власників). Баланс для малого підприємства (форма №1-м) відрізняється спрощеною структурою. За рахунок меншої кількості рядків та більш узагальнених показників він адаптований до особливостей спрощеного плану рахунків [63].

Незважаючи на те, що українське законодавство вимагає від малих підприємств подавати лише спрощену фінансову звітність, для комплексного аналізу ефективності бізнесу важливо мати додаткову інформацію, зокрема,

детальний опис руху грошових коштів підприємства за різними видами діяльності дозволить отримати більш повну картину його фінансового стану.

Згідно з вимогами Закону «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» результати діяльності підприємств підсумовуються та відображаються у фінансовій звітності щорічно [20]. Проте, для більш оперативного контролю фінансового стану, законодавством передбачено складання проміжної фінансової звітності поквартально за накопичувальною системою (за перший квартал, перше півріччя та дев'ять місяців поточного року). Підприємства зобов'язані подавати таку фінансову звітність (за винятком зведеної та консолідованої) до відповідних органів не пізніше 25-го числа місяця, що настає після закінчення звітного кварталу, тоді як річну фінансову звітність до органів державної статистики не пізніше 28 лютого року, що настає після закінчення звітного періоду [20].

Сучасний бухгалтерський облік та фінансова звітність все більше орієнтуються на МСФЗ. Глобалізація бізнесу, посилення конкуренції та зростаючі вимоги інвесторів до прозорості фінансової інформації спонукають компанії в усьому світі, зокрема й в Україні, переходити на МСФЗ. Цей перехід зумовлений бажанням забезпечити порівнянність фінансової інформації, підвищити довіру інвесторів та кредиторів, а також спростити доступ до міжнародних фінансових ринків. МСФЗ встановлюють єдині правила обліку та звітності, що дозволяє інвесторам з різних країн оцінювати фінансовий стан компаній на основі однієї мови, сприяють підвищенню якості фінансової звітності, оскільки вимагають більш детального розкриття інформації та застосування більш сучасних методів оцінки активів та зобов'язань [64].

Українські підприємства малого бізнесу мають право самостійно обирати, за якими стандартами вони будуть вести облік та складати фінансову звітність. МСФЗ не є обов'язковими для цієї категорії підприємств. Вибір на користь МСФЗ може бути виправданий планами залучення інвестицій від іноземних партнерів або виходом на міжнародні ринки, бажанням отримати більш ретельну оцінку своєї фінансової спроможності. Компанії, які беруть участь у

міжнародних операціях або мають дочірні підприємства за кордоном, часто вимушені дотримуватися вимог МСФЗ [65].

Незважаючи на глобальну тенденцію до застосування МСФЗ, їх використання для малого бізнесу не є універсальним рішенням. Оптимальність застосування МСФЗ для конкретного підприємства залежить від цілого ряду факторів, включаючи розмір компанії, сферу діяльності, рівень складності бізнес-процесів та цілі фінансової звітності. Необхідно ретельно зважити всі «за» і «проти» такого рішення (див. табл. 2.18), оскільки в деяких випадках надмірне регулювання може призвести до збільшення витрат на ведення обліку та складання звітності без суттєвого покращення якості інформації для користувачів.

Таблиця 2.18 – Переваги та недоліки застосування МСФЗ для МСП

<i>Переваги</i>	<i>Недоліки</i>
<i>Підвищення якості фінансової звітності: деталізована, достовірна та порівнянна інформація для обґрунтованих рішень</i>	<i>Значні початкові інвестиції: витрати на консультації, програмне забезпечення, перенавчання персоналу</i>
<i>Збільшення довіри інвесторів: привабливість для інвестицій, доступ до нових ринків капіталу</i>	<i>Складна система стандартів: вимагає глибокого розуміння та постійного оновлення знань</i>
<i>Покращення управління: ефективніший контроль, зниження ризиків</i>	<i>Збільшення обсягу документації: додаткові вимоги до обліку та звітності</i>
<i>Спрощення консолідації фінансової звітності: єдині стандарти для міжнародних компаній</i>	<i>Необхідність адаптації бізнес-процесів: зміни в організації обліку та контролю</i>
<i>Підвищення конкурентоспроможності: відповідність МСФЗ</i>	<i>Можливі тимчасові дисфункції: період адаптації до нових вимог</i>

Джерело: сформовано автором

До переваг застосування МСФЗ суб'єктами МСП слід віднести те, що:

- МСФЗ сприяють значному підвищенню якості фінансової інформації, роблячи її більш прозорою та порівнянною. Завдяки глобальному досвіду та інтеграції сучасних підходів, МСФЗ забезпечують більш повне та об'єктивне відображення фінансового стану підприємства. Це дозволяє інвесторам, кредиторам, партнерам та іншим зацікавленим сторонам приймати більш обґрунтовані рішення на основі надійної та порівнянної фінансової звітності. На відміну від НП(С)БО, МСФЗ забезпечують більш високий рівень деталізації

та стандартизації, що мінімізує ризики викривлення фінансової інформації та сприяє підвищенню довіри до фінансової звітності;

- завдяки впровадженню МСФЗ, МСП можуть суттєво підвищити рівень довіри до своєї діяльності з боку зовнішніх партнерів. Це досягається за рахунок забезпечення більшої прозорості та порівнянності фінансової інформації, що відповідає МСФЗ та є зрозумілою для широкого кола інвесторів та кредиторів;

- МСФЗ сприяють оптимізації управлінських процесів шляхом запровадження єдиних підходів до обліку та звітності. Це дозволяє компаніям ефективніше розподіляти ресурси та приймати стратегічні рішення на основі достовірної фінансової інформації;

- МСФЗ відкривають підприємству двері на світовий ринок, полегшують співпрацю з міжнародними компаніями, приваблюють іноземних інвесторів та кредиторів, сприяючи таким чином його інтеграції в глобальну економіку;

- МСФЗ дозволяють компаніям з міжнародною присутністю уникнути необхідності адаптувати свою фінансову звітність до різноманітних національних вимог, що значно спрощує процес її підготовки та зменшує ризик помилок.

Отже, МСФЗ детально визначають мету, фундаментальні принципи та структуру фінансової звітності для суб'єктів малого підприємництва. В ньому наведено конкретні правила щодо облікового відображення активів, власного капіталу, зобов'язань та всіх видів господарських операцій (рис. 2.23).

МСФЗ для МСП розроблені спеціально для компаній, які відповідають критеріям «малого бізнесу». Однак, існує суттєва розбіжність між українським законодавством, де критерії «малого підприємства» базуються на кількісних показниках (наприклад, розмір активів, виручка), та МСФЗ для МСП, де акцент робиться на якісних характеристиках. Зокрема, МСФЗ для МСП визначає МП як таке, що не є підзвітним суспільству і не публікує фінансову звітність для широкого кола користувачів. Ця різниця в підходах часто призводить до неоднозначностей щодо того, які саме підприємства можуть застосовувати

МСФЗ для МСП в Україні.

Рисунок 2.23 – Концепції та основоположні принципи МСФЗ для МСП

Згідно з вимогами МСФЗ для МСП, щоб надати користувачам повну картину фінансового стану та результатів діяльності, компанії повинні складати комплексну фінансову звітність, що обов'язково містить:

- 1) *звіт про фінансовий стан на дату звітності; або*
- 2) *єдиний звіт про сукупний дохід за звітний період, в якому відображаються всі визнані протягом періоду статті доходу та витрат, включаючи статті, визнані під час визначення прибутку чи збитку (що є проміжним підсумком у звіті про сукупний дохід) та статті іншого сукупного доходу, або окремий звіт про прибутки та збитки і окремий звіт про сукупний дохід;*
- 3) *звіт про зміни у власному капіталі за звітний період;*
- 4) *звіт про рух грошових коштів за звітний період;*
- 5) *примітки, що містять стисле викладення значної облікової політики та іншу пояснювальну інформацію [66;67].*

МСФЗ для МП надають підприємствам значну свободу у формуванні фінансової звітності. Хоча перелік необхідних звітів чітко визначений, стандарти не містять регламентованих шаблонів. Замість цього, МСФЗ для МП встановлюють вимоги до змісту кожного звіту та пропонують загальні критерії для класифікації статей. Цей підхід дозволяє підприємствам адаптувати звітність до специфіки свого бізнесу. Проте, відповідно до НП(С)БО для підприємств, що складають звітність відповідно до МСФЗ, для МП висувається вимога застосування уніфікованих форм. Такий підхід забезпечує порівнянність фінансової інформації різних підприємств, але може обмежувати можливості для відображення індивідуальних особливостей бізнесу.

Додатково, використання МСФЗ суб'єктами малого бізнесу супроводжується і такими недоліками:

- значними фінансовими ресурсами, необхідними для впровадження, що можуть стати серйозною перешкодою для МСП. Особливо відчутними є витрати на проведення незалежного аудиту та адаптацію облікової системи до нових вимог;
- посиленням вимог до бухгалтерського обліку, що створює додаткові складнощі для суб'єктів господарювання. МСФЗ, порівняно НП(С)БО, відрізняються значною деталізацією та глибиною вимог. Це може призвести до ускладнення процесу складання фінансової звітності, особливо для МП, які не мають достатніх ресурсів для забезпечення повної відповідності МСФЗ;
- потребою в залученні кваліфікованих фахівців. Аудитори та бухгалтери володіють необхідними знаннями та досвідом, щоб забезпечити правильне тлумачення та застосування МСФЗ, що, у свою чергу, може спричинити додаткові витрати для підприємства;
- інвестиції в підвищення кваліфікації бухгалтерів, що є ключовими для успішного переходу на МСФЗ. Без належних знань та вмінь, малий та середній бізнес не зможе ефективно застосовувати МСФЗ;
- пересічні користувачі можуть відчувати труднощі з інтерпретацією даних, наведених у звітах.

МСФЗ, розроблені з орієнтацією на великі компанії, не завжди в повній мірі відповідають особливостям діяльності МП. Це пов'язано з різницею в масштабах бізнесу та специфікою операцій, що може призвести до складання фінансової звітності, яка не точно відображає фінансовий стан МП.

Незважаючи на поширену практику складання фінансової звітності за МСФЗ, багато підприємств продовжують вести повсякденний бухгалтерський облік відповідно до НП(С)БО. Хоча останні й базуються на міжнародних, вони все ж мають відмінності. Ця розбіжність у концептуальних засадах ведення обліку та складання звітності призводить до зниження якості облікової інформації та підвищення інформаційних ризиків. Оптимізація облікових процесів за МСФЗ передбачає вибір одного з трьох поширених у світовій практиці механізмів:

1. Процес ведення обліку за НП(С)БО передбачає подальшу адаптацію фінансової звітності до МСФЗ. Ця адаптація, або трансформація, полягає у систематичному порівнянні та узгодженні статей звітності, складеної відповідно до національних положень, з вимогами МСФЗ. При цьому, відмінності, що виникли в попередніх періодах, відображаються у поточній звітності, забезпечуючи послідовність та порівнянність фінансової інформації. Метод трансформації не позбавлений певних ризиків. По-перше, суб'єктивний характер коригувань, що здійснюються бухгалтерами, може призвести до спотворення інформації. По-друге, ротація кадрів створює додаткові труднощі у збереженні детальної історії проведених коригувань. Однак, цей метод має і свої переваги. Зокрема, він відрізняється відносною простотою та економічною ефективністю, не вимагаючи значних інвестицій у програмне забезпечення та людські ресурси. Крім того, процес підготовки звітності за допомогою трансформації займає менше часу порівняно з іншими методами;

2. Ведення подвійного бухгалтерського обліку, одночасно за НП(С)БО та МСФЗ, є найбільш ретельним методом складання фінансової звітності за МСФЗ. Такий підхід передбачає, що всі операції підприємства фіксуються в обох системах обліку з самого початку звітного періоду. Це забезпечує

максимальну точність даних, необхідних для підготовки фінансової звітності за МСФЗ. Однак, подібний метод є досить ресурсоємним, оскільки вимагає створення двох окремих планів рахунків, дублювання записів первинних документів, перенесення початкових залишків та проведення постійних узгоджень між двома системами обліку. Цей метод, незважаючи на трудомісткий обліковий процес, який вимагає залучення додаткових спеціалістів та використання спеціального програмного забезпечення, забезпечує високий рівень достовірності даних та оперативність формування звітності;

3. Радикальна трансформація системи бухгалтерського обліку згідно з МСФЗ – це складний шлях, спрямований на майбутнє. Основним орієнтиром для підприємств у цьому процесі є МСБО 8 « Облікові політики, зміни в облікових оцінках та помилки», який наголошує на необхідності забезпечення достовірності фінансової інформації. Обираючи облікову політику, суб'єкти господарювання повинні віддавати перевагу методам, які гарантують точність, надійність та порівнянність даних у звітності [68].

Перехід підприємств на МСФЗ вимагає значних інвестицій у підготовку фахівців. Щоб мінімізувати ризики та витрати, підприємства можуть залучати зовнішніх консультантів та проводити навчання персоналу.

Процес адаптації МСФЗ для малих і середніх підприємств в Україні є комплексним завданням, яке потребує спільних зусиль уряду, бізнес-сектору та суспільства в цілому. Незважаючи на певні кроки, вже зроблені в цьому напрямку, реалізація цієї ініціативи стикається з низкою викликів, що вимагають подальшого вирішення. Аби полегшити перехід МП на МСФЗ, необхідно розробити детальні методичні рекомендації. На сьогоднішній день відсутність чітких інструкцій ускладнює розуміння та застосування МСФЗ для багатьох МП. Нові методичні вказівки допоможуть підприємцям ефективніше впроваджувати МСФЗ, враховуючи особливості їхнього бізнесу.

Для полегшення переходу МП на МСФЗ необхідно зменшити розбіжності між НП(С)БО та МСБО. Наразі подвійне застосування стандартів ускладнює

адаптацію до МСФЗ. Уніфікація вимог НП(С)БО з МСБО спростить процес переходу, забезпечивши єдиний підхід до ведення бухгалтерського обліку в Україні [69].

Аби успішно перейти на МСФЗ, малі підприємства потребують значних інвестицій у розвиток кадрового потенціалу. Наразі дефіцит фахівців з МСФЗ в Україні є серйозною перешкодою. Тому необхідно розробити комплекс заходів, спрямованих на підвищення кваліфікації бухгалтерів та залучення нових спеціалістів у цю сферу. Тільки так можна забезпечити плавний і ефективний перехід на МСФЗ. З метою підвищення професійних компетенцій фахівців у сфері фінансової звітності пропонується заснувати при Міністерстві розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України спеціальну раду. Основними завданнями цієї ради будуть: розробка та впровадження програм навчання з МСФЗ, організація регулярних навчальних заходів для бухгалтерів та фінансистів, а також забезпечення доступу до актуальної інформації про МСФЗ.

Держава може спонукати активніше переходити на МСФЗ для малих і середніх підприємств в Україні шляхом створення сприятливіших умов ведення бізнесу. Зокрема, це можна досягти знизивши податкове навантаження або надавши більше нефінансової підтримки. Такі заходи сприятимуть підвищенню конкурентоспроможності українських товарів та послуг, вироблених малим бізнесом [70].

Співпраця між державними податковими органами та суб'єктами малого бізнесу може суттєво спростити процес впровадження МСФЗ для МСП в Україні. Спільними зусиллями можна усунути розбіжності між податковим та бухгалтерським обліком, зробивши процес звітності більш ефективним та прозорим. Україна може стимулювати активніше переходити на МСФЗ для малих і середніх підприємств, надаючи безкоштовну експертну допомогу. Зокрема, можна створити посаду консультанта, який спеціалізуватиметься на допомозі у впровадженні цих стандартів. Варто спрямувати зусилля і на розвиток професійних компетенцій вітчизняних бухгалтерів та управлінців,

зокрема через проведення спеціалізованих навчальних програм у вищих навчальних закладах. Це сприятиме поглибленню знань МСФЗ та їх ефективній імплементації в практику.

Висновок до розділу 2

1. Проаналізована схема організації обліку, якою користується базове підприємство - ТОВ «ЖИВАНА ОРГАНІКС», а саме аутсорсинг бухгалтерських послуг. Ідентифіковані фактори, які слід врахувати для формування оптимальної облікової політики МП та розроблені рекомендації щодо її формування. Запропоновано зразок наказу про облікову політику МП, яке користується послугами аутсорсингу, та варіант розподілу відповідальності клієнта і фірми за виконання операцій по веденню обліку. Показана схема відображення в обліку ТОВ «ЖИВАНА ОРГАНІКС» витрат на аутсорсинг бухгалтерських послуг. Запропоновано для відображення витрат на аутсорсинг виділити окремий субрахунок у межах рахунку 92, а подальший поділ відповідних витрат здійснювати за окремими субрахунками.

2. Виділені характерні для малого бізнесу труднощі, які впливають на побудову системи його внутрішнього контролю. Окреслені переваги організації СВК, основні підходи її організації, у тому числі в умовах використання аутсорсингу. Розглянуті питання розподілу обов'язків щодо організації та проведення контрольних процедур між підприємством та аутсорсинговою фірмою; проведений порівняльний аналіз СВК аутсорсера, організованої «для себе» та для ТОВ «ЖИВАНА ОРГАНІКС»; наведений розподіл контрольних функцій між аутсорсером та замовником. Оцінено надійність СВК ТОВ «ЖИВАНА ОРГАНІКС», визначено шляхи удосконалення контрольних процедур.

3. Розглянуті переваги та проблеми процесу автоматизації обліку для малого бізнесу, наведена схема організації обліку ТОВ «ЖИВАНА ОРГАНІКС» на основі програмного забезпечення «1С: Бухгалтерія» 8.3», запропоновані для порівняння існуючі на ринку України програми для малих підприємств,

запропонована для використання програма БукКіпер.

4. Розглянуті складові елементи процесу фінансового управління (менеджменту) на малому підприємстві, наведені способи організації структури фінансового управління, зокрема, передача такого управління на аутсорсинг. На підставі фінансового аналізу діяльності ТОВ «ЖИВАНА ОРГАНІКС» узагальнені особливості застосування різних методів аналізу, що дозволило зробити висновок про доцільність застосування коефіцієнтного методу. Розглянуті основні види фінансового планування на малому підприємстві, зроблено висновок, що в умовах воєнного стану необхідно зосереджуватися на вдосконаленні внутрішніх виробничих процесів та постійної оптимізації витрат.

5. Проаналізовані основні вимоги щодо фінансової звітності для малих підприємств в Україні та алгоритм її складання. На основі аналізу переваг та недоліків застосування МСФЗ для МСП зроблено висновок, що відсутність чітких інструкцій ускладнює розуміння та застосування МСФЗ для багатьох малих підприємств, тому наразі оптимальним рішенням залишається використання НП(С)БО з можливістю поступової адаптації до МСФЗ.

РОЗДІЛ 3

ВДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКОВОГО ПРОЦЕСУ НА МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

3.1 Шляхи оптимізації бухгалтерського обліку на малих підприємствах

Оптимізація бухгалтерського обліку – важливий елемент ефективного управління малим підприємством. В умовах конкуренції, необхідності економії ресурсів і постійних змін у законодавстві, підприємства прагнуть спростити процес обліку, зменшити витрати та підвищити якість фінансової звітності.

Оптимізація облікового процесу – це комплексна діяльність, спрямована на покращення ефективності та точності обліку. Вона передбачає:

- *суворе дотримання законодавства*: усі зміни в облікових процедурах повинні відповідати вимогам чинного законодавства;
- *збалансований підхід*: оптимізація поєднує в собі технологічні інновації (впровадження нових програмних продуктів та обладнання) та методологічні зміни (перегляд облікової політики, вдосконалення документообігу);
- *системний підхід*: внесені зміни не повинні порушувати загальної логіки та структури облікової системи;
- *актуальність та достовірність даних*: облік має забезпечувати своєчасне та точне відображення фінансового стану підприємства;
- *економічну доцільність*: оптимізація повинна приносити відчутну економічну вигоду, мінімізуючи витрати та ефективно використовуючи наявні ресурси [71, с.99].

Малі підприємства обмежені в ресурсах та персоналі, стикаються з особливими труднощами при веденні обліку. Зростаюча складність податкового законодавства, необхідність складання фінансової звітності та управління фінансовими ризиками роблять облік критично важливим для успіху малого бізнесу. Нижче наведена таблиця 3.1, яка детально описує ці виклики та пропонує практичні рішення.

Таблиця 3.1 – Виклики ведення обліку суб'єктами малого господарювання та шляхи їх подолання

<i>Виклик</i>	<i>Опис</i>	<i>Рішення</i>
<i>Обмежені ресурси</i>	Відсутність достатніх фінансових та людських ресурсів	Оптимізація облікового процесу за допомогою аутсорсингу, автоматизація облікових процесів за допомогою доступних інструментів
<i>Податковий та регуляторний тиск</i>	Постійно змінювані податкові умови та регуляторні вимоги	Консультації з податковими експертами, застосування спеціалізованого програмного забезпечення з вбудованими податковими функціями
<i>Технологічні обмеження</i>	Брак технологій та компетенцій, необхідних для ефективного обліку	Інвестування в програмне забезпечення, що дозволяє автоматизувати рутинні операції та підвищити ефективність роботи персоналу, надання співробітникам необхідних знань та навичок для переходу на сучасні цифрові інструменти обліку
<i>Управління фінансами</i>	Недостатня ефективність систем відстеження фінансових операцій	Створення комплексного фінансового плану, включаючи детальний аналіз грошових потоків, застосування спеціалізованого програмного забезпечення для моделювання та прогнозування фінансових показників підприємства
<i>Потенційні фінансові шахрайства</i>	Ризик фінансових маніпуляцій та шахрайства	Розробка та впровадження системи внутрішнього контролю, проведення регулярних тренінгів для персоналу з метою підвищення обізнаності щодо ризиків фінансових махінацій та надання їм необхідних знань для їх виявлення та запобігання
<i>Дотримання стандартів</i>	Вимога суворого дотримання правил складання фінансової звітності	Прийняття на роботу фахівця з глибокими знаннями національних та міжнародних стандартів фінансової звітності, впровадження спеціального програмного забезпечення, що автоматично генерує фінансову звітність відповідно до актуальних вимог стандартів
<i>Управління ризиками</i>	Ризики втрати доступу до інформації	Систематичне створення резервних копій інформації та впровадження комплексного підходу до захисту даних від несанкціонованого доступу, втрати або пошкодження

Джерела: складено автором на основі [72;73]

Швидкий розвиток технологій відкриває перед підприємствами нові можливості для вдосконалення обліку та ефективнішого управління бізнесом. Щоб детальніше розглянути ці перспективи, зосередимося на ключових напрямках технологічного розвитку (табл. 3.2). Цифрові технології стали каталізатором революційних змін у сфері обліку, породивши нову концепцію – цифрову бухгалтерію. Цей підхід передбачає повну інтеграцію інформаційних систем у всі етапи облікового циклу, від первинного документування до аналізу

фінансових результатів та прийняття стратегічних рішень [74]. Цифрова бухгалтерія відрізняється низкою характерних рис, що дозволяють їй ефективно адаптуватися до динамічного бізнес-середовища (табл. 3.3)

Таблиця 3.2 – Перспективи розвитку систем обліку для малих підприємств

<i>Напрямок розвитку</i>	<i>Опис</i>
<i>Подальша автоматизація процесів</i>	Штучний інтелект та машинне навчання відкривають нові горизонти для автоматизації обліку. Це дозволить МП легко впроваджувати спеціалізовані програмні рішення та розробляти індивідуальні інструменти для оптимізації облікових процесів
<i>Поширення використання хмарних технологій</i>	Завдяки хмарним технологіям, МП отримують доступ до потужних обчислювальних ресурсів та сучасного програмного забезпечення, не витрачаючи значних коштів на придбання та обслуговування власного обладнання. Це дозволяє суттєво скоротити витрати на підтримку облікових систем та зосередитися на розвитку бізнесу
<i>Розвиток мобільних технологій</i>	Швидкий розвиток мобільних технологій відкриває нові можливості для ведення бізнесу. Мобільні додатки для обліку дозволяють підприємцям та їхнім командам отримати доступ до важливої фінансової інформації в будь-який момент і з будь-якого куточка світу, забезпечуючи максимальну гнучкість у роботі
<i>Посилення захисту даних</i>	Зважаючи на постійне посилення кіберзагроз та нові вимоги законодавства, МП все більше усвідомлюють необхідність надійного захисту своїх даних. Сучасні технології шифрування та інші інструменти кібербезпеки стають дедалі доступнішими, що дозволяє навіть невеликим компаніям забезпечити високий рівень безпеки
<i>Підвищення доступності</i>	Швидкий розвиток хмарних технологій робить професійні облікові системи доступними навіть для найменших бізнесів, дозволяючи їм використовувати сучасні інструменти без великих інвестицій

Джерела: складено автором на основі [74]

Перехід на електронний формат фінансової звітності ознаменував нову еру в бухгалтерському обліку. Використання технологій четвертої промислової революції, зокрема стандарту XBRL, забезпечує єдиний підхід до подання фінансових даних, сприяючи підвищенню прозорості та порівнянності звітності. Завдяки цьому, бухгалтерські підрозділи отримують доступ до інноваційних аналітичних інструментів, таких як штучний інтелект та машинне навчання, що дозволяє здійснювати глибокий аналіз фінансових показників в режимі реального часу. Такий підхід є незамінним для бізнесу, що працює в динамічному середовищі, де оперативність прийняття рішень є ключовим

фактором успіху [75].

Таблиця 3.3 – Основні характеристики цифрової бухгалтерії

<i>Ознака</i>	<i>Опис</i>
<i>Відмова від паперової бухгалтерії</i>	Автоматизує більшість завдань, пришвидшує обробку інформації та надає миттєвий доступ до даних
<i>Використання електронного підпису</i>	Автоматизує обмін документами між підприємствами, дозволяючи їм працювати ефективніше та економити ресурси. Завдяки електронному підпису та шифруванню забезпечується високий рівень безпеки та захисту інформації, що виключає можливість підробки документів. Крім того, вбудована система пошуку та архівації дозволяє легко знаходити необхідні документи в будь-який час
<i>Звітність без відриву від виробництва</i>	Завдяки електронним форматам, контроль показників здійснюється безперервно протягом усього виробничого циклу, виключаючи потребу в ручному введенні даних
<i>Обмежені паперові архіви</i>	Завдяки зберігання даних на захищених серверах, забезпечується не лише повна безпека інформації, а й зручний доступ до неї в цифровому форматі. Це дозволяє швидко знаходити потрібні записи та уникнути проблем, пов'язаних зі збереженням паперових документів
<i>Нові сервіси для працівників облікових відділів</i>	Завдяки автоматизації облікових процесів, інтерактивним навчальним матеріалам та онлайн-консультаціям, бухгалтери можуть ефективніше працювати, приділяючи більше уваги аналізу фінансової інформації та прийняттю обґрунтованих рішень

Джерела: складено автором на основі [74]

Цифрові технології відкривають нові горизонти для взаємодії з фінансовою інформацією. Завдяки форматам, таким як XBRL, звіти набувають інтерактивності та доступності в глобальній мережі. Це дозволяє автоматизувати обмін даними між різними системами та організаціями, прискорюючи обмін інформацією. Крім того, цифрова бухгалтерія забезпечує новий рівень безпеки даних. Застосування інноваційних технологій, таких як блокчейн, гарантує незмінність записів, роблячи їх стійкими до підробок та шахрайства. Це значно підвищує довіру до фінансової інформації як для внутрішніх, так і для зовнішніх користувачів.

Впровадження електронної фінансової звітності в Україні має величезні перспективи. Це підтверджується законодавчими актами та відповідає світовим тенденціям. Значним кроком у цьому напрямку стало затвердження таксономії фінансової звітності, яка базується на МСФЗ. Зокрема, Наказ Міністерства

фінансів України №595 від 12.11.2021 створив необхідну нормативну базу для переходу підприємств та державних органів на нову систему подання фінансової інформації [69].

Технологія блокчейн – це інноваційний метод зберігання інформації, який забезпечує високий рівень безпеки та прозорості. Це децентралізований реєстр, де всі записи про транзакції та події зберігаються в блоках, пов'язаних між собою. Будь-яка зміна даних в одному блоці вимагає перерахунку всіх наступних, що робить маніпуляції з інформацією практично неможливими. Завдяки розподіленому характеру, дані зберігаються на безлічі пристроїв одночасно, що виключає ризики втрати інформації та забезпечує її доступність в будь-який момент. Впровадження технології блокчейн в бухгалтерський облік – це потужний інструмент для України у боротьбі з корупцією. Забезпечуючи незмінність та прозорість даних, блокчейн унеможливорює маніпуляції з фінансовими записами. Автоматизація обробки інформації та виключення людського фактора значно зменшують ризики помилок та зловживань. Як зазначає компанія Deloitte, розподілений реєстр з криптографічним захистом даних створює надійну систему бухгалтерського обліку, яка дозволяє проводити аудити в режимі реального часу. Це суттєво знижує витрати на фінансовий контроль і сприяє ефективному використанню державних коштів [76,с.120].

Цифрова трансформація України набирає обертів, а блокчейн стає потужним інструментом для створення сучасного електронного урядування. Його застосування в державних процесах, таких як податкова звітність, відкриває нові можливості для підвищення ефективності управління, забезпечення прозорості та оперативності обміну даними. Впровадження блокчейну сприятиме гармонізації українського законодавства з МСФЗ, що, безумовно, зробить нашу країну більш привабливою для інвесторів. Однак, шлях до широкого використання блокчейну не безперешкодний. Потрібні чіткі правові рамки, значні інвестиції в ІТ-інфраструктуру та підготовка кваліфікованих кадрів. Незважаючи на високий рівень безпеки, блокчейн-

системи не є абсолютно невразливими і вимагають постійного моніторингу та захисту [77,с.180].

Перехід до безконтактної ідентифікації, зокрема з використанням QR-кодів, відкриває нові можливості для ефективного управління активами на підприємствах. Ця інноваційна технологія дозволяє створити єдиний цифровий простір для обліку матеріальних ресурсів, забезпечуючи швидкий та надійний доступ до інформації для всіх учасників бізнес-процесів. Таким чином, підприємства отримують інструмент для оптимізації внутрішніх операцій та підвищення загальної ефективності. QR-коди перетворилися на незамінний інструмент для швидкої та точної ідентифікації об'єктів. Ці двовимірні штрих-коди здатні вмістити величезний обсяг інформації про активи, включаючи детальний опис, візуальне зображення та повну історію обслуговування. Мобільне сканування QR-кодів під час інвентаризації автоматизує процес обліку, мінімізуючи людський фактор і виключаючи помилки. Завдяки цій технології підприємства можуть бути впевнені в точності даних про свої активи та ефективно управляти ними, навіть якщо вони розташовані в різних місцях [78, с.155].

Все частіше українські компанії, особливо ті, що орієнтовані на ефективне управління активами, впроваджують технології безконтактної ідентифікації. Успішні кейси з використанням QR-кодів та інших сучасних рішень підтверджують, що такі інструменти значно підвищують ефективність бізнес-процесів. Незважаючи на необхідність початкових інвестицій в обладнання та програмне забезпечення, компанії відзначають, що довгострокові переваги очевидні: скорочення витрат на обслуговування обладнання, прискорення обробки даних та підвищення точності обліку.

Окрім того, до шляхів оптимізації облікового процесу на малих підприємствах можна віднести наступне:

1) *використання спеціалізованого програмного забезпечення.* Програми, розглянуті у попередньому розділі, забезпечують автоматизацію щоденних операцій, спрощення документообігу, зменшення ручної роботи та мінімізацію

ризикі помилок. Використання хмарних технологій також дозволяє доступ до даних з будь-якої точки світу та забезпечує безпеку збереження даних;

2) *аутсорсинг бухгалтерських послуг*. Це дозволяє отримати доступ до висококваліфікованих спеціалістів, уникнути витрат на створення штатної бухгалтерської служби та знизити ризики пов'язані з помилками у звітності. Такий підхід дозволяє сконцентруватися на основній діяльності підприємства і мінімізувати витрати на ведення обліку;

3) *спрощені системи обліку*. Це не тільки знижує адміністративне навантаження, а й дозволяє оптимізувати фінансові витрати на ведення бухгалтерії. Спрощені системи обліку можуть бути особливо корисними для підприємств, які працюють в окремих секторах або мають невеликий обсяг операцій;

4) *автоматизація рутинних операцій* дозволяє зекономити час і уникнути помилок. Різноманітні цифрові інструменти дозволяють автоматично створювати звіти, відслідковувати платіжні операції та вести облік витрат у режимі реального часу;

5) *оптимізація документообігу* включає використання електронних підписів, хмарного зберігання документів, а також систем, які дозволяють швидко отримувати необхідні документи та відомості. Зручна система зберігання документів забезпечує швидкий доступ до звітів і мінімізує час на пошук необхідної інформації;

6) *навчання персоналу*. Підвищення кваліфікації бухгалтерів і фінансових менеджерів допомагає уникнути помилок та забезпечити високу якість обліку. Сучасні тренінги та курси з бухгалтерії та фінансового обліку дозволяють персоналу швидко адаптуватися до нових умов та змін у законодавстві;

7) *регулярний аудит та моніторинг* дозволяє підприємству швидко виявляти слабкі місця та вдосконалювати облікові процеси. Залучення незалежних аудиторів або внутрішній контроль якості облікових операцій може допомогти запобігти помилкам та підвищити ефективність роботи бухгалтерії.

3.2 Бухгалтерський аутсорсинг як інструмент вдосконалення фінансового управління малих підприємств

Швидкі темпи змін у бізнес-середовищі вимагають від підприємств постійного пошуку нових рішень для підвищення ефективності та конкурентоспроможності. Одним з таких рішень є аутсорсинг – делегування частини функцій зовнішнім виконавцям. Зокрема, бухгалтерський аутсорсинг дозволяє компаніям оптимізувати витрати, підвищити якість обліку та звітності, а також зосередитися на стратегічних завданнях розвитку бізнесу. За складних економічних обставин, зумовлених глобальною пандемією COVID-19 та військовим конфліктом в Україні, аутсорсинг стає ще більш затребуваним інструментом ведення підприємницької діяльності [79, с.121].

Останні роки свідчать про помітний приріст чисельності компаній, що надають аутсорсингові послуги. Ця тенденція є прямим наслідком економічних потрясінь, спричинених пандемією та повномасштабною війною в Україні. В умовах обмежених ресурсів та необхідності оптимізувати витрати, український бізнес все активніше шукає зовнішніх партнерів для виконання певних функцій. Особливою популярністю користується бухгалтерський аутсорсинг. Передаючи ведення обліку спеціалізованій компанії, підприємства отримують доступ до висококваліфікованих фахівців та сучасних технологій, що дозволяє підвищити ефективність бізнес-процесів та зосередитися на ключових завданнях. Світова практика підтверджує, що такий підхід є вигідним та ефективним [80, с.166].

Можливість ведення бухгалтерського обліку суб'єкта господарювання на договірних засадах передбачено Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність». Цю функцію може виконувати централізована бухгалтерія або спеціалізоване підприємство, яке має відповідну ліцензію на провадження діяльності у сфері обліково-аудиторських послуг. Окрім того, цю послугу можуть надавати самозайняті особи, які зареєстровані як підприємці та мають необхідну кваліфікацію [20]. Дедалі більше компаній обирають делегувати стороннім спеціалізованим компаніям ведення бухгалтерського обліку, підготовку фінансової звітності та подання її до податкових органів.

Цей процес передбачає повну або часткову передачу відповідальності за облікові функції за межі підприємства. Такий підхід набуває популярності завдяки низці суттєвих переваг порівняно з традиційним веденням обліку власними силами (рис. 3.1).

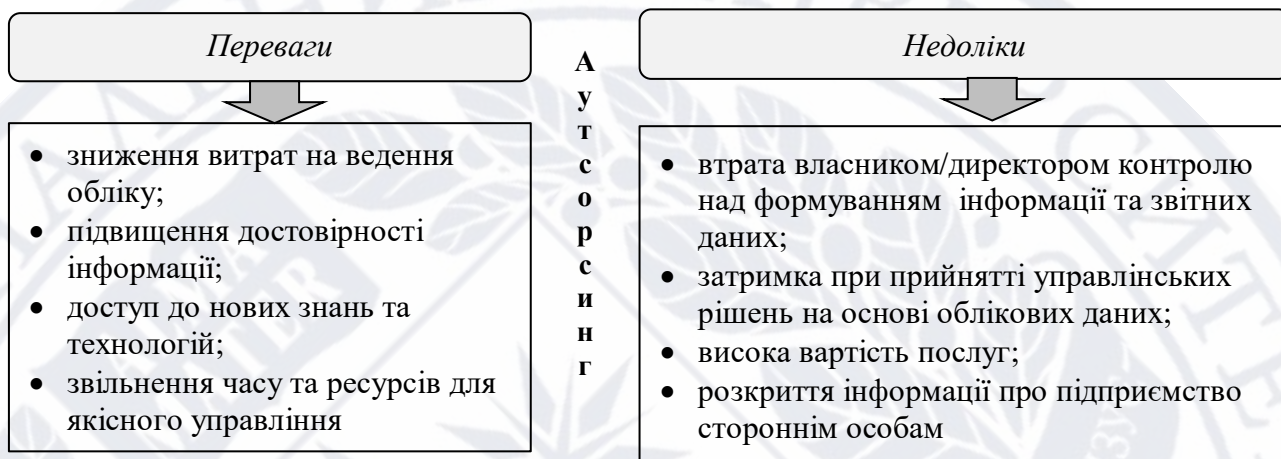

Рисунок 3.1 – Переваги та недоліки використання МП бухгалтерського аутсорсингу

До головних переваг застосування бухгалтерського аутсорсингу МП можна віднести:

- *зниження витрат*: переклавши бухгалтерські функції на аутсорсинг, МП звільняють внутрішні ресурси та зосереджуються на своїх основних бізнес-процесах. Це дозволяє не тільки заощадити на витратах на утримання бухгалтерського відділу (зарплата, податки, інфраструктура), але й підвищити якість обліку завдяки залученню досвідчених фахівців;

- *підвищення достовірності інформації*: спеціалізовані бухгалтерські компанії мають досвід та знання, необхідні для ведення бухгалтерського обліку з високим ступенем точності, надійності, відповідності обліковим стандартам та податковому законодавству, що допоможе МП уникнути помилок та штрафів;

- *доступ до нових знань та технологій*: аутсорсингові компанії надають послуги, базуючись на новітніх знаннях та інформаційних технологіях, що дозволяє їм дотримуватися високої якості послуг і одночасно допомагає МП оптимізувати облік та фінансове управління;

звільнення часу та ресурсів для якісного управління: аутсорсинг дозволяє керівникам та власникам МП зосередитися на розвитку основної діяльності без ризику недотримання нормативних вимог щодо ведення обліку та складання звітності [81, с.255].

Що ж стосується недоліків застосування бухгалтерського аутсорсингу, то до них варто віднести:

- *втрату власником/директором контролю над формуванням інформації та звітних даних:* делегування ведення обліку сторонній організації несе в собі ризик втрати прямого впливу на формування ключової фінансової інформації. Це може призвести до спотворення даних та, як наслідок, до прийняття необґрунтованих управлінських рішень. Особливо гостро ця проблема може відчуватися в умовах нестабільності, коли оперативність аналізу інформації є критичною;
- *високу вартість послуг:* аутсорсинг може бути досить витратним для МП, особливо якщо вони мають складний бухгалтерський облік;
- *розкриття інформації про підприємство стороннім особам:* передача даних про діяльність аутсорсинговій компанії може призвести до ризиків розголошення конфіденційної інформації та подальшого її незаконного використання [82].

Бухгалтерський аутсорсинг пропонує два основних формати співпраці:

1) *повний аутсорсинг*, що передбачає передачу всіх бухгалтерських функцій зовнішній компанії, коли аутсорсер бере на себе відповідальність за ведення бухгалтерського обліку, складання податкової та фінансової звітності, а також за кадровий облік. Цей варіант обліку – оптимальне рішення для компаній, які бажають мінімізувати витрати на бухгалтерські послуги;

2) *частковий аутсорсинг*, що передбачає передачу аутсорсеру лише певних бухгалтерських функцій, наприклад, ведення обліку основних засобів, заробітної плати, складання податкової звітності. Частковий аутсорсинг підходить для підприємств, які мають штатних бухгалтерів, але потребують допомоги з певними ділянками обліку [83].

Наразі в Україні пропонуються різноманітні послуги облікового та управлінського аутсорсингу, зокрема такі:

- надання послуг з ведення бухгалтерського обліку та консультацій щодо його методології згідно з чинним законодавством України;
- створення індивідуальної облікової системи підприємства з урахуванням національного законодавства та аналізу галузевих стандартів;
- загальна оцінка та оптимізація діяльності податкового/фінансового підрозділу підприємства, включаючи аналіз організаційної структури, бізнес-процесів, персоналу та ефективності роботи;
- комплексні послуги з бухгалтерського обліку, включаючи формування фінансової, податкової та управлінської звітності, адаптованої до МСФЗ. Надання консультацій щодо оптимального ведення обліку, податкового планування та відновлення даних у разі їх втрати;
- впровадження та супроводження інтегрованих систем управління підприємством (ERP), що охоплюють планування ресурсів, автоматизацію обліку та інших внутрішніх процесів;
- повний супровід податкових перевірок;
- комплексне управління персоналом бухгалтерського та фінансового відділів, включаючи оцінку професійних компетенцій, контроль за точністю розрахунків заробітної плати та ведення повного циклу кадрового обліку;
- аутстафінг – послуги тимчасового надання персоналу тощо [84, с.105].

Якщо ж розглядати аутсорсингові послуги в контексті їх застосування МП, найбільш популярними є такі послуги:

- 1) організація на підприємстві або ведення первинного обліку: створення шаблонів первинних документів та/або їх заповнення, внесення інформації в систему автоматизованого обліку, ведення касової книги тощо;
- 2) формування та подання податкової звітності: декларацій з ПДВ, податку на прибуток, єдиного податку, звітності з ЄСВ;

- 3) розрахунок заробітної плати, утримання податків з неї, ведення особових карток;
- 4) організація кадрового обліку, що включає оформлення трудових угод та ведення реєстру трудових книжок;
- 5) формування фінансової звітності;
- 6) надання консультацій з облікових питань, допомога у вирішенні проблем [85, с.132].

Аутсорсингові компанії активно впроваджують інноваційні технології в своїй діяльності для оптимізації рутинних процесів, економії часу та коштів. Обслуговуючи МП, вони тим самим сприяють розповсюдженню таких технологій, охопленню ними більшого обсягу інформації та користувачів.

Аналіз облікової практики показує, що найбільш популярними диджитал-інструментами на ринку аутсорсингу для малих підприємств є такі:

- 1) інтеграція хмарних сервісів та спеціалізованих програмних продуктів, що надає інструменти ведення гнучкого та ефективного обліку в режимі реального часу;
- 2) впровадження електронного обміну документами з контрагентами, що вимагає створення універсальної мови для електронної звітності бізнесу, подібної до стандартів, які вже застосовують великі компанії, наприклад, XBRL;
- 3) використання інноваційних інструментів на основі штучного інтелекту та аналізу великих даних для оптимізації бізнес-процесів, забезпечення прозорості та підвищення точності прогнозів;
- 4) інтеграція з онлайн-системами платежів, торговими платформами та іншими цифровими рішеннями, яка надає бізнесу додаткові можливості та підвищує його ефективність [86, с.272].

Комплексна реалізація описаних вище інформаційних технологій створює цифрове облікове середовище (представлене у Додатку Л). Безумовно, розвиток диджитал-інструментів дає не тільки переваги, а й створює певні проблеми, зокрема залежність від технологій, проблеми кібербезпеки, ускладнення даних,

недостатньої кваліфікації персоналу, етичні дилеми, необхідність створення окремих стандартів та регулювання для диджитал-інструментів тощо. Рішення цих та інших проблем можливе в умовах спільних зусиль бізнес-середовища, регуляторних органів та інститутів громадянського суспільства.

Але слід відмітити, що сучасний розвиток та довгострокове виживання малих підприємств значною мірою залежить від цифровізації. Вона дає можливість швидко обробляти та структурувати дані, робить бізнес-інформацію персоналізованою – орієнтованою на конкретного стейкхолдера, а значить, особливо цінною для прийняття управлінських рішень. Перехід на цифрові інструменти обліку є необхідною умовою для зростання підприємства і може бути досягнутий за допомогою впровадження власного програмного забезпечення («облік МП у смартфоні») або аутсорсингу бухгалтерських послуг. Цифровізація обліку та аутсорсинг цієї функції – це потужні інструменти, що дають можливість малому бізнесу максимально ефективно використовувати наявні ресурси, скласти детальні фінансові плани та визначати шляхи розвитку, щоб досягти бажаних результатів та забезпечувати довгострокове виживання, у тому числі в умовах військових дій [87, с.398].

Аналізуючи представлені дані, можна констатувати, що сучасний український ринок аутсорсингу бухгалтерських послуг є висококонкурентним і різноманітним. Окрім базових послуг з ведення бухгалтерського та податкового обліку, аутсорсингові компанії надають комплексний спектр послуг, що охоплює кадрове адміністрування, юридичний супровід, фінансовий менеджмент та інші бізнес-процеси. Для підвищення ефективності роботи та забезпечення високої якості послуг, компанії активно впроваджують сучасні технології. Зокрема, для автоматизації бухгалтерських операцій широко використовуються спеціалізовані програмні продукти, а для захисту конфіденційної інформації застосовуються хмарні технології зберігання даних та системи шифрування [88].

Серед причин зростання попиту на бухгалтерський аутсорсинг в Україні можна назвати: дефіцит кваліфікованих кадрів; часті зміни в законодавстві;

цифрову трансформацію. Водночас розвиток бухгалтерського аутсорсингу в Україні загальмовується через недосконалість законодавчої бази та недостатню довіру підприємців. Відсутність чітких правових норм, що регулюють взаємодію між аутсорсинговими компаніями та їхніми клієнтами, створює юридичну невизначеність і потенційні ризики конфліктних ситуацій. Це, в свою чергу, стримує компанії від повної довіри до аутсорсингових послуг та їх активного використання.

Та все ж, очікується, що попит на бухгалтерський аутсорсинг в Україні й надалі зростатиме. Розширений спектр послуг, які пропонують аутсорсингові компанії, може стати потужним каталізатором для українського бізнесу, сприяючи його інтеграції в глобальну економіку. Завдяки аутсорсингу, українські компанії отримають можливість конкурувати на рівних із міжнародними лідерами. До того ж сприятливе географічне розташування надає Україні значні переваги для перетворення на потужний європейський хаб аутсорсингових послуг. Очікується, що відновлення та розвиток ринку бухгалтерського аутсорсингу після війни буде стимульовано залученням іноземних інвестицій. Це, в свою чергу, сприятиме появі нових лідерів ринку, які активно впроваджуватимуть сучасні технології, такі як електронний документообіг, автоматизацію облікових процесів, хмарні технології та онлайн-бухгалтерію з веб-інтерфейсом.

Висновки до розділу 3

1. В результаті пошуку шляхів оптимізації бухгалтерського обліку на малих підприємствах встановлено, що підприємства, обмежені в ресурсах та персоналі, стикаються з особливими труднощами при веденні обліку, що пояснюється зростаючою складністю податкового законодавства, необхідністю складання фінансової звітності, необхідністю управління фінансовими ризиками тощо. Детально розглянуті ці виклики та запропоновані практичні рішення щодо їх подолання, серед яких можна виділити автоматизацію облікових процесів за допомогою сучасного програмного забезпечення;

аутсорсинг бухгалтерських послуг; впровадження спрощених методів обліку; оптимізація документообігу; регулярний аудит та моніторинг; періодичне навчання персоналу тощо. Визначені перспективи розвитку систем обліку для малих підприємств, зокрема, цифрові технології, (цифрова бухгалтерія); технологія блокчейн; перехід до безконтактної ідентифікації (з використанням QR-кодів).

2. Детально розглянутий бухгалтерський аутсорсинг як інструмент вдосконалення фінансового управління малих підприємств, зокрема, виділені його основні переваги та недоліки при використанні. Ідентифіковані причини зростання попиту на бухгалтерський аутсорсинг серед підприємств малого бізнесу в Україні. Розглянуті основні формати співпраці, які пропонує аутсорсинг, визначені найбільш популярні диджитал-інструментами на ринку аутсорсингу для малих підприємств, запропонована модель створення цифрового облікового середовища малого бізнесу при використанні зазначених диджитал-інструментів, визначені переваги та певні проблеми, які при цьому виникають. Зроблено висновок, що, незважаючи на те, що аутсорсинг бухгалтерських послуг може призвести до меншого контролю над процесами та залежності від зовнішнього підрядника, його переваги, такі як зменшення ризику бухгалтерських помилок та забезпечення відповідності нормативним вимогам, роблять його одним із найбільш ефективних рішень для малого бізнесу.

ВИСНОВКИ

У результаті виконаного дослідження сформовано наступні висновки і пропозиції:

1. На підставі проведеного SWOT-аналіз встановлено, що сучасний стан малого бізнесу в Україні є нестійким, умови війни створюють невизначеність та пряму загрозу для бізнес-процесів, інвестицій і особистої безпеки працівників. Разом з тим малий бізнес в Україні має значний потенціал для розвитку. На основі дослідження світової практики виявлено два підходи вирішення проблем малого бізнесу: вертикальний і горизонтальний. Виділені перспективні напрями підтримки малого бізнесу з урахуванням впливу воєнного стану.

2. Виявлені проблеми, пов'язані із недосконалим нормативним регулюванням діяльності малого бізнесу. Рекомендовано вдосконалення нормативної бази спільними зусиллями урядових органів, бізнес-асоціацій, експертів та самих підприємців.

3. На підставі SWOT-аналізу оцінено доцільність використання спрощеної системи оподаткування для підприємств малого бізнесу. Проведений критичний аналіз Національної стратегії доходів на 2024–2030 роки показав, що більшість пропозицій, які стосуються реформування спрощеної системи оподаткування, є недостатньо обґрунтованими, що підвищує ризики ведення малого бізнесу.

4. Встановлено, що організація обліку на малому підприємстві має особливості, проаналізована схема організації обліку ТОВ «ЖИВАНА ОРГАНІКС», а саме аутсорсинг бухгалтерських послуг. Представлений SWOT-аналіз облікової практики користування послугами аутсорсингу малими підприємствами в Україні. Ідентифіковані внутрішні і зовнішні фактори формування оптимальної облікової політики таких підприємств, розглянуті етапи її складання, розроблені рекомендації щодо формування. Запропоновано зразок наказу про облікову політику малого підприємства, що користується послугами аутсорсингу. Наведена схема організації документообігу при

аутсорсингу бухгалтерських послуг на ТОВ «ЖИВАНА ОРГАНІКС», запропоновано варіант розмежування відповідальності клієнта і аутсорсера за виконання операцій по веденню обліку. Показана схема відображення в обліку ТОВ витрат на аутсорсинг, запропоновано удосконалення обліку через виділення субрахунку рах. 92 та подальший поділ витрат.

5. Доведено, що внутрішній контроль відіграє важливу роль у забезпеченні фінансової дисципліни, підвищенні ефективності та запобіганні потенційним ризикам малого підприємства. Виділені основні підходи до організації СВК, у тому числі в умовах використання аутсорсингу та косорсингу. Проведений порівняльний аналіз СВК аутсорсера та клієнта; наведений розподіл контрольних функцій між ними. Оцінено надійність СВК ТОВ «ЖИВАНА ОРГАНІКС», для чого розроблено тест оцінки СВК, визначено шляхи удосконалення контрольних процедур, зокрема, використання розробленого графіку документообігу; застосування сегментаційного підходу виявлення потенційних ризиків діяльності підприємства.

6. Розглянуті переваги та проблеми процесу автоматизації обліку для малих підприємств. Наведена схема організації обліку ТОВ «ЖИВАНА ОРГАНІКС» на основі програмного забезпечення «1С: Бухгалтерія» 8.3», запропонована її заміна на бухгалтерську програму БукКіпер.

7. Доведено, що для малих підприємств ефективне фінансове управління має особливе значення. Розглянуті складові процесу фінансового менеджменту, способи організації структури фінансового управління на підприємствах малого бізнесу. На підставі фінансового аналізу діяльності ТОВ «ЖИВАНА ОРГАНІКС» (динаміки основних балансових показників; вертикального та горизонтального аналізу структури активів; горизонтального аналізу статей Звіту про фінансові результати тощо), а також розрахунків з використанням трьохфакторної моделі Дюпона встановлено, що підприємство демонструє у 2023 році значні поліпшення в усіх ключових показниках. Зроблено висновок про доцільність практичного застосування для аналізу діяльності даних підприємств коефіцієнтного методу. Розглянуті основні види фінансового

планування на підприємствах малого бізнесу, зроблено висновок про необхідність зосереджуватися на вдосконаленні внутрішніх виробничих процесів та оптимізації витрат.

8. Проаналізовані основні вимоги щодо формування фінансової звітності для суб'єктів малого підприємництва в Україні та алгоритм її складання на прикладі ТОВ «ЖИВАНА ОРГАНІКС». Встановлено, що незважаючи на глобальну тенденцію до застосування МСФЗ, їх використання для МСП не є універсальним рішенням, зроблено висновок, що наразі відсутність чітких інструкцій ускладнює застосування МСФЗ для багатьох малих підприємств.

9. Констатовано, що малі підприємства стикаються з особливими труднощами при веденні обліку, детально розглянуті виклики середовища та запропоновані практичні рішення щодо їх подолання, серед яких автоматизація облікових процесів; аутсорсинг бухгалтерських послуг; впровадження спрощених методів обліку; оптимізація документообігу; регулярний аудит та моніторинг; періодичне навчання персоналу. Визначені перспективи розвитку систем обліку для малого бізнесу, зокрема, цифрова бухгалтерія; технологія блокчейн; перехід до безконтактної ідентифікації (з використанням QR-кодів).

10. Більш детально розглянутий бухгалтерський аутсорсинг як інструмент вдосконалення фінансового управління малим підприємством. Ідентифіковані причини зростання попиту на бухгалтерський аутсорсинг в Україні, розглянуті основні формати співпраці (повний та частковий аутсорсинг); визначені популярні диджитал-інструменти на ринку аутсорсингу для малого бізнесу; запропонована модель створення цифрового облікового середовища. Зроблено висновок, що переваги аутсорсингу, такі як зменшення ризику помилок та забезпечення відповідності нормативним вимогам, роблять його ефективним рішенням для малого бізнесу.

Отримані результати можуть бути використані у процесі оптимізації облікових та контрольних систем малих підприємств та для вдосконалення законодавчих норм, що регулюють їх діяльність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Давидовська Г. І. Сучасний стан малого підприємництва в Україні. *Модернізація економіки України: основні тенденції та проблеми : монографія / за наук. ред. канд. екон. наук, доц. Н. Є. Кульчицької. Чортків : ТНЕУ, 2020. С.32-42.*
2. Діяльність суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва: статистичний збірник / за ред. М. Кузнєцової. Київ: Державна служба статистики України. 2021. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/zb/12/Dsvsimm_20.pdf
3. Дослідження стану бізнесу в Україні (березень – квітень 2023 р.). URL: https://drive.google.com/file/d/1l6_MoBlPd9Uh3c7bhLYMSXH4tLXhK/view
4. Дослідження стану бізнесу в Україні (червень 2023 р.) URL: <https://drive.google.com/file/d/1X4e53R9UZs7IuXwAyPyOxrrAhhNy5rkL/view>
5. Стан та потреби бізнесу в умовах війни: вересень, 2022. URL: <https://cid.center/state-and-needs-of-business-in-war-september-2022>
6. Стан та потреби бізнесу в умовах війни: результати опитування в січні 2023 р. URL: <https://business.diia.gov.ua/cases/novini/stan-ta-potrebi-biznesu-vumovah-vijni-rezultati-opituvanna-v-sicni-2023-roku>
7. Васюта В., Путря А., Пивоваров В. Стан розвитку малого підприємництва в Україні. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2022. № 6. Том 1. С.160-164.
8. Офіційна сторінка KPMG. URL: <https://kpmg.com/ua/uk/home/services/tax/accounting-and-tax-compliance.html>
9. Експертно про реалізацію проєкту «Програмна підтримка діяльності МСП та розвиток підприємницьких навичок ВПО». *Університетські вісті*. 2023. URL: <http://surl.li/rwqro>
10. Черничко Т., Михайляк Г. Інструменти підтримки розвитку підприємств малого бізнесу. *Економіка та суспільство*. 2023. № 49. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-49-43>

11. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://surl.li/gdyl>
12. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV. URL: <http://surl.li/jqzs>
13. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <http://surl.li/kixz>
14. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <http://surl.li/hkqv>
15. Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні: Закон України від 21.12.2000 р. № 2157-III. URL: <http://surl.li/rozbi>
16. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні: Закон України від 22.03.2012 р. № 4618-VI. URL: <http://surl.li/buycf>
17. Про затвердження Порядку ведення Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань: Постанова Кабінету міністрів України від 19.04.2018 р. № 1200/0/15-18. URL: <http://surl.li/rozhp>
18. Доступні кредити 5-7-9%. Офіційна сторінка Фонду розвитку підприємництва. URL: <https://bdf.gov.ua/programs/dostupni-kredyty-5-7-9/>
19. Огляд інструментів підтримки бізнесу в період воєнного стану в Україні (за 01.07 – 31.07.2022 р.). Офіційний сайт Національного інституту стратегічних досліджень. URL: <http://surl.li/rwqxh>
20. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність: Закон України від 16.07.1999 р. №996-XIV. URL: <http://surl.li/wpzc>
21. SBA's size standards methodology (December 2023). URL: <https://www.sba.gov/sites/default/files/2023-12/Updated>
22. Державна підтримка розвитку малого бізнесу в США (штат Каліфорнія) URL: <https://infocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/29001.pdf>
23. Добрунік Т. П. Спрощена система оподаткування: фіскальна

значимість та пріоритети розвитку. *Економіка та суспільство*. 2024. № 60. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-60-10>

24. Дроздова О. Г. Особливості організації обліку на підприємствах малого бізнесу в Україні. *Proceedings of the 6th International scientific and practical conference*. 2023. С. 457–463.

25. Скорнякова Ю.Б., Крючков О.О. Вибір форми організації бухгалтерського обліку для підприємств малого бізнесу в Україні. *The XV International Scientific and Practical Conference "Innovative technologies in the field of human services"*, April 15-17, 2024, Stockholm, Sweden. 232 p. URL: <https://eu-conf.com/wp-content/uploads/>.

26. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 25 «Спрощена фінансова звітність»: Наказ Міністерства фінансів України від 25.02.2000 р. № 39. URL: <http://surl.li/avvbn>

27. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності: Наказ Міністерства фінансів України від 28.03.2013 р. № 433. URL: <http://surl.li/sihg>

28. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73. URL: <http://surl.li/slib>

29. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання»: Наказ Міністерства фінансів України від 31.01.2000 р. № 20. URL: <http://surl.li/eglyi>

30. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід»: Наказ Міністерства фінансів України від 29.11.1999 р. № 290. URL: <http://surl.li/qzgh>

31. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати»: Наказ Міністерства фінансів України від 31.12.1999 р. № 318. URL: <http://surl.li/avvkm>

32. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах»: Наказ Міністерства

фінансів України від 28.05.1999 р. № 137. URL: <http://surl.li/wpzg>

33. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби»: Наказ Міністерства фінансів України від 27.04.2000 р. № 92. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00#Text>

34. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси»: Наказ Міністерства фінансів України від 20.10.1999 р. № 246. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99#Text>

35. Меліхова Т., Синиця Ю., Рой Я. Удосконалення бухгалтерського обліку за національними стандартами та методики внутрішнього контролю з метою складання достовірної фінансової звітності малих підприємств та запобігання банкрутству. *Review of transport economics and management*. 2024. №10(26). С.197–206.

36. Прокопишин О.С. Бухгалтерський аутсорсинг в системі управління підприємствами. *Журнал з менеджменту, економіки та технологій*. 2024. № 1. С.56-62.

37. Колісник О.П., Ігнатенко Т.О. Особливості формування облікової політики малого підприємства. *Матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції*. 2021. м. Луцьк. С. 205-207. URL: <https://lib.lntu.edu.ua/sites/default/files/>

38. Грищук Г. Методичні аспекти облікової політики малих підприємств. *Галицький економічний вісник*. 2024. Том 87. № 2. С. 101-106. URL: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2024.02.101

39. Мірошніченко О.В., Самотой Ю.С. Організація бухгалтерського обліку в системі управління малими підприємствами. *Сучасні проблеми і перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в умовах глобалізації економіки: матеріали XIII Міжнар. наук.-практ. конф.* (3 грудня 2021 р). / відп. ред. В.В. Чудовець. Вип. 15. Луцьк: ІВВ Луцького національного технічного університету, 2021. 616 с. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/>.

40. Ромашко О., Шушакова І., Слободяник А. Організація бухгалтерського аутсорсингу на підприємстві. *Економіка та суспільство*. 2021.

- № 32. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/857/822>.
41. Бондарук А.А., Ромашко О.М. Бухгалтерський аутсорсинг як спосіб сучасного ведення бухгалтерії. *«Інновації для відродження: національний, регіональний, міжнародний контекст»». Тези доповідей міжнародної науково-практичної конференції*, Запоріжжя, 12-13 жовтня 2023 р. URL: http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/18748/1/K_Gubar.pdf#page=267.
42. Лобода Н. О., Чабанюк О. М., Сенишин Б. Б. Аутсорсинг як механізм облікових інновацій на українських підприємствах. *Бізнес Інформ*. 2020. №2. С. 329–336.
43. Котик Н.М., Гнатська Т.М. Оптимізація облікових процесів на малих підприємствах: виклики та можливості. *Збірник матеріалів Науково-практичного форуму*. 2024. м. Одеса. С. 61-64. URL: <http://lib.osau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/4809/1/Zbirnyk-NF-ROZVYTOK-AGRO-29052024.pdf#page=61>
44. Манухіна І.В., Серікова, О. М. Розробка інноваційних інструментів для бухгалтерського обліку в малому та середньому бізнесі України. 2024. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14011492>
45. Майдан М. Внутрішній контроль – інструментарій корпоративного контролю. *Проблеми та перспективи розвитку бізнесу в Україні: матеріали IV Міжнародної наук.-практ. конф. молодих вчених та здобувачів вищої освіти* (м.Львів, 22 лютого 2024 р.) : тези доповідей. Львів : Львівський торговельно-економічний університет, 2024. С.261-263.
46. Ковальова Т.В., Маренич Т.Г. Внутрішній аудит в умовах воєнного стану *Економіка. Фінанси. Право*. 2023. № 4. С.59-61.
47. Тимошенко В. П. Сучасні аспекти системи внутрішнього контролю на торговельному підприємстві *Проблеми та перспективи розвитку бізнесу в Україні: матеріали IV Міжнародної наук.-практ. конф. молодих вчених та здобувачів вищої освіти* (м. Львів, 22 лютого 2024 р.) : тези доповідей. Львів : Львівський торговельно-економічний університет, 2024. С.295-297.
48. Толпежнікова Т.Г., Новікова Ю. *Шляхи вдосконалення системи*

контролю на підприємстві. *Матеріали XXI Міжнародної науково-практичної конференції «Scientists and methods of using modern technologies»*. 2023. м.Мельбурн, Австралія. С. 167-171. URL: <https://isg-konf.com/uk/scientists-and-methods-of-using-modern-technologies/>

49. Кріль А. Доцільність впровадження системи внутрішнього контролю суб'єктами малого підприємництва. *Економіка та суспільство*. 2024. №61. URL:<https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-148>.

50. Овчарова Н., Мартиненко Т., Самотой Ю. Напрямки посилення інформаційного навантаження обліку суб'єктів малого бізнесу. *Економіка та суспільство*. 2021. №28. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-28-6>.

51. Мурашко І. Проблеми автоматизації бухгалтерського обліку малих підприємств. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2022. № (1 (01)). С. 62-65.

52. Батенко А. І., Шпінарева І. М. Автоматизація діяльності підприємства малого бізнесу. *Інформатика, інформаційні системи та технології: тези доповідей 21 всеукраїнської конференції студентів і молодих науковців*. Одеса, 26 квітня 2024 р. Одеса, 2024. С. 141-143.

53. Шматковська Т., Іванчук О. Автоматизація обліку в сучасних програмних продуктах: перспективи розвитку. *Сучасні тенденції розвитку обліку, аналізу, контролю, аудиту та оподаткування: матеріали міжнародної наук.-практ. конф. (16 травня 2024 р.)* С.56-58.

54. Пилипенко Л.М., Редько М.О. Порівняння програмних продуктів для автоматизації бухгалтерського обліку. URL:<https://ena.lpnu.ua/bitstreams/d7b6ffe2-9fed-4062-baa6-39a936e80d/>

55. Шепель І.В. Сучасні програми для ведення фінансового обліку за допомогою інформаційних систем. *«Інновації для відродження: національний, регіональний, міжнародний контекст»». Тези доповідей міжнародної науково-практичної конференції, Запоріжжя, 12-13 жовтня 2023 р.* С.368-472.

56. Кулаковський В., Данік Н. Удосконалення системи управління підприємствами малого бізнесу. *UNIVERSUM*. 2024. № 13 С. 54–62.

57. Савицька О. М., Салабай В. О. Ефективність діяльності та управління підприємством: особливості використання теорії, методології та результативності аналітичних досліджень. *Ефективна економіка*. 2019. № 6. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7126>
58. Гречко А. В., Гречухін А. С. Оцінка ефективності виробничої діяльності підприємства. *Ефективна економіка*. 2022. №1. URL:http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2022/44.pdf
59. Петрикова О.С. Особливості фінансового менеджменту в організаціях малого бізнесу. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2021. № 75. С.130-137.
60. Зоріна О.А., Чиж К. В. Аналіз діяльності підприємств малого бізнесу. *Розвиток системи обліку, аналізу та аудиту в Україні: теорія, методологія, організація: збірник тез доповідей учасників XVIII Всеукраїнської наукової конференції*. К.: ДП «Інформ. – аналіт. агентство», 2020. С.290-292.
61. Томчук О., Трегубов О., Андронік О. Фінансові аспекти управління платоспроможністю малого та середнього бізнесу в умовах війни. *Економіка та суспільство*. 2023. № 50. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-42>.
62. Недільська Л., Сус Ю., Кондратюк Д. Концептуальна модель фінансового планування діяльності малих підприємств. 2024. *Економіка та суспільство*. №63. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-63-37>.
63. Лук'янець Я. Суть та значення фінансової звітності суб'єкта малого підприємництва. *Збірник наукових статей студентів. Облік і оподаткування в підприємстві*. 2022. С.335-340. URL: <https://knute.edu.ua/file/MjkwMjQ=>
64. Вакульчик О.М. Сабарська Є.В. Використання міжнародних стандартів фінансової звітності суб'єктами малого бізнесу в Україні. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2019. № 1 (18). С. 279-287. URL: http://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/18_2019/46.pdf
65. Гевлич Л.Л., Калачик А.В. Міжнародний стандарт фінансової звітності для українських малих підприємств: необхідність та доцільність. *Бухгалтерський облік, аналіз та аудит*. 2020. № 39. С. 380-385.

URL:http://www.market-infr.od.ua/journals/2020/39_2020_ukr/65.pdf

66. Міжнародний стандарт фінансової звітності для малих та середніх підприємств (МСФЗ для МСП), виданий Радою з Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку від 01.01.2013 р. URL: <https://mof.gov.ua/storage/files/MSFZ-dlya-MSP.pdf>

67. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 8 «Облікові політики, зміни в облікових оцінках та помилки» від 01.01.2012. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/IAS%208_ukr.pdf

68. Колесніченко А. С. Компаративний аналіз форми фінансової звітності «Баланс» для малих та середніх підприємств. *Фінанси України*. 2022. № 10. С. 115-125. URL: <https://repository.kpi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/>

69. Про затвердження перекладу Таксономії фінансової звітності за міжнародними стандартами фінансової звітності 2021: Наказ Міністерства фінансів України від 12.11.2021 No 595. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0595201-21#Text>

70. Бачинський В. І., Помулева В. М. Спрощений облік на підприємствах: реалії сьогодення. *Статистика, облік, аналіз та аудит*. 2021. № 3–4. С. 152–158.

71. Тарарай А. М., Євпак С. В. Стратегічні пріоритети розвитку малих підприємств. *Економіка підприємства: теорія та практика: Матеріали XII Всеукраїнської студентської науково-практичної Інтернет-конференції* (20–21 квітня 2023 р., м. Луцьк). С.99-100.

72. Кремса Б. Б. Правове регулювання діяльності суб'єктів малого бізнесу. *Проблеми та перспективи розвитку бізнесу в Україні: матеріали IV Міжнародної наук.-практ. конф. молодих вчених та здобувачів вищої освіти* (м.Львів, 22 лютого 2024 р.) : тези доповідей. Львів : Львівський торговельно-економічний університет, 2024. С.256-257.

73. Преображенський О. Є. Порівняльна оцінка методів управління операційною діяльністю малих бізнесів: досвід різних країн. *Стратегія*

економічного розвитку України. 2024. №54. С. 133–144.

74. Зачосова Н., Липа А. Концептуальні засади наукових досліджень проблем управління підприємствами малого бізнесу в умовах цифровізації. 2024. *Цифрова економіка та економічна безпека*, №5 (14). С. 73–77.

75. Диджиталізація бухгалтерського обліку малих підприємств. *Економіка, управління та адміністрування. 2023. № 3(105). С. 81–88.*

76. Койбічук В.В., Рожкова М.С. Дослідження застосування блокчейн-технологій у діяльності світових підприємств: методичний підхід. *Приазовський економічний вісник. 2020. №4. С.118-123.*

77. Правдюк Н.Л., Обнявко М.В. Технологія блокчейн у бухгалтерському обліку: переваги та недоліки застосування. *Причорноморські економічні студії. 2021. № 71. С. 177-182.*

78. Ковальська Л.А., Котов К.Р. Блокчейн-технології і безпека цифрового документообігу. 2023. *Інформація та соціум. 2023. С. 153-157.*

79. Глигало Н. А., Кулик Ю. М., Шинкаренко О. М. Бухгалтерський аутсорсинг в Україні, аналіз і перспективи розвитку. *Облік, аналіз та аудит підприємницької діяльності. 2020. № 45. С. 110-122.*

80. Долбнєва Д. Бухгалтерський аутсорсинг у системі управління підприємствами в Україні. *Держава та регіони. Серія: економіка та підприємництво. 2020. № 1. С. 165–169.*

81. Воронко Р. Сутність аутсорсингу бухгалтерського обліку, сфера та можливості його використання. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Економічні науки. 2021. № 21. С. 23–32.*

82. Яремко І. Й., Гузандрова В. А. Аутсорсинг як інструмент ведення бухгалтерського обліку та його актуалізація в сучасних умовах. *Економіка і суспільство. 2022. № 37. URL:https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1177/1134*

83. Ромашко О.М., Ковтун К.О. Переваги та недоліки використання послуг бухгалтерського аутсорсингу. *Економіко-правові та управлінсько-*

технологічні виміри сьогодення: молодіжний погляд: матеріали міжнародної науково-практичної конференції : у 3 т. Том 1. Дніпро : Університет митної справи та фінансів. 2023. 394 с. URL: <http://212.1.86.13/jspui/bitstream/>.

84. Коба О. В., Кошляк Д. І. Сучасний стан ринку бухгалтерського аутсорсингу в Україні. *Економіка і регіон*. 2023. № 3. С. 104–112.

85. Подолянчук О. А., Величко В. А. Бухгалтерський аутсорсинг: сутність та перспективи розвитку для малого бізнесу. *Агросвіт*. 2024. № 4. С.130–139.

86. Шнурко А.М., Крамаренко С.І. Аутсорсинг бухгалтерських послуг та його впровадження в Україні. *Сучасні тенденції розвитку економіки та обліку: наукові горизонти. Всеукраїнська науково-практична конференція 21 березня 2024 року: Збірник тез доповідей*. Луцьк: ДВНЗ «ДонНТУ», 2024. С.270-274.

87. Кошляк Д. І., Луценко А. Ю., Коба О. В. Тенденції розвитку аутсорсингу бухгалтерського обліку в умовах війни в Україні. *Тези 75-ї наукової конференції професорів, викладачів, наукових працівників, аспірантів та студентів Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»* (Полтава, 02 трав.–25 трав. 2023 р.). Т. 2. С. 397–399.

88. Шмигель О. (2024). Бухгалтерський аутсорсинг як важливий фактор підвищення результативності діяльності компанії. *Економічний дискурс*. 2024. №1-2. URL: С. 63–71. <https://doi.org/10.36742/2410-0919-2024-1-7>